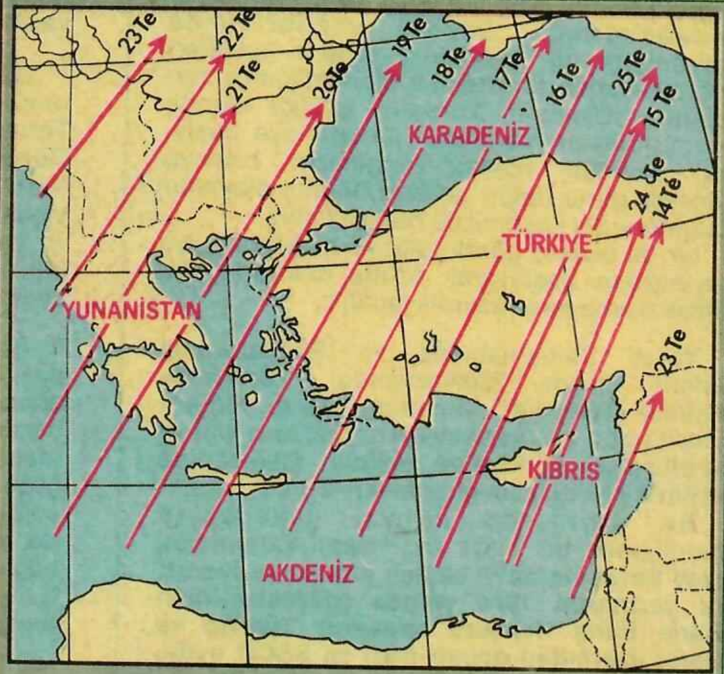
ARAYIŞ

28 MART 1981 • SAYI 6 • FİATI 30.-TL. • HAFTALIK DERGİ

TÜRKİYE'DE REJİMİN GELECEĞİ

Bülent Ecevit

KIBRIS GÖRÜŞMELERİ ÇIKMAZDA..

•

OKUMAZLIK YAZMAZLIK SORUNU

Uzay yarışından Uzay savaşına mı?

OLAYLARIN YORUMU

YAZI İŞLERİ'nden

İSTEKLERİNİZ DOĞRULTUSUNDA BİR ARAYIŞ

Sayın Okurlarımız, istekleriniz doğrultusunda ARAYIŞ'ımızı yönlendirmeye çalışacağımızı önceki yazılarımızda belirtmiştik. İlk aşamada, sizlerin istekleri doğrultusunda tüm teknik olanaklarımızı zorlayarak, "Olayların Yorumu" başlığı altında önemli olayları yorumları ile vermeye başladık. Bundan böyle, Dergimizin baskıya gireceği güne değin gelişen önemli olayların yorumunu bu köşemizde bulacaksınız.

bir de bizlere gönderdiğiniz mektupları bu sayımızdan başlayarak özüne dokunmadan, ancak özetleyerek yayınlayacağız.

*

Yayın Danışmanımız ve Başyazarımız Bülent Ecevit, Başyazısında "**Türkiye'de Rejimin Geleceği**" konusunu işledi. Bülent Ecevit'in bu baş yazısından sonra, bazı kişi ve kuruluşların Türkiye'de Rejimin Geleceğine ilişkin ARAYIŞ içine gireceklerini umuyoruz.

Bu sayımızda ilginizi çekeceğine inandığımız bir olayı da, "**Uzay Yarışından, Uzay Savaşına mı?" başlığı altında veriyoruz. Bu yazımızda 1974 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı sırasında Türkiye ve Kıbrıs üzerinden geçen ABD ve SSCB uydularının harekat grafiklerini de yayınlıyoruz.**

*

İçimizden Birileri bölümümüzde, "**1981 Uluslararası Sakatlar Yılı**" nedeniyle, özürlü bir yurttaşımızı konuk ettik. Özürlü yurttaşımızın dileklerini, düşüncelerini ve duygularını bu yazımızda bulacaksınız. SAĞLIK bölümümüzde de, Prof. Dr. Rıdvan EGE'nin Sakatların Rehabilitasyonu konusunu işleyen yazısını da ilgi ile okuyacağınıza inanıyoruz.

ARAYIŞ'tan alıntı yapan bazı gazetelerin tüm uyarılarımıza karşın, Dergimizin adını kullanmadıklarını görmenin üzüntüsünü yaşıyoruz. Geçen sayımızda yayınladığımız "**Yeni Trafik Yasası**"nın değişik yönlerini içeren yazımız, Akajans tarafından Dergimizin adı verilerek haber yapıldığı halde, iki İstanbul gazetesi "**Gazetecilik etiğine (ahlakına)**" aykırı bir biçimde ARAYIŞ'ın adını vermemişlerdir. Ajansın ARAYIŞ'ın adını kullanarak verdiği haberi bile değiştiren bu iki gazeteyi uyarıyor, bundan böyle bu tür uygulamalar karşısında yasal yollara başvuracağımızı anımsatıyoruz.

*

Geçen sayımızda, yayınladığımız Başyazarımız ve Yayın Danışmanımız Bülent Ecevit'in Tercüman gazetesinin tek yanlı yayını üzerine Güneri Civaoğlu'na gönderdiği açıklama da 23 Mart gününe değin Tercüman'da yayınlanmadı. Bu da Tercüman Gazetesi'nin ve yazarlarının Basın etiğine ne denli duyarlılık gösterdiğinin acı bir belgesidir kanısındayız.

*

Son günlerde, Dergimize abone olmak için başvuranların sayısı giderek artıyor. Ancak, abone kuşaklarının basım işi geciktiğinden bazı abonelerimize ARAYIŞ'ı anında gönderemedik. Önümüzdeki hafta bu sorunumuzu çözerek, abonelerimize Dergimizi ulaştırabileceğimizi sanıyoruz. Bu nedenle, abone olup da eline Dergi ulaşmayan okurlarımızın bizi bağışlayacağı umuduyla, gelecek sayıda buluşmak üzere iyi haftalar diliyoruz.

Saygılarımızla.

DERGİMİZDEN ALINTILAR

Bazı gazeteler "Arayış" Dergisi'ndeki yazılardan alıntılar yapar veya bu yazılardan bazılarını tüm olarak yayınlarken, kaynak belirtmiyorlar.

Oysa alıntılarda kaynak belirtmek, yayımcılığın temel kurallarındandır.

Dergimizden alıntı yapan gazete ve dergilerin buna özen göstermelerini rica ederiz.

ARAYIŞ

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yayın Danışmanı:
BÜLENT ECEVİT

İMTİYAZ SAHİBİ:
ARAYIŞ yayıncılık ve
Matbaacılık A.Ş. adına
MEHMET ERDÜL

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no: 94
Gaziosmanpaşa
Posta Kutusu: 75
Küçükesat ANKARA
TELEFON:
28 44 74 - 26 00 56
TELEX:
43 179 RUNO - Tr.
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ VE BASKI:
Milliyet Gazetecilik A.Ş.
tesisleri - Ankara

ABONE KOŞULLARI
YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 tl. altı aylık 750 Tl.
Üç aylık 375 Tl.
YURT DIŞI:
F. Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Fransa, Suriye, Suudi Arabistan, Libya, Lübnan, Kuveyt, İran, Mısır, Cezayir, Irak 104 DM ya da, 60 USA Dolar, Birleşik Amerika ve Avustralya 70 USA Dolar ya da, 130 DM.
(Altı aylık abone, yıllık abone bedelinin yarısıdır.)
Abone bedelinin PTT ile ya da, "Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi'ndeki, "1200 numaralı hesaba" yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, "PK - 75 . Küçükesat - Ankara" adresine gönderilmesi rica olunur.

Dört renkli kapak: **75 bin TL.**
Kapak içleri tek renk: **50 bin TL.**
İç sayfalar renkli: **60 bin TL.**
Öteki sayfalar tek renk: **40 bin TL.**
Sütun santimi: **800 TL.**
(RENKLİ İLANLARDA ORİJİNAL RENK GARANTİSİ YOKTUR.)

Sayı : 6
28 Mart 1981
Fiyat: 30 TL.

DERGİNİN İÇİNDEN

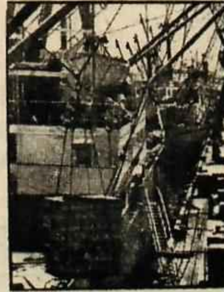
UZAY YARIŞINDAN UZAY SAVAŞINA MI?

Uygarlık yolundaki uzay yarışı, yakın gelecekte, artık, bir uzay savaşına dönüşebilir. Askeri amaçla uzaya gönderilen uyduların görevleri çok çeşitli.
SAYFA 10

PETROL BÖLGESİNDE STRATEJİK GELİŞMELER

SAYFA 14

DIŞSATIMDA EN GERİ KALMIŞ ÜLKELERDEN BİRİYİZ

Türkiye ulusal üretiminin ancak yüzde 6'sını dışsatıma yöneltirken başka ülkelerde bu oran yüzde 54'e kadar çıkabiliyor.

SAYFA 33

OKUMAZLIK YAZMAZLIK SORUNU

Okuma-yazma seferberliğinden sonuç alınabilmesi için, halkı bunun yararına inandırmak ve Türkçe bilmeyenlere Türkçe öğretmek zorunludur.
SAYFA 37

TOPLUMSAL KALKINMADA GENÇLİK PROJESİ

İlk iki yılın deneme sonuçları gözden geçirilerek, projeye daha yaygın biçimde işlerlik kazandırılırsa, şimdiki barış ortamında daha iyi sonuçlar alınabilir.
SAYFA 41

BAŞYAZI

TÜRKİYE'DE REJİMİN GELECEĞİ

BÜLENT ECEVİT

TÜRKİYE'de rejimin geleceği ne olacak? İçinde bulunduğumuz ortamda sesini duyuramasa bile, kuşkusuz, Türk halkı, aylardır, kendi kendine bunu soruyor.

Demokratik Batı ülkelerinde Türkiye ile ilgilenenlerse aylardır açıktan soruyorlar ayni soruyu...

Bunu doğal karşılamak gerekir. Çünkü o ülkelerle aramızda çok yönlü bağlantılar vardır. Kimiyle bir ittifak sisteminde veya Avrupa Konseyinde birlikteyiz; kimiyle, ayrıca, Avrupa Ekonomik Topluluğu yolundan ilişkiliyiz.

O kadarla da kalmıyor. Birçok işçi sendikalarımız, demokratik ülkelerdeki uluslararası sendika örgütlerinin üyesi...

Bunlar hep kurumsal bağlantılar...
Kurumsal bağlantılarsa bir takım ortak kurallara uymayı gerektirir.

Demokratik Batı ülkeleriyle ilişkilerimizin ortak kuralları, aslında, demokrasinin temel kurallarıdır. En geniş anlamıyla insan haklarına saygıyı, bağımsız yargıyı, serbest seçimi, düşünce inanç ve anlatım özgürlüklerini ve örgütlenme özgürlüğünü içerir bu kurallar...

Örgütlenme özgürlüğü denince de, demokratik ülkeler topluluğunda, herşeyden önce, tüm çalışanların serbestçe örgütlenebilmeleri akla gelir.

★
★ ★

O ülkelerle kurumsal bağlantılarımızı sürdürebilmenin kesin koşulu, demokrasinin bu gibi temel kurallarına uymaktır.

Gerçi, demokratik Batı ülkelerinde, Türkiye'nin rejiminden çok, ortak savunmaya katkısıyla ilgilenen çevreler vardır. Böyleleri, genellikle, Türk toplumunu demokrasiye zaten pek lâyik görmeyenlerdir; Türkiye'ye, ancak, ortak savunma sisteminin güvenilir bir sınır bekçisi olduğu oranda önem verenlerdir. Onlar, rejim açısından, Türkiye'de görüntünün kurtarılmasıyla yetinebilirler. Haklar özgürlükler üzerinde pek durmaksızın, ülkemizde sivil görünümlü bir rejime dönülmesini yeterli sayabilirler.

Ama Türkiye'ye bu açıdan bakanlar, kendi ülkelerinde çok yetkili mevkîlerde bulunsalar bile, pek etkili olamazlar. Çünkü kendi ülkelerinin kamuoyu, onları, demokratik ülkeler topluluğunun tüm üyelerine rejim bakımından eşit ölçütler uygulamağa zorlar.

★
★ ★

Bunun da hem bir etik -ahlâkî- nedeni, hem bir pratik veya gerçekçi nedeni vardır.

Etik neden şu:
Demokratik toplumlar, yalnız toprak güvenliklerini, ulusal bağımsızlıklarını veya ortak çıkarlarını korumak için değil, ayni zamanda, kendi anlayışlarına göre insanca yaşamanın temel gereği olan bazı ortak manevî değerleri de koruyabilmek amacıyla bir araya gelmişlerdir. Eğer içlerinden biri bu ortak manevî değerlerden koparsa, ortaklığın can damarı kopmuş ve anlamı yitirilmiş olur.

Pratik veya gerçekçi neden de, aslında, bu etik veya manevî nedenin bir uzantısı, bir yansımasıdır.
Eğer demokratik ülkeler topluluğundaki herhangi bir üyenin, ortak değerlerden -bir başka deyişle demokrasiden- uzaklaşmasına göz yumarlarsa, bunun, öteki demokratik ülkelerde de benzer gelişmelere yol açabileceğinden kaygı duyarlar.

Demokrasinin en köklü olduğu ülkelerden bile bazılarında bu kaygı pek yersiz sayılmaz. Her ülkede, demokrasiyi ve geniş halk kesimlerine tanınmış hakları ve özgürlükleri içlerine sindiremeyenler, bunları sınırlayabilmek için fırsat kollayanlar vardır. Özellikle şu gitgide yoğunlaşan ekonomik bunalım döneminde, demokratik haklara ve özgürlüklere sınırlamalar getirme hevesi birçok ülkede kabarabilir. Nitekim bu ülkelerden bazısında -tehlikeli boyutlara varmış olmasa bile -faşist veya nazi eğilimli örgütlenmeler ve eylemler etkinleşmeğe başlamıştır.

Komünizme karşı da faşizme karşı da en kesin engeli oluşturan sosyal demokrasiyi tüm gerekleriyle uygulayabilmiş birkaç ülke dışında, Batının hemen bütün demokratik ülkeleri, faşizm heveslerinin değişik ölçülerde kabarmağa başlamasından tedirgindir.

★
★ ★

Son aylarda sıksık yurdumuza gelen Batı Avrupalı parlamenter heyetlerinden birinin başkanı, bir özel görüşmede şöyle diyordu:
— Avrupa Konseyinde pekçok kimse, Türkiye'deki askerlerin sözlerini tutacaklarına güvendikleri için, çok

uzamamak koşuluyla, askerî yönetim süresince Türkiye'yi tam üye olarak Konseyde tutabilmek ister. Ama bunun başka bazı Avrupa ülkelerinde askerî müdahale eğilimlerini cür'etlendirebileceğinden korkarlar.

Nitekim, bu sözlerin söylenmesinden kısa bir süre sonra, İspanya'da -kuşkusuz Türkiye'dekinden çok değişik nitelikte- bir askerî müdahale girişimi oldu. Bu müdahalenin amacına ulaşması, ancak, Kralın anında etkin durum almasıyla ve ortamın elverişli olmaması nedeniyle önlenebildi.

Önlenebildi ama su altında fırsat kollayan heveslerin, tertiplerin varlığı da su yüzüne çıkmış, kaygıların pek yersiz sayılamıyacağı görülmüş oldu.

Öte yandan çoğu Batı ülkelerinin bazı büyük sermaye çevrelerinde demokratik işçi haklarından huzursuzluk gitgide artıyor. Çokuluslu şirketler, ana ülkeleri dışında, işçiyi rahatça sömürebilecekleri ülkelere yatırımlarını kaydırıyorlar. Ekonomik bunalım yoğunlaştıkça, büyük sermayenin işçi haklarından tedirginliği daha da ileri ölçülere varıyor.

Nitekim, eskiden, daha çok el emeğine dayalı basit teknolojili sanayileri, emeğin rahat sömürebildiği demokratik olmayan ülkelerde kurarlardı; şimdi ise, ileri teknolojilere dayalı bazı sanayiler bile, öyle ülkelere kayıyor.

Büyük sermayenin demokratik işçi haklarından böylesine kaçmağa başlaması ise, Batıda, demokrasiye değer veren çevrelerde, özellikle sendikal çevrelerde, büyük duyarlılık uyandırıyor. Demokrasiye yönelen tehlikelerin gitgide büyüdüğü kaygısını doğuruyor.

★
★ ★

Bu gerçekler karşısında, demokratik Batı ülkelerinin, o ülkelerdeki bazı etkin kamuoyu kesimlerinin özellikle bazı siyasal ve sendikal çevrelerin, bizim rejim sorunumuzla yakından ilgilenmelerini yadırgamak, içişlerimize karışma gibi yorumlamak yanlış olur.

Böyle bir ilgi, hem aramızdaki bağlantının niteliğinden hem de o ülkelerde demokrasiyi ödünsüz ve içtenlikle benimsemiş çevrelerin demokrasi konusundaki genel duyarlılığından kaynaklanmaktadır.

★
★ ★

Türkiye bu ilgiyi ve duyarlılığı hiç hesaba katmazsa, gözönünde tutmazsa ne olur?

Batı ile ilişkilerimiz yine sürebilir, ama nitelik ve içerik değiştirerek sürer.

Batının yakın ilişki kurduğu ülkeler yalnız demokratik ülkeler değil ki!.. Demokrasiyle uzaktan yakından ilgisi bulunmayan birçok ülkeyle değişik ölçülerde ilişkileri var, Batının...

Ama öylesi, ortak değerlere bağlılıktan kaynaklanan sürekli ve güven verici bir dostluk ilişkisi olmaz. "Arayış"ın ilk sayısında çıkan "**Avrupa Konseyi ve Türkiye**" başlıklı yazıda belirtildiği gibi, "**dünyadaki dalgalanmalara dayalı soğuk bir ilişki**" olur. Köksüz ve güvenilmez bir ilişki olur.

★
★ ★

Bedeli de giderek ağırlaşır o türden ilişkinin... Yardımlar, ekonomiyi destekleme amacından çok, "ortak savunma"yı destekleme amacına yönelmeğe başlar. Yardımların koşulları da katılaşır, onur kırıcı olmağa, bağımlılığımızı arttırıcı bir nitelik edinmeğe başlar. Türkiye, bazı ulusal haklarından, çıkarlarından -örneğin Egede- ödünler vermeğe zorlanır. Yalnız NATO çerçevesinde değil, NATO dışında da bir takım yükümlülükler üstlenmesi için, müttefiklerine bir takım yeni ve rizikolu "kolaylıklar" sağlaması için, Türkiye üzerinde baskılar yoğunlaşır.

Bu baskılara boyun eğilmezse, yardımlar tavsar ve Türkiye'nin hem iç sorunları ağırlaşır hem ulusal güvenliği sarsılır; boyun eğilirse, o zaman da Türkiye kendi bölgesinde yalnızlaşır ve, "ortak güvenliğe katkı"sını arttırması beklenirken, kendi güvenliğini tehlikeye düşürmüş olur. Güvenliğimiz bakımından her iki seçeneğin de sakıncaları açıktır.

★
★ ★

Batıyla ilişkilerimizin niteliği ve içeriği böyle bir yönde değişmesin istiyorsak, bunun başta gelen koşulu, ülkemizde Batı ölçütlerine uygun bir demokrasinin -göstermelik değil gerçek demokrasinin- çok gecikmeden işlerlik kazanmasıdır.

Ama bir ülkenin siyasal rejimi de, bir ölçünün ötesinde, dış ilişkilere göre veya başka ülkelerdeki kamuoyu eğilimlerine, değer ölçülerine göre belirlenemez.

Aramızda ortak değerlere dayalı kurumsal bağlantılar bulunan demokratik ülkeler Türkiye'de rejimin geleceğine ilgi gösterdikleri zaman, bunu, içişlerimize karışma gibi yorumlamak ne kadar yanlışsa, Türkiye'de demokrasinin güvencesini Batılı dostlarımızın bu ilgisinde aramak da o kadar yanlış ve geçersiz olur.

Siyasal rejim, her toplumun kendi iç sorunudur. Ne tür bir rejimle yaşıyacağını veya yaşıyamıyacağını, her toplumun kendisi belirler.

Bir ülkede demokrasi için uygun ortam varsa, bir ülkenin kamuoyu demokrasiye yeterince yatkın ve bağlı ise, demokrasinin ortak değerlerini korumağa yönelik uluslararası dayanışma, kuşkusuz, o ülkede demokrasiye güç katar, demokrasinin bir takım tehlikelere karşı korunmasını kolaylaştırır. Ama yalnızca dış ilgi ve uluslararası dayanışma, bir ülkede demokrasiyi yaşatamaz ya da yoktan var edemez.

★
★ ★

Onun için, Türkiye'de rejimin geleceği konusunda, önemli olan, demokratik Batı ülkelerindeki politika-

cılardan çok Türk politikacılarının ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki sendikalardan çok Türk sendikalarının ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki barolardan çok Türkiye'deki baroların ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki üniversite çevrelerinden çok, Türkiye'deki üniversite çevrelerinin ne düşündüğüdür; o ülkelerdeki aydınlardan veya geniş halk kesimlerinden çok Türkiye'deki aydınların ve halk topluluklarının ne düşündüğüdür.

Kısacası, başkalarının bizim için ne istediğinden çok, bizim kendimiz için ne istediğimizdir önemli olan...

Bu açıdan bakıldığında ise, durum henüz aydınlanmış değil.

★
★ ★

Gerçi siyasal faaliyet yasak.

Ama siyasal faaliyet göstermeksizin de, yeni oluşturulacak rejimin yapısı niteliği üzerinde görüş belirtme olanağı herkes için bulunsa gerek...

Nitekim tek tek kimi yazarlar, düşünürler, hukukçular, üniversite hocaları, o arada bazı yayın organları -çıkmağa başladığından beri de "Arayış" dergisi- bu konuda görüşlerini açıklıyorlar.

Kolu kanadı kesik bir sözde demokrasi özlemi çeken kimi politikacılar ve yayın organları ise, bu özlemlerini rahatlıkla, üstelik siyasal polemik üslûbu içinde, belirtebiliyorlar. Tek parti döneminin Anayasasına dönülmesini savunanlar bile çıkıyor.

Fakat demokrasinin temel unsurları arasında yer alan bazı kurumların, kuruluşların görüşleri henüz belirmiş değil.

Örneğin sendika üst kuruluşları, işçi haklarının bazı ayrıntıları üzerinde görüş belirtiyorlar, ama işçi hakları için nasıl bir siyasal çerçeve düşündükleri, Türkiye için nasıl bir rejim öngördükleri pek belli olmuyor.

Barolarımız, daha çok, avukatların bazı özlük haklarıyla ilgili düşüncelerini söylüyorlar, ama nasıl bir rejim özledikleri bilinmiyor.

Kimi üniversiteler, özerklik konusunda veya üniversitelerle ilgili yasa hazırlığının özlük haklarına ilişkin yönleri üzerinde bazı görüşler açıklıyorlar, ama üniversitelerimizin de rejim konusundaki görüşleri henüz belirsiz...

Aydınlardan tek tük bu konuda ne düşündüklerini söyleyip yazanlar var, ama çoğu suskun, bazıları da son zamanlarda daha çok edebiyatla sanatla ilgili...

Demokrasiye ne kadar bağlı olduğu bilinen halkımız ise, şu sırada demokratik mekanizmalar işlemediği için, eğilimlerini özlemlerini açığa vurabilme, duyurabilme olanağından yoksun...

★
★ ★

Böyle olunca, ortaya biraz garip bir durum çıkıyor: Türkiye'de rejimin geleceğiyle başka bazı ülkelerin belli kamuoyu kesimleri ilgilenirken, kendi kamuoyumuzun etkin kesimleri bu konuyla pek ilgili değilmiş gibi görünüyorlar.

Demokratik ülkelerden gelen kimi gözlemciler de oldukça yadırgıyorlar bu durumu..

Fakat bu durum, Türk toplumunda demokrasiye bağlılığın tükendiği veya gevşediği biçiminde yorumlanırsa çok yanıltıcı olabilir.

Ortada yalnızca bir belirsizlik var. Daha doğrusu, gerçek anlamda bir demokrasiyi istemeyenler belli de, istedikleri sanılanlar ya da yakın zamana kadar ülkemizde gerçek anlamda demokrasiyi isteyen veya istermiş gibi görünen kesimler ve kurumlar bugün ne düşünüyorlar, orası şimdilik bir hayli belirsiz.

Bu belirsizliğin, yakın geçmişden veya içinde bulunduğumuz ortamdan kaynaklanan bazı somut veya psikolojik nedenleri bulunduğu kuşkusuzdur. O nedenler üzerinde ayrıca durmağa değer.

Ama böyle bir belirsizliğin uzun sürmesi de rejimin geleceği açısından sağlıklı sonuç vermiyebilir.

★
★ ★

Türkiye'de rejimin geleceği ne olacak?

Başta söylediğimiz gibi, Türk halkının aylardır kendi kendine sorduğu bu soruyu, Batıda Türkiye ile ilgilenenler de soruyorlar.

Fakat sormanın ötesinde birşey beklenemez, beklenmemelidir, dışarıdan...

Bu soruyu başkaları yanıtlıyamaz, ancak biz kendimiz yanıtlıyabiliriz. Doğrusu odur, onurlusu odur, geçerlisi odur. ●

DÜZELTME

Bülent Ecevit'in, 21 Mart 1981 günü 5. sayımızda çıkan "Türk'le Türkiye Bir Bütündür" başlıklı yazısında, yedinci sayfada, "Bu şiir" diye başlıyan beşinci paragrafın beşinci satırındaki "başlamıştı" sözü "başlamamıştı" olacaktır. Tümcenin doğrusu şöyledir:

"O tarihde henüz "**Türkiye'li**" sözü, bir etnik ayrımcılık aracı gibi kullanılmağa başlamamıştı."

Ayni sayfanın son sütununda, aşağıdan 13. satırdaki ("Türkiye"liği) sözcüğü de ("Türkiyeli"liği) olacaktır.

8 sayfada yayınlanan "Pülümürün Yaşsız Kadını" başlıklı şiirin sondan üçüncü dizesinde "onda" sözcüğü yanlışlıkla "ondan" diye çıkmıştır. Dizenin doğru biçimi şöyle olacaktır:

"yitik zamanlara onda eriştim".

Özür dileriz, düzeltiriz.

OLAYLARIN YORUMU

İŞÇİ İKRAMİYELERİ VE DEMOKRATİK ÇALIŞMA DÜZENİ

24 Ocak kararlarıyla uygulanmaya başlıyan ekonomik modelin faturasını öncelikle işçilerin ödeyeceği belliydi. Demokratik işçi hakları, bu modelin "felsefe"sine aykırı idi.

Demokratik işçi haklarının siyasal çerçevesi ve en sağlam güvencesi özgürlükçü demokrasi olduğuna göre, model, demokratik rejimle de bağdaşamazdı.

Bunlar, model uygulamasının daha ilk günlerinden söylendi ve kısa sürede hepsi gerçekleşti. Ortada ne demokrasi ne de demokratik işçi hakları kaldı.

Sendikacılık, toplu sözleşme ve grev hakları kaldırıldığı gibi, kıdem tazminatları sınırlandı; sağlık sigortası ve emeklilik koşulları ağırlaştırıldı; sosyal yardımlar kısıldı; işçilerin vergi indirimlerinden yararlanmaları bile taksite bağlanarak ertelendi. İşçiler için yaşam koşulları gitgide ağırlaşmağa başladı.

Tüm bunlar olurken, üstüne de, Sayıştay, kamu kesiminde çalışanlara ancak iki ikramiye ödenebileceğini, ikinin üstünde ikramiye ödemenin yasalara aykırı olduğunu kararlaştırdı.

TOPLU SÖZLEŞME DÜZEMİ Mİ YASAL DÜZENLEME Mİ?

Bu durum, toplu sözleşme düzeni açısından bir sorun ortaya çıkarıyor: Toplu sözleşme düzeninde, işçilerin bazı hakları, özellikle gelire ilişkin hakları, yasalarla sınırlanabilir mi? Eğer sınırlanabilirse, toplu sözleşme ve grev haklarının büyük bir anlamı kalır mı?

Toplu Sözleşme düzenini benimsemiş demokratik ülkelerdeki genel anlayış, bu düzende işçi haklarının yasalardan çok toplu sözleşmelerle belirlenebileceği yolundadır.

Nitekim Türkiye'de de yakın zamana kadar bu anlayış egemen olduğu içindir ki, yıllardır ikramiyeler konusu Sayıştayda takılmamıştı. Şimdi takılması ise, toplu sözleşme düzeninin işlemez duruma gelmesiyle açıklanabilir.

Sonuç olarak bu karar yüzbinlerce işçinin geçim zorluğunu ve huzursuzluğunu büsbütün arttıracak niteliktedir. Onun da ötesinde, edinilmiş bir hakkın geri alınması anlamına gelmektedir.

KARGAŞANIN SORUMLUSU İŞÇİLER DEĞİL

Gerçi, kamu kesiminde, özellikle ücret dışı ödemeler bakımından dengesizlik ve kargaşa bulunduğu doğrudur. Ama bunun sorumlusu işçiler ve sendikalar değildir.

Birçok demokratik ülkede, Devlet, işçilerle ve sendikalarla, ekonominin tümünü kapsayan konularda, karşılıklı anlayışa ve güvene dayanan bir diyalog kurmaktadır; ve, herhangi bir zorlama olmaksızın varılan görüş birliğiyle, çoğu kez, hem gelirler arasında hem de gelirlerle ekonomi arasında, bir denge sağlanabilmektedir.

Türkiye'de ise bu, yalnızca bir kez, 1978'deki "Toplumsal Anlaşma" girişimiyle denenmiştir. Fakat sonuç alınabilmesi için yeterli zaman bulunamamıştır. Üstelik girişim birçok yerden engellenmiştir.

Bunun dışında, Hükümetler veya Devlet Planlama Teşkilatı, ücret politikası veya ücret dışı gelirler konusunda zaman zaman ilke kararları almıştır; fakat o ilke kararlarını da bazı işletmelerin yöneticileri, hatta bazen onları denetlemekle yükümlü Bakanlar engellemişlerdir. Toplu sözleşme görüşmeleri sonuçlanıp anlaşmaya varıldıktan sonra, "bir ikramiye de benden" diyen, Devlet kesesinden "atıfet"te bulunan Bakanlar bile görülmüştür geçmişte...

Onun için, eğer kamu kesimindeki toplu sözleşmelere yasalarla çelişen hükümler girmişse ve devlet sektöründe gelir dengesi bozulmuşsa, bunun asıl sorumlusu, işçilerle sendikalar değildir. En büyük işveren durumundaki Devletin yetkilerini siyasal veya kişisel çıkar amacıyla kötüye kullanan kimi yönetimler veya yöneticilerdir, bunun asıl sorumlusu...

Başbakan Yardımcısı Turgut Ozal bile bunun haksızlık olacağını kabul etti ve, iki ikramiyeden fazlasının, edinilmiş hak olarak, ücrete eklenmesi önerdi.

Herhalde Devlet, bir an öne soruna adaletli bir çözüm getirmelidir. Umarız ki bu yazı yayınlanıncaya kadar öyle bir çözüm getirilmiş olsun.

GERÇEK VE DEMOKRATİK ÇÖZÜM

Aslında geçici çözümler de yeterli olmaz.

Eğer Türkiye'de demokrasiye yeniden dönülmesi düşünülüyorsa, demokrasinin temel unsurlarından olan toplu sözleşme hakkını zedelemekten kaçınmak, ve bu düzenin daha iyi işliyeceği, işçilerin yönetime ve sorumluluğa katılacağı, sağlıklı bir gelir politikasının o yoldan oluşturulacağı bir ortam hazırlamak gerekir.

Geçerli ve demokratik çözüm o yönde aranmalıdır !

ENAZ ÜCRET SAPTANIRKEN

Yasaya göre enaz ücretin en geç iki yılda bir saptanması gerekir. Şimdi geçerli olan enaz ücret 1 Mayıs 1979'da yürürlüğe girmişti. Buna göre, yetişkin işçiler için enaz ücret 5400 lira, küçükler için de 3600 lira idi.

Çalışma Bakanı, yeni enaz ücreti belirlemek üzere, ilgili Komisyonu geçen hafta toplantıya çağırdı.

Enaz ücretin son kez belirlenişinden bu yana, fiyat artışları yaklaşık yüzde 250'ye ulaşmıştır. Ticaret Bakanlığınca hazırlanan toptan eşya fiyatları endeksine göre, 1979 Ocağından 1981 Ocağına kadar fiyat artışı yüzde 252'dir. Ankara geçinme endeksi yüzde 219, İstanbul geçinme endeksi ise yüzde 222 oranında yükselmiştir.

Bugün 5400 lira enaz ücretle tek kişinin sağlıklı beslenme olanağı bile bulunamaz.

Yeni enaz ücret, bu gerçekler gözönünde tutularak saptanmalıdır.

Ülkemizde uzun süredir alışılmışdan farklı olarak, bu yıl, enaz ücret, demokratik mekanizma dışında saptanacaktır. Çünkü sendikaların yetkileri kısılmış, etkisi kalmamıştır. O nedenle yeni enaz ücreti adaletle saptamanın tüm manevi sorumluluğu Yönetimde olacaktır.

Yaşadığımız dönemin bir başka özelliği de şu: Bir süredir, Devlet içinde değişik yetkili kuruluşlar, istatistik verilerle ve endekslerle ilgili olarak çok çelişkin rakamlar veriyorlar. O arada, örneğin, bir yıllık enflasyon hızını yüzde yüzün üstünde hesaplıyanlar olduğu gibi, yüzde 40 dolaylarında göstermeğe çabalıyanlar da var. Öyle umulur ki, enaz ücret saptanırken bu çelişik rakamlar arasında işçi aleyhine seçimler yapılmasın!

TÜRKİYE'DE FAŞİST YOK MU?

TRT'deki yönetim değişikliğiyle birlikte, ilk sayımızda belirttiğimiz umut bir ölçüde gerçekleşmeğe başladı. Artık televizyon ekranında yalnız soluc teröristler değil, sağcı teröristler de arasıra konuşturuluyor.

Ama bu konuda basınımızda yer alan resmi haberleri, bir Devlet kuruluşu olan TRT, hala, bir hayli geriden izliyor. Basında çıkan bazı ilginç açıklamalar, TRT'den pek duyurulmuyor.

Asıl üzerinde durulması gereken de şu: TRT yayınlarına bakılırsa, ülkemizde "**komünist**" teröristler bulunduğu, ama hiç "**faşist**" terörist bulunmadığı sanılır.

Çünkü, yayınlarda "**komünist**" tanımlaması sıksık kullanılmakla birlikte, sağcı eylemciler için "**faşist**" deyimini kullanmaktan nedense kaçınılıyor. TRT'ye göre, Türkiye'deki sağcı eylemciler ya "**ırkçı**", ya "**Turancı**" ya da "**milliyetçi**"... Amaçları ise Türkiye'de "**komünizmi önlemek ve Devleti korumak**"... Ne var ki bazıları zaman zaman ölçüyü kaçırıp teröre de sapıvermişler!.. Öyle bir izlenim ediniliyor TRT yayınlarından...

Bunların öldürdükleri kimselerse sanki hep "**komünist**"ler... Gerçi "**komünist**" de olsa "**faşist**"de olsa

OLAYLARIN YORUMU

"**bölücü**"de olsa, yetkili yargı organlarınca hakkında **idam** cezası verilmemiş herhangi bir kimseyi öldürmek suçtur. İdam cezasını infaza da ancak Devlet yetkilidir. O bakımdan teröristlerin öldürdükleri kimseler arasında ayrım gözetmek aklımızdan geçmez. Ama, sağcı teröristlerin cinayetlerinde yalnızca komünistlerin hedef alındığı gibi bir izlenim yaratmak da veya onların bu iddialarını olduğu gibi yansıtmak da faşist terörizmin birçok kurbanlarına haksızlık oluyor. Örneğin Abdi İpekçi'lere, Doğan Öz'lere, Prof. Ümit Doğanay'lara, Prof. Cavit Orhan Tütengil'lere, Adana Emniyet Müdürü Cevat Yurdakul gibi güvenlik görevlilerine, duraklarda otobüs beklerken, kahvede çay içerken taranarak öldürülen hiçbir yasa dışı eyleme karışmamış daha nicelerine haksızlık oluyor bu...

TÜRKİYE'DE SAĞ TERÖRİZM YILLARCA MASKELENDİ

Yıllarca Türkiye'de sağ terörizm bu tür tevillerle, maskelemelerle azdırıldı. Yıllarca kimi yetkililer,

- Bize "**milliyetçiler de suç işliyor**" dedirtemezsiniz!,

diyerek, sağcı teröristlere adeta moral verdiler.

Kamuoyunun bazı kesimleri de ona göre koşullandırıldı.

Ama şimdi, tarafsız bir Yönetimden ve onun yönettiği TRT'den, bu kasıtlı koşullandırmayı gidermesi ve daha gerçekçi ve objektif değerlendirmeler yapması beklenir.

Ülkemizde "**komünist**" terör eylemcilerinin yanı sıra "**faşist**" terör eylemcileri de vardır. Son yıllarda, sosyal yapıları bizden çok daha sağlıklı, demokrasileri çok daha köklü bazı ülkelerde bile, "faşist" veya "nazi" eğilimlerinin canlanmağa başladığı, yeryer güvenlik kuvvetleri kadrolarına kadar sızdığı ve, bir salgın hastalık gibi, ülkeden ülkeye sıçradığı, bilinen bir gerçek... Türkiye'de ise, yıllarca, faşizmin resmi himaye altında geliştiğini bütün Dünya biliyor.

Dünyanın bildiği gerçek, kendi halkımızdan saklanamaz.

Bunları yetiştirenlerin "ders notları" diye okuttukları bazı kitaplara göz atmak bile, ülkemizde faşizmin uzun süre sistemli biçimde körüklenmiş olduğunu göstermeğe yeter.

Komüniste .nasıl "komünist" deniyorsa, bölücüye nasıl "bölücü" deniyorsa, faşiste de "faşist" demekten ve maskelerini indirmekten kaçınmamak gerekir.

"GÖNÜL SEFERBERLİĞİ" DENEN ÖLDÜRÜCÜ SİLAH

O maskeleme çabaları içinde, yıllarca, kürsülerden "**gönül seferberliği**" dendi durdu. Şimdi, Sıkıyönetimin bulgularından öğreniyoruz ki, "**gönül seferberliği**" denen şey, meğer, bir öldürücü silahın "**kod**" adı imiş.

Eğer yıllarca ülkemizde faşizmi örtmek, maskelemek isteyenlerin koşullandırması ortadan kaldırılmazsa, şimdi su altında uyuyanlar, ilerde, fırsat bulur bulmaz, o "**gönül seferberliği**" eylemlerine yeniden kalkışma cür'etini gösterebilir, "**gönül seferberliği**" diye diye, yeni canlara kıyabilir. Devletimizin ve demokrasimizin temellerini de, milli birliğimizi de yeniden dinamitleyebilirler.

KİMİN YARARI?

Taksitli satışlar yeniden yaygınlaştırıldı. İlkin buzdolabı, çamaşır makinası gibi dayanıklı ev eşyasında, ardından da otomobilde...

Niçin sınırlanmıştı taksitli satışlar, niçin yeniden gevşetildi?

Sınırlandırılmasının amacı tüketimi kısmaktı. Yeniden gevşetilmesinin amacı ise tüketimi kamçılamak...

tüketimi kısmak, 24 Ocak 1980 kararlarının temel koşullarından biriydi. Şimdi de ayni kararlar yürürlükte. Öyleyse, daha 14 ay geçmeden -ne bir üretim patlaması sağlandığı ne de enflasyon yeterince durdurulduğu halde- 24 Ocak kararlarında niye bu önemli değişiklik yapıldı?

Çünkü, 24 Ocak kararlarıyla uygulanmağa başlıyan ekonomik model, daha başlangıçta, sanayi yapımızın temel özelliğini gözden kaçırıyordu. Sanayiimiz, özellikle son 30 yıldır, iç tüketime dayalı olarak kurulmuştu. Sanayiimizin bu yapısal özelliği değişmeden, fiyatlar alabildiğine kamçılanıp, hatta serbest bırakılıp, dar ve orta gelirlilerin satın alma gücünü çok çok aşınca, bunun sonucu olarak da iç tüketim kısılınca, kurulu sanayilerimizden birçoğu, mallarını kime nasıl satacaklarını bilemez oldular.

Ürettikleri malları dışa satıp ülkeye döviz kazandırmaları bekleniyordu. Ama genellikle sanayiimiz, dış pazarlara açılabilecek güçte ve nitelikte değildi. Hele Avrupa ve Amerikan otomobil sanayileri, Japon rekabeti karşısında, yalnız dış pazarlarını değil, kendi iç pazarlarını bile yitirirken, Türkiye dışarıya kaç otomobil satabilirdi?

Sonuda, otomobil fabrikalarımız, avlularında satılamayan stoklarıyla, üretimlerini durdurma, kapılarını kapatma noktasına geldiler. Onların feryadı ve baskısı üzerinedir ki taksitli satışlar yeniden başlatıldı.

Bu demektir ki yeniden kendi iç pazarımızın, kendi tüketicimizin ocağına düşülmüş oluyor. Geçimlerini sürdürebilmek için evlerini arsalarını elden çıkarmak zorunda kalan ailelere otomobil satabilmek için de milyonluk arabalar takside bağlanıyor.

*
* *

24 Ocak kararlarının bir başka gereği, dışalımı serbestleştirmek ve yerli sanayiimizi dış rekabet kamçısıyla canlandırmaktı. Fakat bırakınız dış rekabeti, işçilerimizin bedelsiz dışalım yoluyla birkaç araba getirmesine bile dayanamadı yerli sanayiimiz... Şimdi o da sınırlanacak.

Bütün bunlar, uygulanan ekonomik modelin, ağır sosyal ve siyasal sakıncaları bir yana, salt ekonomik açıdan bile, iddia edildiği gibi bir "iç tutarlılığı" bulunmadığını, hele kendi ekonomik yapımıza uyar yanı olmadığını gösteren yeni belirtilerdir.

bu gerçek ortaya çıktıkça modeli orasından burasından delip -şeyhinden menkul- "iç tutarlılığı"nı büsbütün bozmak yerine, hem modelin hem de ekonomik yapımızı ciddi olarak gözden geçirme zamanı gelmiş de geçmekte demektir.

*
* *

Amerika'nın en büyük otomotiv sanayii kuruluşlarından Şevrole yapımcısı "General Motors"un eski patronlarından birinin Amerika'da bile alay konusu olan bir ünlü sözü vardı:

"**General Motors'un yararına olan Amerika'nın yararınadır**",

demişti o büyük kuruluşun patronu...

Amerika'da alaya alınan bu söz Türkiye'de ciddiye alındı. Büyük sermayenin kendi yararına saydığı ne önlem varsa hepsi uygulandı. Fakat sonuç ne topluma ne de küçük ve orta sanayie yaradığı gibi, şimdi büyük sermayenin bile bundan umduğu yararı sağlıyamadığı görülüyor.

Öyleyse artık biraz da o sözün tersi denenmeli:

- Toplumun yararına olan, özel sektörün de yararınadır!,

kuralı benimsenmeli.

Belki o zaman hem toplum hem de özel sektörümüz ve yerli sanayiimiz esenlik yoluna çıkar.

BAZI HARÇLAR DÜŞÜRÜLDÜ

Milli Güvenlik Konseyi, geçtiğimiz hafta, Harçlar Yasasında değişiklik yaparak bazı harçların azaltılmasını kabul etti. Konseyin dört ay önce kabul ettiği bir yasa ile harçlar önemli ölçüde arttırılmıştı.

Artışlar bir ölçüde kaçınılmazdı. Çeşitli kamu hizmetleri karşılığında alınan yüzlerce harcın mikdarlarını belirliyen yasa, 1964 yılında kabul girmişti o gündenbu yana fiyatlardaki artış 25 katı aşmıştı. Bu yüzden, alınan harçlar çok yetersiz kalıyordu.

Devamı 47. Sayfada

KIBRIS

RUM TUTUMU YÜZÜNDEN GÖRÜŞMELER ÇIKMAZDA

- **Toplumlararası görüşmeler yeniden başladığından beri 20 toplantı yapıldı. Fakat anlaşma umudu görülmüyor.**
- **Rumların amacı çok açık: 1974 Barış Harekatıyla Kıbrıs Türk Toplumunun elde ettiği hakları bir bir geri almak ve 1974 öncesi duruma dönmek.**

KIBRIS'ta toplumlararası görüşmelerin yeniden başladığı tarih 9 Ağustos 1980.

O tarihten buyana Türk ve Rum temsilciler arasında yirmi toplantı yapıldı.

Görüşmelerde esasa ilişkin herhangi bir ilerleme yok. Taraflar arasında derin görüş ayrılıkları sürmekte...

Toplumlararası görüşmelerde Rum tarafının tutumu ve yaklaşımı incelendiğinde, esasa ilişkin ilerleme olmayışının nedenleri gün gibi ortaya çıkıyor.

Kıbrıs Rum tarafı hâlâ Kıbrıs'da üniter (birlikçi yani federal olmayan) bir Devlet, bir Rum Devleti kurma sevdası içinde... Böyle bir Devlet çatısı altında, Kıbrıs'lı Türkler, onlara göre, ancak azınlık statüsünden yararlanabilirler...

Toplumlararası görüşmelerde Anayasa konusu ele alındığında, Kıbrıs'lı Rumların "Federasyon" adı altında yapmış oldukları öneri bu... Tek bir Rum Devleti Kıbrıs'ın tümüne egemen olacak... Kıbrıs'lı Türkler ancak bölgesel ve yerel bir yönetimden yararlanabilecekler... Rumların Anayasa teklifleri Ada'da Rumların egemenliğinde ve Rumların yönetiminde bir Kıbrıs Cumhuriyetini öngörüyor. Kıbrıs Türk toplumuna da yalnızca azınlık hakları tanınmak isteniyor.

Kıbrıs Türk Federe Devleti Başkanı Rauf Denktaş.

Toplumlararası görüşmeler sürerken, yıllar önce Viyana'da varılmış anlaşmadan da dönmek istiyor Kıbrıslı Rumlar... İki Toplum arasında varılan bu anlaşma ile, Kuzey ve Güney Kıbrıs arasında Türk ve Rum nüfusun mübadelesi kararlaştırılmış ve bu anlaşma da uygulanmış... Kıbrıs'lı Türkler ve Kıbrıs'lı Rumlar artık yıllardır kendi bölgelerinde yerleşmiş durumdalar.

Ama Kıbrıs'lı Rumların istekleri biter mi? Şimdi iki ulusal toplum arasında varılan bu anlaşmanın uygulanması ile ortaya çıkan durumu red ve inkâr ediyorlar.. "Tüm göçmenler eski yerlerine dönmelidir" görüşünü iki ulusal toplum arasında böyle bir anlaşma uygulanmamışçasına, güya doğal bir hakmış gibi ve bunu reddetmek de insan haklarına aykırıymış gibi sunuyorlar.

Rumların amaçları çok açık: 1974 Kıbrıs Barış Harekâtıyla Kıbrıs Türk toplumunun elde ettiği hakları bir bir geri almak ve eski duruma dönmek, yani 1974 öncesi duruma... Kıbrıs Türk toplumunu köy köy, mahalle mahalle ezip yokettikleri günlere dönmek istiyorlar... Oysa bu artık olanaksız... Bunu bir türlü anlamıyorlar ya da anlamak istemiyorlar...

Kıbrıs'lı Rumlar Kıbrıs Türk Toplumu üzerine koydukları politik ve ekonomik ambargoyu da kaldırmak istemiyorlar. Rum tarafına göre, Türk Ordusu Ada'dan çekilmedikçe ve tüm göçmenler yerlerine dönmedikçe, Kıbrıs Türk toplumu üzerine koydukları politik ve ekonomik ambargo kaldırılamaz. Çünkü ancak kendileri "meşrü Kıbrıs Hükümeti'dir" Bu "sözde meşruiyet"e gölge düşürmemek için, bu konuda görüşme yapmak bile istemiyorlar...

Toprak konusunda ortaya konan Rum haritası, 1977'nin Mart ve Nisan aylarında verdikleri harita... İki bölgeli ve iki toplumlu bir Federal Kıbrıs Cumhuriyetinin kurulmasına olanak sağlamayan ve Kıbrıs Türk toplumuna ancak yüzde 20 dolayında bir bölge bırakan harita... bu haritayı ciddiye almak olanaksız.

Çünkü Kıbrıs'ta yaşanan gerçekler bambaşka...

Kıbrıs'lı Rumlar ayrıca Maraş'ı istiyorlar... Hem de Magosa limanı ile birlikte... Derinya'da Rum bölgesi sınırlarına kadar olan araziyi de istiyorlar. Hattâ Birleşmiş Milletler temsilcisi Gobbi aracılığıyla Güzelyurt bölgesinde de toprak istemeye başladılar.

Toplumlararası görüşmelerde hiç bir olumlu adım atmaksızın, Türk tarafından ne koparabilirlerse, yanlarına kâr sayıyorlar...

Kıbrıs'lı Rumların niyetlerini artık iyice teşhis etmek gerekiyor. Niyetleri çok açık. Kıbrıs'lı Rumlar Ada'da iki bölgeli, iki toplumlu, bağımsız ve bağlantısız bir Federal Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması-

nı istemiyorlar. Onların istedikleri Kıbrıs'ta üniter (birlikçi, yani federal olmayan) bir Rum Devleti kurmak... Toplumlararası görüşmelerde de bu amaca yönelik bir tutum izliyorlar...

Kıbrıs Türk toplumunun varlığı ve geleceği onları pek ilgilendirmiyor... Kıbrıs'ta ve Doğu Akdeniz'de barışın ve istikrarın sürdürülmesi ile de pek ilgili görünmüyorlar.

Kıbrıs'lı Rumların bu tutumlarıyla toplumlararası görüşmelerin olumlu bir sonuca varması beklenemez.

Birleşmiş Milletler Örgütünün ve Kıbrıs sorununun çözümü ile uzak yakın ilgisi bulunan herkesin bu durumu artık görmesi gerekiyor ●

UZAY

UZAY YARIŞINDAN UZAY SAVAŞINA MI?

● **Geçen hafta yapılan bir deneme, uzayda yirmi yıldır süren yarışın, yakın gelecekte uzay savaşına dönüşebileceğini gösterdi.**

● **İki büyük devlet dünyayı sürekli gözetliyor.**

● **Kıbrıs Barış Harekatı uzaydan en ince ayrıntılarına kadar izlendi**

● **İnsanlık uzayda barış arayışına bir an önce girmelidir.**

PEKÇOK kimse ve ulus, yeryüzünün gitgide ağırlaşan sorunlarından başlarını biraz kaldırıp, uzayda neler olup bittiğiyle ilgilenme gereğini duymuyor.

Oysa Amerika Birleşik Devletleriyle Sovyetler Birliği, bir yandan yeryüzünde silâhlanma yarışını hızlandırırken, bir yandan da uzayda giriştikleri yarışı olanca hızıyla sürdürüyorlar. İki büyük ülke arasında uzay yarışı başlıyalı 20 yılı geçti.

O arada, geride bıraktığımız hafta, belki birçok kimsenin dikkatinden kaçan çok önemli bir olay oldu: Uzayda, uydular arası savaşın ilk denemesi "başarı" ile yapıldı.

Bu deneme sırasında, bir Sovyet uydusu, "düşman hedef" seçtiği bir başka uyduya saldırdı.

Sovyetler Birliğinin de, Amerika Birleşik Devletlerinin de, uzunca süredir, "düşman" uyduları tahrip için yoğun çalışmalar yaptıkları biliniyordu. Bu çalışmaların şimdi sonuç verme aşamasına ulaştığı anlaşılıyor.

Böyle olunca, yeryüzünde çıkabilecek gerilimler ve savaşlar, artık uzaya da yansıyacak demektir.

Uzaya gönderilen uyduların ve uzay çalışmalarının, genellikle barışçı veya insanlığa yararlı yönleri kamuoyuna yansıtılıyor.

Örneğin, uzaya fırlatılan insan yapısı uydular aracılığıyla, iletişimde (haberleşmede) büyük atılımlar yapıldığı, bu olanaktan yeryer eğitimi yaygınlaştırmada da yararlanıldığı biliniyor.

Dünyanın uzak köşelerindeki bir maç, veya herhangi bir olay, uydular aracılığıyla birçok ülkeye anında yansıtılabiliyor.

Yine uydular ve uzay çalışmaları yoluyla, yerbilim ve meteoroloji alanında önemli gelişmeler oluyor. Hava koşullarındaki değişimler, önceden, daha sağlıklı biçimde saptanabiliyor. Uzaydan yapılan gözlemlerle, çekilen resimlerle, her ülkenin doğal kaynakları, bazen yer kabuğunun derinlerindeki ayrıntılarına kadar, belirlenebiliyor.

Uzaydan çekilen resimler, haritacılığa da büyük katkıda bulunuyor.

Ayrıca, astronomi alanında çok geniş ufuklar açılıyor.

Bunlar, kuşkusuz, insanlığın ve uygarlığın ilerlemesi açısından çok önemli gelişmeler...

SUREKLİ GÖZETLENEN DÜNYA

Madalyonun bir de başka yanı var. Tüm ülkeler artık, uzay yarışında başlarını alıp giden iki büyük devletin sürekli gözetlemesi altındalar.

Uzayda bizim göremediğimiz uyduların çektiği fotoğraflarda, örneğin bir avluya çekilmiş arabaların markasına, bir dağ yolundan geçen insanın giysisine kadar hemen herşey saptanabiliyor.

Bu yazıyla birlikte, "Arayış"ın kapağında ve içinde, yayınladığımız haritalar, 1974 Temmuz ve Ağustos aylarında, bir yandan Sovyetler Birliğinin bir yandan da Amerika Birleşik Devletlerinin, Kıbrıs Barış Harekâtını, uzaydan nasıl izlediklerini göstermektedir.

Kıbrıs Barış Harekâtının özellikle birinci aşamasında, bizim için iletişim çok büyük bir sorundu. Karada, denizde ve havada harekâtı sürdüren birlikler birbirleriyle haberleşmede büyük zorluk çekerken, iki büyük devlet, uzaydan, herşeyi en ince ayrıntılarına kadar izliyebiliyordu.

GERGİNLİK UZAYA SIÇRARSA

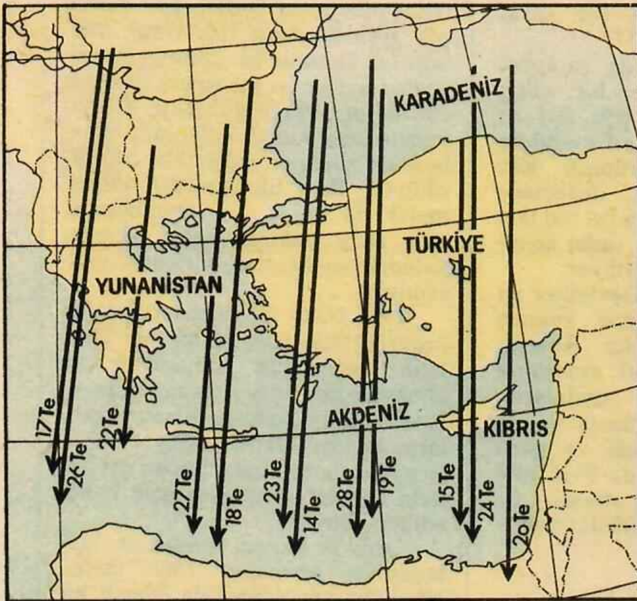
İki büyük devlet arasında karşılıklı güven ve sağlam bir barış ortamı oluşsa, uzaydaki üstünlükleriyle elde ettikleri bu tür olanakların da belki insanlığa zarardan çok yararı dokunacağı düşünülebilir.

Ne var ki, özellikle son zamanlarda, aralarındaki gerginlik hızla artıyor ve tüm Dünyayı etkiliyor. Bu gerginliğin uzaya da sıçraması durumunda, Dünyanın ve insanlığın başına ne gibi sorunlar açılabileceğini şimdiden kestirebilmekse oldukça zor...

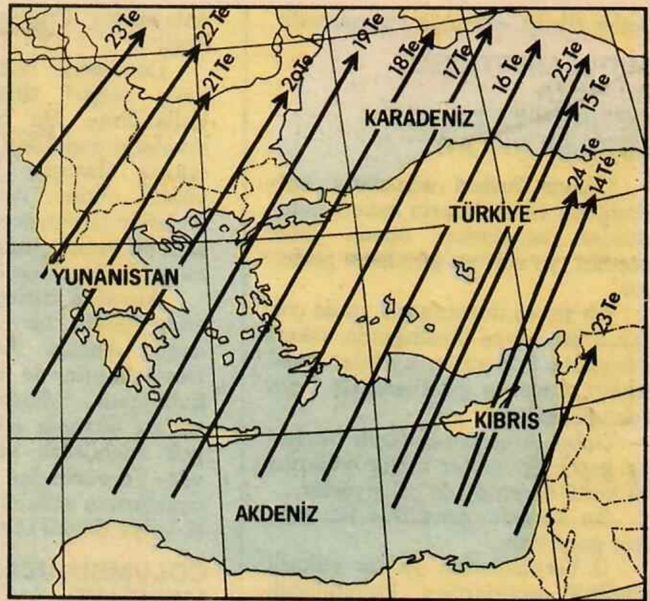
Bir ara, Amerika Birleşik Devletleriyle Sovyetler Birliği, sınırlı ölçüde de olsa, uzayda işbirliğine yönelmişlerdi. Uzay gemileri arasında karşılıklı ziyaretler düzenlenmiş ve bu ziyaretler, televizyon ekranlarında, bütün Dünyada izlenmişti. Bir bakıma belki umut verici gelişmelerdi bunlar.

Ama bir yandan da, iki Devlet, aralarına bir uzay savaşının -yeryüzünden uzaya ya da uzaydan yeryüzüne yansıyabilecek bir savaşın- hazırlıklarını sürdürüyorlardı.

Geçen hafta uzayda ilk dene-

1) ABD'nin Büyük Kuş (US 1974 - 20 A) uydusunun 14 - 28 Temmuz 1974 tarihleri arasında yaptığı geçişler.

2) Sovyetler Birliği'nin Kozmos 666 uydusunun 13 - 25 Temmuz 1974 tarihleri arasında yaptığı geçişler.

mesi yapılan "düşman hedefi tahrip" olayı, işte, bu uzay savaşı hazırlığının ciddi bir aşamaya ulaştığını gösteriyor.

Uygarlık yolundaki uzay yarışı, yakın gelecekte, artık, bir uzay savaşına dönüşebilir.

Nükleer silâhların yok etme gücüne uzayda sağlanan olanaklar da eklenince, ortaya ne gibi sorunlar çıkabileceğini düşünme zamanı, insanlık için artık gelmiş olmalıdır.

ASKERİ AMAÇLI UYDULAR

Askerî amaçlarla uzaya gönderilen uyduların gördükleri görevler çok çeşitli. Örneğin, kısa ve uzun mesafeler içinde askerî haberleşmenin yapılması, daha sağlıklı bir seyrüseferin sağlanması ve hava durumunun önceden tahmini bu uydular aracılığıyla gerçekleştiriliyor.

Uzaydan fotoğraf çekme yoluyla ya da elektronik yollarla her türlü askerî ve sivil hedefi saptayan, bu hedefin niteliğini, kimliğini ve durumunu bildiren uydular da var. Bunlar söz konusu hedefleri, özellikle askerî hedefleri pek hata yapmadan saptapabiliyorlar.

Bu arada, ısı dengelerinden ve titreşimlerinden yararlanarak kıt'-alararası füzelerin ateşlendiklerini bildiren uydular da kullanılıyor. Böylece, kıt'alararası füzelere karşı erken savunma önlemleri daha da etkinleşiyor.

Askerlikte, çok önemli olan gözetleme ve erken uyarı, artık uzaya gönderilen bu tür "casus uydular" aracılığıyla yapılabiliyor.

KIBRIS BARIŞ HAREKATI SIRASINDA AMERİKAN VE SOVYET UYDULARININ FAALİYETİ

Uyduların gözetleme işlevlerine örnek olarak, daha önce de belirttiğimiz gibi, 1974 yazında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı sırasında Amerikan ve Sovyet uydularının faaliyeti gösterilebilir .

Bilindiği üzere, 15 temmuz 1974 günü Kıbrıs'ta Nikos Sampson bir askerî darbe yapmıştı. 20 Temmuz sabahı da Türkiye, uluslararası anlaşmalardan aldığı hakkı kullanarak Kıbrıs Barış Harekâtını başlatmıştı. Kıbrıs Barış Harekâtının ikinci aşaması, 1974 Ağustosunda da sürmüştü.

Askerî darbe ve Barış Harekâtı sırasında Amerikan ve Sovyet uyduları Türkiye, Kıbrıs, Yunanistan ve Ege üzerinde yoğun faaliyet göstermişlerdir.

Amerika Birleşik Devletlerinin **Büyük Kuş** *(Big Bird)* adı verilen US 197420A uydusu Kıbrıs'ta askerî darbenin yapıldığı 15 temmuz 1974 günü, saat 10.25'de, Kıbrıs üzerinden geçmiştir. **Büyük Kuş** biri Kıbrıs Barış Harekâtının başladığı 20 temmuz, öteki de 24 temmuz olmak üzere Kıbrıs üzerinden iki kez daha geçmiştir. Geçiş saatleri her ikisinde de sabah 10.00'dan biraz sonradır. **Büyük Kuş**'un 14-28 temmuz 1974 tarihleri arasında Türkiye, Kıbrıs, Yunanistan ve Ege üzerinden yaptığı geçişler 1 numaralı haritada gösterilmiştir.

Sovyetler Birliğinin **Kozmos 666** adlı uydusu da Kıbrıs'ta askerî darbenin yapıldığı 15 temmuz günü saat 10.00 sularında Batı Kıbrıs'ın çok yakınından geçmiştir. **Kozmos 666**'nın Kıbrıs üzerinden daha sonraki geçişlerinin gün ve saatleri şöyledir: 22 temmuz, Doğu Kıbrıs, saat 16.20; 23 Temmuz, Batı Kıbrıs, saat 16.00 ve 24 Temmuz, Doğu Kıbrıs saat 07.00... **Kozmos 666**'nın 13-25 temmuz 1975 tarihleri arasında Türkiye, Kıbrıs, Yunanistan ve Ege üzerinde yaptığı geçişler 2 numaralı haritada gösterilmiştir.

Ağustos 1974 içinde de, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği bölgedeki askerî gelişmeleri uyduları aracılığıyla çok yakından izlemiştir. Ağustos ayında Amerikanın ve Sovyetlerin yaptıkları geçişler 3 ve 4 numaralı haritalarda gösterilmiştir.

ASKERİ AMAÇLARLA UZAYA UYDU GÖNDEREN ÜLKELER

İlk Sputnik'in 1975 ekiminde yörüngelenmesinden 1976 yılı sonuna kadar askerî amaçlarla uzaya 1386 uydu gönderilmiştir. Bu uyduların 899'u Sovyetler Birliğine ve 563'ü de Amerika Birleşik Devletlerine aittir. Amerika Birleşik Devletleri ayrıca 5 uyduyu İngiltere için, 3 uyduyu Fransa için, 4 uyduyu da NATO için uzaya yollamıştır. Bu arada, askeri amaçlarla uzaya, Fransa'nın 5 ve Çin'in de 2 uydu gönderdiği bilinmektedir.

Görülüyor ki, uzayın askerî amaçlarla kullanılması konusunda da asıl yarış, iki büyük devlet, yani Amerika Birleşik Devletleri ile Sov-

yetler Birliği arasında sürmektedir.

UYDULARI ETKİSİZ DURUMA GETİREN YA DA YOK EDEN SİLAHLAR

Uzayın askerî amaçlarla kullanılması ve uyduların askerî bakımından taşıdıkları önem, ister istemez, şu soruyu gündeme getiriyor:

Bir savaş durumunda ya da çok yakın bir savaş olasılığında askerî amaçlarla kullanılan uydular nasıl etkisiz duruma getirilecektir veya yok edilecektir?

Gerek Amerika Birleşik Devletleri gerek Sovyetler Birliği yıllardır bu konu üzerinde de çalışıyorlar...

Bu konuda genellikle iki yöntem geçerlidir:

1) Yeryüzünden ya da yüksek nitelikli uçaklardan kullanılacak silâhlarla söz konusu askerî uyduları etkisiz duruma getirmek ya da yok etmek;

2) Uzaya gönderilecek bir başka uyduyu silâh gibi kullanarak ya da bu uyduya gerekli silâh koyarak hedef seçilen askerî uyduyu etkisiz duruma sokmak ya da yok etmek.

Yeryüzünden askeri uydulara karşı kullanılacak silâhlar da ikiye ayrılıyor:

1) Konvansiyonel silâh ya da nükleer başlık taşıyan füzeler;

2) Laser ışınlarıyla donatılmış silâhlar. Konvansiyonel silâh ya da nükleer başlık taşıyan füzeler üzerindeki çalışmalar çok ilerlemiş durumda. Bu tür füzeler askerî amaçlarla uzayda bulunan uyduları etkisiz duruma sokmak ya da yok etmek için her an kullanılabilir. Laser ışınları ile donatılmış silâhlarla ilgili gelişmelerin bu düzeye ulaşmadığı sanılıyor.

Uzayda askeri amaçlarla kullanılan uyduları etkisiz duruma getirmek ya da yok etmek için benimsenen ikinci yöntem bir başka uyduyu silâh olarak kullanmak... Uzaya gönderilen bu uydu bir merkezden yönlendirilerek hedef olarak seçilmiş askerî uyduya ya ateş ediyor ya da ona çarpıyor.

SOVYETLERİN YAPTIĞI DENEME

Washington kaynaklı bir haberde bildirildiğine göre, geçen hafta içinde, Sovyetler askerî bir uyduyu etkisiz duruma sokmak amacıyla bir silahlı uyduyu uzayda başarıyla denediler ve hedef seçilen uyduyu etkisiz duruma soktular.

Denemede nükleer silâh kullanılmadı. Çünkü 1963 yılında imzalanan Moskova Anlaşması ile uzayda nükleer silâh denemeleri yasak. (Bu anlaşmaya Fransa ve Çin taraf değil.)

Denemede bildiğimiz şarapnel veya saçma türünde bir silâh kullanılmış. Bu bile çok duyarlı araçlarla donatılan askerî uydunun etkisiz duruma getirilmesi için yeterli olmuş. Ayrıca, denemede hedefi bulabilmek için enfra-red ışın sistemi yerine şimdilik radar sisteminin kullanıldığı bildiriliyor.

Amerika Birleşik Devletleri şu anda böyle bir deneme yapmış değil. Ancak, Amerika Birleşik Devletlerinin de askerî amaçlarla kullanılan "düşman" uydularını etkisiz duruma sokabilecek ya da yok edebilecek yeteneği ve gücü var. Yeryüzünden ya da F-15 gibi uçaklardan atılabilecek yüksek teknolojiye dayalı etkin silâhlar var.

COLUMBİA UZAY MEKİĞİ VE SALYUT 6 UZAY İSTASYONU

Öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri uzayda bir askerî birliği yörüngeye sokabilecek yetenekte olan "**Uzay Mekiği**" üzerinde çalışmalarını sürdürüyor. Columbia Uzay Mekiği uzayda belirli istasyonlar ve uydular arasında bir tür "dolmuş seferi" yapacak... Bu arada askerî amaçlarla kullanılan uydular onarılacak, bunların ve içindeki araçların bakımları yapılacak, sistemdeki aksamalar giderilecek ve nihayet "düşman" uyduların etkisiz duruma getirilmesi de sağlanacak... Tabiî Uzay Mekiğine şimdilik açıklanmayan başka görevler verilmesi de olası.

Columbia Uzay Mekiğinin bir aksama olmazsa 7 Nisan 1981 günü uzaya gönderilmesi bekleniyor.

Sovyetler Birliği de uzayda "laboratuvar" çalışmalarını yoğun bir biçimde sürdürmekte... Salyut 6 Uzay İstasyonu bundan yaklaşık üçbuçuk yıl önce 1977 eylülünde yörüngeye oturtuldu. O tarihten buyana uzay laboratuvarında araştırmalar sürdürülüyor. 13 mart 1981 günü Sovyetler Birliği Soyuz T-4 ile uçaya iki uzay adamı daha gönderdi. Salyut 6 Uzay İstasyonu ile kenetlenme gerçekleştikten sonra Sovyet uzay adamları uzay istasyonuna geçerek çalışmalarına başladılar. Bu çalışmalar sırasında, öteki araştırmaların yanısıra, uyduların onarımı, bakımı, etkisiz duruma getirilmeleri ve yok edilmeleri gibi sorunlar da incelenecek..

HUKUKİ DURUM

Uzayın ve uzaydaki faaliyetlerin hukukî açıdan belirli bir hukukî düzene bağlanması, uzay teknolojisindeki ilerlemelere oranla çok geride kalmış. İlk Uzay Antlaşması Sputnik'in yörüngelenmesinden ancak on yıl sonra 10 Ocak 1967de yürürlüğe girmiştir. Günümüzde uzay hukuku alanında uluslararası alanında çalışmalar sürdürülüyor. Bazı uluslararası antlaşmalar da imzalanmış, ama uzay hukuku uzay teknolojisindeki gelişmelere bir türlü yetişemiyor.

1967 Uzay Antlaşması Uzay'ın özgürlüğünü, uzayda hiç bir Devletin egemenliği olmadığını ve olmayacağını, uzay cisimlerinin ulusal edinme konusu olamayacaklarını açıkça hükme bağlıyor. Böylece ilke olarak, uzay bütün devletlerin barışçı amaçlarına açık kabul edilmiş oluyor.

Uzay'ın barışçı amaçlarla kullanılması açısından 1963 tarihli Moskova antlaşması da önemli bir adım. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu antlaşma uzayda nükleer silâh denemelerini yasaklamakta. Antlaşmanın 4'üncü maddesi, uzayda nükleer silâh yörüngelendirilmemesini, bulundurulmamasını, bunların uzay cisimlerine yerleştirilmemesini öngörmekte. Anlaşmaya taraf olan devletler, Ay da dahil olmak üzere, uzay cisimlerinde askerî üsler, tesisler kuramayacaklar, askerî manevralar yapamayacaklar.

Ama, örneğin uydular aracılığıyla uzaydan gözetleme sorunu halen bir hukukî düzene bağlanmış değil... Bu konu uzun uzun tartışıldı. Ancak bir sonuç alınamadı. Askerî amaçlarla kullanılan uyduların birçoğu uzay hukukunun genel hükümleri dışında herhangi bir hukukî düzene bağlı değil.

1978 yılı içinde Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliğinin, uydulara karşı kullanılacak uydu-silâhlar üzerinde görüşmelere başladıkları biliniyor. Ama bu görüşmelerde herhangi bir anlaşma sağlanamamış durumda...

İNSANLIĞIN SONU NE OLACAK

Herhangi bir savaşta, başarı kazanabilmek için, karşı tarafın haberleşme, keşif, gözetleme, erken uyarı, seyrüsefer gibi askerî olanaklarını etkisiz duruma getirmek ve yok etmek savaşın kaçınılmaz kurallarından biri.

Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği arasında olası bir genel savaşın kesinlikle uzaya da sıçrayacağını gösteriyor.

Dünyada bir yandan da korkunç bir silâhlanma yarışı sürüyor. Silâhlanma yarışında dünyada her-

yıl yaklaşık 500 milyar dolar kullanılıyor. Uluslararası ilişkilerin bugünkü ortamında konvansiyonel ve nükleer silâhlanma yarışını durdurma çabalarının etkinliği ve sonuç verici niteliği giderek azalıyor.

Tersine, Güneybatı Asya, Basra Körfezi ve Hint Okyanusu gibi duyarlı bölgelerde yeni yeni askerî yığınaklar oluşturuluyor. Genel olarak Doğu-Batı ilişkilerinde, özellikle Avrupa'da da, en çok sözü edilen konu silâhlanma...

Öte yandan uluslararası ekonomik durumun düzeltilmesine ilişkin çalışmalarda herhangi bir ilerleme yok.

Bu durumda, "insanlığın sonu ne olacak?" sorusu haklı olarak akla geliyor.

UZAYDA BARIŞ ARAYIŞI

Gerçi bir yandan, Birleşmiş Milletler öncülüğünde, silâhsızlanma çalışmaları da sürüyor veya sürer gibi görünüyor.
Ama son zamanlarda büsbütün yoğunlaşan silâhlanma yarışı gerçeği karşısında, silâhsızlanma, hiç değilse şimdilik, bir hayal gibi görünüyor.
Ne var ki birçok hayali gerçeğe dönüştürmek, insanlığın elindedir.
Yakın zamana kadar hayal edilemeyen bazı şeyleri bile gerçekleştirebilmiştir insanlık..

İnsanların bir gün gelip ayda dolaşabilecekleri, Merih veya Venüs gezegenlerinin yanı başına kadar sokulabilecekleri, garip giysiler giyinmiş Dünya adamlarının Uzay boşluğunda yüzer gibi dolaşabilecekleri, bundan 50 yıl, yüz yıl önce hayal bile edilemezdi. Ama şimdi bütün bunlar gerçek olmuştur.

Aynı şekilde, insanlık, eğer azmederse, silâhsızlanmayı ve kalıcı barışı da gerçekleştirebilir.

O bakımdan umutsuzluğa kapılmamak gerekir.
Ancak, böyle bir hayali gerçekleştirebilmek, işin içine uzay boyutunun sonsuzluğu da eklenince bir bakıma büsbütün zorlaşmış oluyor.

Uzayı, barışçı amaçlarla ve gelişme amacıyla tüm insanlığın yararına açmakta geç kalınıyor.

Bu yazıda verdiğimiz bilgiler, o konuda şimdiden ne kadar geç kalındığını, iki büyük devletin uzayda başlarını alıp gittiklerini ve aralarındaki tüm sorunları uzaya da taşıyabilecek noktaya geldiklerini göstermeğe yetse gerektir.

Onun için, artık daha çok zaman yitirmeksizin, insanlık, UZAYDA BARIŞ ARAYIŞI içine girmelidir.

Bunun öncülüğünü de Birleşmiş Milletler yapmalıdır.
Gerçi Birleşmiş Milletler uzay konusunda çalışmalara başlamıştır. Ancak bu çalışmalar henüz yeterli sayılamaz.

Tüm insanlığın uzaya ortaklaşa açılabilmesini ve her ulusun uzay çağı olanaklarından eşitlik içinde yararlanabilmesini güvence altına alıcı yasal ve kurumsal çalışmalar etkinlik kazanmalıdır.

BİZ UZAYLA İLGİLENMESEK DE UZAY BİZİMLE İLGİLENİYOR

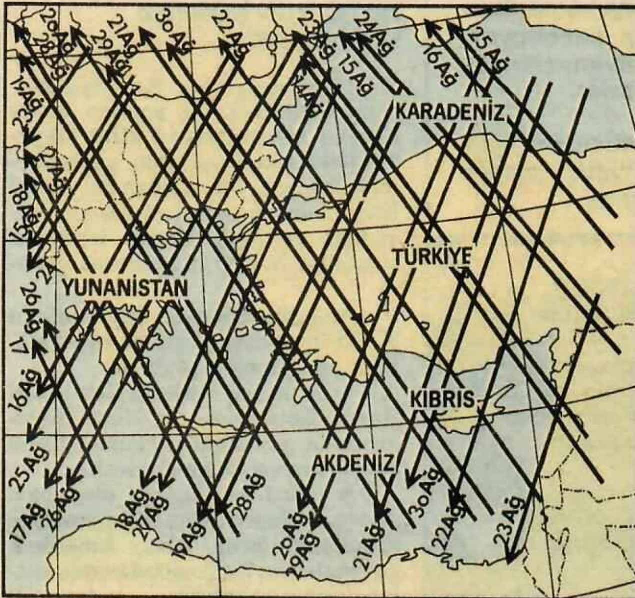
Ülkemizde, "bunca sorunumuz varken bir de uzay sorunlarıyla mı ilgileneceğiz" diye düşünenler çıkabilir.

Fakat biz uzayla ilgilenmesek de uzay bizimle ilgileniyor.

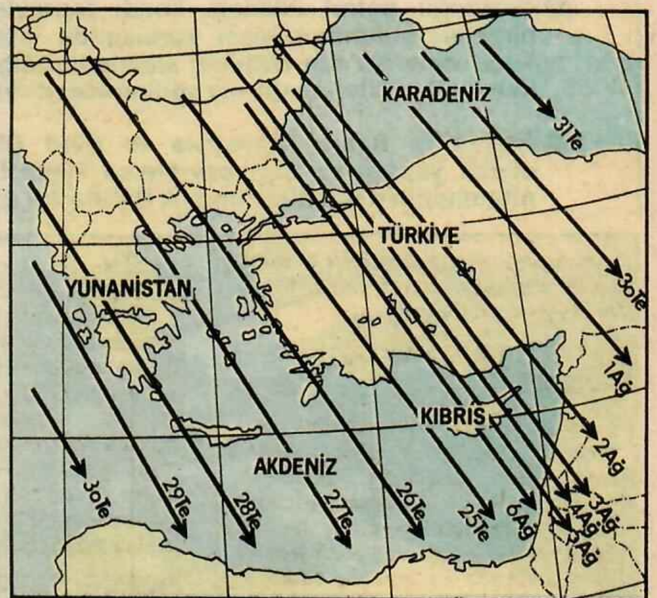
Kıbrıs Barış Harekâtına ilişkin olarak yayınladığımız haritalar, bu ilginin ne ölçülere vardığını ve varabileceğini bir ucundan göstermeğe yetse gerektir.

Kendi topraklarımızın altında ne gibi kaynaklar yattığını öğrenebilmemiz bile, artık herşeyden önce, uzaydan çekilen ve yer kabuğunun altında neler bulunduğunu röntgen filmi gibi gösteren fotoğraflara bağlıdır.

Uzay sorunlarıyla ilgilenmeyi ertelemek, bir bakıma, çağın gerisinde yaşamağa ve geleceği şimdiden yitirmeğe razı olmak demektir. ●

3) ABD'nin (US 1974 - 65 A) uydusunun 15 - 30 Oğustos 1974 tarihleri arasında yaptığı geçişler.

4) Sovyetler Birliği'nin Kozmos 667 uydusunun 25 Temmuz - 7 Ağustos 1974 tarihleri arasında yaptığı geçişler.

ABD Başkanı Ronald Reagan.

SSCB Devlet Başkanı Leonid Brejnev

ABD Dışişleri Bakanı Alexander Haig

DIŞ SORUNLAR

PETROL BÖLGESİNDE STRATEJİK GELİŞMELER

- **Petrol bölgesinin güvenliğiyle ilgili olarak NATO'nun görev ve yetki alanı hukuken değil, fakat fiilen genişletiliyor.**
- **Ortadoğu petrol ülkeleri, kendi topraklarında Amerikan birlikleri bulundurulması konusunda isteksiz davranıyor, fakat Amerika'dan aldıkları silahlarla bölge savunmasında kendi etkinliklerini attırma eğiliminde görünüyorlar.**
- **Brejnev'in Basra Körfeziyle ve Hind Okyanusuyla ilgili olarak yaptığı ve bazı çevrelerce "yeni bir Yalta" olarak nitelendirilen öneriler şimdilik Batıda ilgi görmedi.**

NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı (11 - 12 Aralık 1980)

GEÇEN sayımızda yayınlanan "Petrol Bölgesinde Kaygı Verici Gelişmeler" başlıklı yazıda, 1979'dan bu yana Güneybatı Asya'da meydana gelen siyasal gelişmeler sonucu, 1980 yılı içinde petrol bölgesi ve çevresinde silahlanma yarışının nasıl yoğunlaştığı konusunu ele almıştık.

Bu yazımızda Basra Körfezinin ve petrol yollarının güvenliği ile ilgili olarak ileri sürelen görüşleri, oluşturulan politikaları ve stratejileri inceleyeceğiz.

NATO'NUN KÖRFEZ STRATEJİSİ

1980 başlarında Amerika Birleşik Devletleri, bir yandan Basra Körfezi çevresinde ve Hint Okyanusunda askerî varlığını güçlendirmeğe başladı, öte yandan da, petrol bölgesinin ve petrol yollarının güvenliği ile ilgili olarak izlenecek stratejiyi NATO organlarına getirdi.

Amerika Birleşik Devletlerinin NATO organlarına sunduğu stratejinin ana çizgileri şöyledir:

★ Amerika Birleşik Devletleri Basra Körfezinde ve Hint Okyanusunda güvenliği sağlamak üzere askeri kuvvet bulunduracaktır.

★ Gücü ve olanağı olan bazı Avrupa ülkeleri Hint Okyanusunda koşullandırılacak olan Amerikan kuvvetlerine birlik göndererek katkıda bulunmalıdırlar.

★ Bu bölgeye Amerikan kuvvetlerini kaydırmak gerektiğinde Avrupa'nın güvenliğinde boşluk olmamasına özen gösterilecektir.

★ Ancak Avrupa'da ortak savunmanın zayıflaması için, Avrupalı müttefiklerin de fiilen katkılarını arttırmalharı ve savunma planlarını ona göre yeniden düzenlemeleri gerekir.

★ NATO üyeleri, petrol bölgesinin savunması için Hint Okyanusuna kaydırılacak olan Amerikan kuvvetlerine, ülkelerinde, geçiş kolaylıkları tanımalıdırlar.

★ Savunma harcamalarının arttırılması için NATO ülkelerince daha önce kabul edilmiş olan yüzde 3 oranı uygulamaya konulmalıdır.

★ Petrol bölgesinin güvenliğini sağlamada bölge ülkelerinin işbirliği esastır.

★ Bu eylem planı kabul edildiği takdirde, NATO coğrafi alanını genişletmek için Kuzey Atlantik Antlaşmasını değiştirmeğe gerek kalmayacaktır. Antlaşmada değişiklik yapmanın zorluğu ve sakıncaları önceden kabul edilmektedir.

Böyle bir stratejiyi NATO organlarına öneren Amerika Birleşik Devletlerinin amacı açıktı: Bir yandan NATO ülkeleri arasındaki dayanışmayı güçlendirmek, öte yandan da NATO'nun sorumluluk alanı içinde ve dışında, savunma konularıyla ilgili olarak müttefikler arası yeni bir işbölümü oluşturmak.

Aslında Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Avustralya ile olan ilişkilerinde de benzer bir işbölümü anlayışından hareket ediyordu. 1980 yılı içinde, Amerika Birleşik Devletleri Japonya'nın savunma bütçesini arttırmasını istedi. Japonya savunma bütçesini yeteri kadar arttıramadığı takdirde, ekonomik yardım miktarını arttırarak da Amerika Birleşik Devletlerinin üzerindeki yükü paylaşabilirdi.

Aynı şekilde, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya'dan da Hint Okyanusuna askerî birlik gönderme isteğinde bulundu. Ayrıca, Amerikan kuvvetlerinin Hint Okyanusuna giderken Avustralya'da yararlanacakları hava üssü genişletildi ve haberleşme tesisi de güçlendirildi.

1980 yılı içinde NATO Dışişleri Bakanları Konseyi ile Savunma Planlama Komitesinin (Savunma Bakanları düzeyinde) yaptıkları toplantılarda Amerika Birleşik Devletlerinin önerdiği strateji ana çizgileriyle kabul edildi.

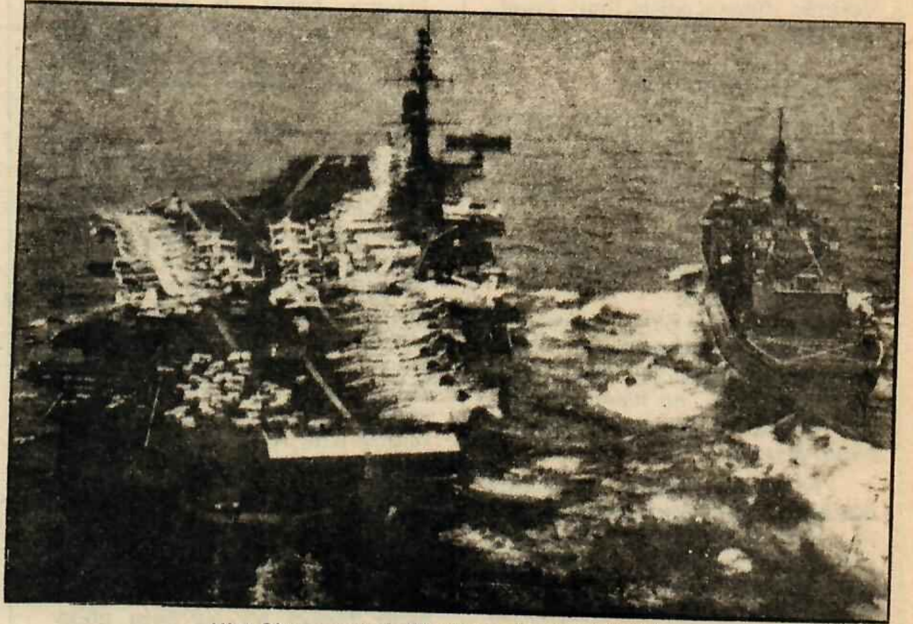
Özellikle, 9-10 Aralık 1980 tarihlerinde Savunma Bakanları düzeyinde toplanan Savunma Planlama Komitesinin kabul ettiği ortak bildiride bu strateji daha açık bir biçimde dile getirildi. Ortak Bildirinin 10. paragrafı şöyledir:

"Bakanlar, Güneybatı Asya bölgesinde istikrarı iyileştirmek amacıyla birçok üye ülke tarafından politik ve ekonomik alanlarda alınan önlemlerin ve Amerika Birleşik Devletleri ile bazı ülkelerin Hint Okyanusu ile Körfez bölgesinde birlik konuşlandırmak üzere girişdikleri önlemlerin, bütün üye ülkelerin temel çıkarlarını koruma bakımından yararlarını kaydetmişlerdir.

Bakanlar, aynı zamanda, transit (geçiş) kolaylıklarının önemini not etmişlerdir."

Öte yandan, Ortak Bildirinin 11.inci paragrafı da şöyledir:

"**Bakanlar Amerika Birleşik Devletlerinin, Hızlı Konuşlandırma Birliğinin (Çevik Kuvvetinin) Güneybatı Asya bölgesinde konuşlandırılmasına ilişkin ihtimaliyat (olasılık) planları hakkında da bilgi almışlardır.**

Hint Okyanusu'nda Nimitz uçak gemisi (ABD)

Füze ile donatılmış Sovyet kruvazörü.

Bakanlar üye ülkelerin Kuzey Atlantik Anlaşması bölgesi dışındaki yaşamsal çıkarlarını korumak amacıyla Amerika Birleşik Devletlerinin ve öteki ülkelerin NATO'ya tahsisli kuvvetlerinde bir kaydırma yapmak zorunda kalmaları olasılığına göre hazırlık yapılmasının elzem olduğu hususunda da görüş birliğine varmışlardır.

Böyle bir durumun Avrupa harekât alanının takviye edilmesine ilişkin NATO planları üzerinde belirli koşullarda yaratabileceği etkiler görüşülürken, ilgili ülkelerin Bakanları, Avrupa'nın takviyesi için gelecek takviye kuvvetlerinin kabulünü ve kullanılmasını kolaylaştırmak için gerekli desteği sağlamak konusunda ülkelerinin niyetlerini teyid etmişlerdir.

Bakanlar gelişen durumun NATO içinde uygun bir işbölümü yapılması gerektirdiğini kabul etmişlerdir."

Bu paragrafta özellikle üzerinde durulması gereken nokta şudur: NATO Savunma Planlama Komitesi NATO sorumluluk alanı dışında yaşamsal çıkarları korumak amacıyla NATO'ya tahsis edilmiş kuvvetlerin, gerektiğinde, NATO sorumluluk alanı dışına kaydırılabileceğini kabul etmiş bulunmaktadır.

Bu, NATO sorumluluk alanının, fiilen genişletilmesinden başka bir şey değildir. Bir başka deyişle, Kuzey Atlantik Antlaşmasında hukuken herhangi bir değişiklik yapılmamaktadır; ama NATO'nun sorumluluk alanı NATO Savunma Planlama Komitesince ya da Askeri Komitece öngörülen planlar çerçe-

vesinde, fiilen genişletilmiş bulunmaktadır.

REAGAN YÖNETİMİ

Reagan Yönetiminin Basra Körfezi ve Hint Okyanusu ile ilgili olarak Carter Yönetimince izlenen stratejiyi ana çizgileriyle benimsediği görülmektedir.

Öte yandan Reagan Yönetimi, bu stratejiyi Körfez bölgesi ile de sınırlamamaktadır.

Gerçekten, ABD Dışişleri Bakanı Haig'in, atanmasının Senato'ca onaylanması ile ilgili görüşmeler sırasında, bu konuda kendisine yöneltilen bir soruya verdiği yanıt şöyledir:

"**NATO'da görev gördüğüm dörtbuçuk yıllık süre içinde israrla ve sürekli olarak ortaklarımızın dikkatlerini şu nokta üzerine çektim. İttifakın karşı karşıya bulunduğu tehlikeler NATO Avrupasının merkez bölgesiyle sınırlanamaz. Gelişmekte olan ülkelerdeki hammaddelere ulaşabilme gibi sorunlarla da karşı karşıya kalmamız olasıdır. Bu yalnız münhasıran petrol ile de sınırlı değildir; yaşamsal önemi taşıyan madenleri de kapsar. Bu durum, ilgimizin yalnızca Basra Körfezi üzerinde değil, Afrika Kıt'ası üzerinde de yoğunlaşarak genişlemesini gerekli kılmaktadır.**"

Bir Amerikan dergisine verdiği ilk mülakatında, Haig Güneybatı Asya'daki petrol bölgesinin güvenliği ile ilgili olarak şu görüşleri ileri sürmektedir:

"**Batılı sınaî toplumlar Orta Doğu petrol kaynaklarına büyük ölçüde bağımlıdırlar. Bu petrole ulaşabilme konusunda ortaya çıkabilecek bir tehdit ulusal çıkar açısından ciddi bir tehdittir. Buna karşı önlem alınmalıdır. Bu, gerekirse, kuvvet kullanılmasını da içerir.**"

Bu arada, Haig, Orta Doğu ve Filistin sorununun genel stratejik çerçeveden soyutlanarak yalnız başına ele alınmaması gerektiği görüşündedir. Ona göre, "**Ortadoğu sorunu Sovyet emperyalizminin ortaya çıkardığı geniş stratejik sorunlar içinde ve onlarla ilgili olarak değerlendirilmelidir.**"

Kısaca, Haig'e göre, "**Sovyetlerin yeryüzündeki tüm faaliyetlerini gözönünde bulundurmayan bir strateji güvenilir bir strateji olamaz.**" Bir başka deyişle, yeni Amerikan dış politika yaklaşımında Sovyet tehdidi *global*'dır, yani yeryüzünün her yerinde siyasal, askerî, ekonomik ve ideolojik açılardan değerlendirilmeli ve gereken karşı önlemler alınmalıdır. Bu yaklaşımla, böyle bir geniş çerçeve içinde değerlendirilen sorunlara getirilecek çözümler arasında bir bağ, bir ilişki (*linkage*) kurulması da doğaldır.

Basra Körfezinin ve petrol yollarının güvenliği sorunu böyle bir dış politika yaklaşımı içinde önemli bir yer tutmaktadır. Haig, bu konuda Amerika Birleşik Devletlerinin müttefikleri ve dostları ile gerçekleştireceği yoğun bir dayanışma yoluyla bir görüşbirliğinin oluşturulabileceği düşüncesindedir. Bu sağlanamazsa, Haig sınaileşmiş Batılı ülkeler için yaşamsal önem taşıyan petrol kaynaklarına ulaşabilmek için, Amerika Birleşik Devletlerinin tek başına da hareket etmeye hazır olması gerektiğini ifade etmiştir.

Reagan Yönetimi Carter döneminde kurulmasına karar verilen "Çevik Kuvvet"in (*Rapid Depolyment Force*) bir an önce görev görebilir duruma getirilmesi gerektiği görüşündedir. Bu amaçla, Reagan Yönetimi, hazırladığı yeni bütçede Carter'in Çevik Kuvvet için Kongreden beş yıl süreyle istemiş olduğu 17 milyar 400 milyon dolarlık ödeneği iki buçuk milyar Dolar daha arttırmış bulunmaktadır.

Öte yandan, Reagan Yönetimi, Basra Körfezinin ve petrol yollarının güvenliğini sağlarken, bölge ülkelerinde Amerikan askerî birliklerinin konuşlandırılması konusunda oldukça dikkatli davranma gereğini duymaktadır.

Bu konuda kendisine sorulan bir soruya Haig'in verdiği yanıt şöyledir:

"**Bu zor bir sorundur. Şu anda uğraştığımız ve önceki dönemden devraldığımız bir sorundur. Eğer Amerikan birliklerini bulundurmak suretiyle, Arap dünyasında bugünkü olumlu eğilimleri -ki bu eğilimler Sovyet emperyalizminin tehlikelerine karşı artan bir duyarlığı da içermektedir- tersyüz edecek ve Arap ülkelerini Sovyetlerin yörüngesine sokacak isek, o zaman belki bu konuda amaca ters düşen girişimlerde bulunmayabiliriz. Çok hassas olan bu konuyu büyük bir dikkatle inceliyoruz.**"

BATI AVRUPA ÜLKELERİNİN TUTUMU

NATO'nun Batı Avrupalı üyeleri, ABD'nin Körfez stratejisi ile ilgili olarak yaptığı önerileri genellikle dikkatli ve temkinli bir yaklaşımla incelemektedirler.

Bu konuda belki tek istisna İngiltere'dir. İngiltere Başbakanı Bayan Thatcher'in geçenlerde ABD ziyareti sırasında yaptığı açıklamalar İngiltere'nin bu konuda Amerikan görüşünü benimsediğini göstermektedir. Buna karşılık, öteki Avrupalı üyeler bu konuda daha dikkatli ve temkinli bir yaklaşım içindedirler.

Karşı karşıya bulundukları ekonomik sorunlar nedeniyle Batı Avrupalı ülkelerin NATO içinde ve dışında ek yükümlülükler altına

Suudi Arabistan Hava Kuvvetleri'nde görevli pilotlar

girmeye pek istekli olmadıkları bir gerçektir. Öte yandan, İngiltere dışında Batı Avrupa ülkelerinin bir çoğu, Doğu-Batı ilişkilerini ve genel olarak dünya sorunlarını Reagan yönetiminden bir ölcüde değişik bir bakış açısıyla değerlendirdikleri de açıktır. Batı Avrupa ülkelerinin bir çoğunda, Basra Körfezine ve petrol yollarına yönelik bir Sovyet tehdidini Amerika Birleşik Devletlerinin bir ölçüde abarttığı görüşü yaygındır.

Federal Almanya Başbakanı Helmut Schmidt'in geçenlerde yaptığı açıklama bu açıdan ilgi çekicidir. Schmidt Federal Alman Anayasasına atıfta bulunarak, Federal Almanya'nın NATO bölgesi dışında askerî birlik bulundurma olanağına hukuken sahip olmadığını belirtmiş, ancak bazı antlaşmalarla Körfez savunmasına katılabileceklerini söylemiştir. Bu arada, Helmut Schmidt Türkiye ile Pakistan'a yardım edildiği takdirde, bölgede istikrarın sağlanabileceğini de sözlerine eklemiştir.

Öyle anlaşılıyor ki, Basra Körfezinin ve petrol yollarının güvenliği sorunu, Doğu-Batı ilişkilerinde karşılaşılan öteki sorunlar karşısında izlenecek yaklaşımlarla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupalı ortakları arasında yeniden görüşme konusu olacaktır.

Hatta daha geniş bir biçimde, Batı'nın güvenliği ve bu güvenliği sağlamada müttefikler arası işbölümü sorunu, Amerika Birleşik Devletleri ile müttefikleri arasında ve genel olarak Batı kamuoyunda yeniden tartışılacaktır.

(ABD, İngiltere Federal Almanya ve Fransa'daki Uluslararası İlişkiler Enstitüleri tarafından ortaklaşa hazırlanan ve *Batı'nın Güvenliği, Neler Değişti? Neler yapılmalı?* başlığını taşıyan Rapor bu açıdan son derece ilginçtir.

KÖRFEZ ÜLKELERİNİN TUTUMU

Başta Suudi Arabistan olmak üzere, Körfez ülkelerinin olanaklar ölçüsünde Büyük Devletlerden biriyle herhangi bir ittifak yapmaksızın Basra Körfezinin güvenliğini bizzat sağlama eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu konuda en duyarlı ülke Kuveyt'tir. Umman bile, Amerika Birleşik Devletlerine bazı askerî kolaylıklar sağlarken, bu ilişkiyi bir ittifak ilişkisi olarak görmekten çekinmektedir. Suudi Arabistan da bu alanda gereken özeni göstermektedir.

Bir başka deyişle, Körfez ülkeleri bir yandan Körfezin güvenliğini sağlamak için, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı ülkelerin askerî ve teknik gücüne dayanmak ve bu güçten yararlanmak durumundadırlar; öte yandan da, "bağlantısız ülke" olma niteliklerinden gelen ya da ülkelerinde ve genel olarak Arap dünyasında belirli radikal unsurların olası tepkilerinden ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile İsrail arasındaki özel ilişkilerden kaynaklanan düşünce ve kaygılarla, Amerika Birleşik Devletlerinden belirli ölçülerde uzak durmağa ve Doğu-Batı rekabetini Körfez bölgesine kaydırmamağa çalışmaktadırlar.

Bu politika bu yılın ocak ayında Taif'te toplanan İslâm Doruk Konferansında açık bir biçimde ortaya çıkmıştır.

İslâm Doruk Toplantısında kabul edilen Mekke Bildirisinde Afganistan sorunu ile ilgili paragraftan sonra gelen iki paragrafta Basra Körfezinin ve petrol yollarının güvenliği ile ilgili olarak şöyle denilmektedir:

"Hint Okyanusu, Umman Denizi, Kızıl Deniz ve Körfez gibi İslâm dünyası ülkelerine komşu ya da sınırdaş olan bölgelerde iki Süper Güç arasında artan rekabet ve her iki Süper Gücün nüfuz bölgelerini genişletmek için yaptıkları yarış ve askerî varlıklarını yoğunlaştırmaları karşısında duyduğumuz ciddi kaygıları açıklıyoruz.

Körfez'de barış ve istikrarı ve deniz yollarında güvenliği sağlamanın, herhangi bir yabancı müdahale olmaksızın, Körfez ülkelerinin münhasır sorumluluğu içinde olduğuna dair kanımızı yineliyoruz."

Bu arada, başta Suudi Arabistan olmak üzere, Körfez ülkelenin yoğun bir biçimde silâhlandıkları görülmektedir. Petrolden sağladıkları gelirlerle, başta Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere olmak üzere Batılı ülkelerden son model silâhları satın almaktadırlar. Söz konusu silâhların kullanılması ve bakımı için gerekli eğitim ve teknik yardım da genellikle Batılı ülkelerce sağlanmaktadır. Bu arada, Pakistan'ın da döviz karşılığında Körfez ülkelerine uzman ve asker gönderdiği bilinmektedir.

Öte yandan Körfez ülkeleri, son aylar içinde yaptıkları temaslar sonucu kendi aralarında çeşitli alanlarda işbirliğini güçlendirme kararı almışlardır. Geçtiğimiz şubat ayı içinde Suudi Arabistan, Kuveyt Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn ve Umman arasında **Körfez İşbirliği Konseyi kurulmuştur.** Bu Konsey'in amacı üye ülkeler arasında ekonomi, maliye, eğitim, kültür, sosyal konular, sağlık, her türlü iletişim, haberleşme, pasaport seyahat, gümrük, deniz ulaştırma ve hukuk alanlarında daha yakın bir işbirliği gerçekleştirmek, bu alanlarda daha önce başlatılmış olan ikili işbirliğini Körfez ülkeleri arasında yaygınlaştırmak ve belirli konularda ortak girişimlerde bulunmaktır.

Körfez İşbirliği Konseyi, üye ülkeler arasında askerî işbirliği konularıyla ilgilenmemektedir.

Ancak, son haberlere göre, önümüzdeki günlerde, Körfez ülkeleri Savunma Bakanları savunma planlarında uyum ve eşgüdüm sağlamak üzere biraraya gelecekler. Bu arada, Körfez ülkelerinin üzerinde büyük duyarlık gösterdikleri iç güvenlik alanında da işbirliği sorunu gündemdedir. Suudi Arabistan, iç güvenlik konularında da Körfez ülkeleri arasında çok yanlı bir işbirliği yapılmasını önermektedir. **(Bu öneri için bakınız:** *Arayış, 14 Mart 1981, sayı 5.*)

BREJNEV'İN ÖNERİSİ

Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Leonid Brejnev Ekim 1980 içinde Hindistan'a yaptığı resmî ziyaret sırasında Basra Körfezi ve petrol yolları ile ilgili olarak bir öneride bulunmuştur.

Bu öneriye göre, Basra Körfezinde ve Hint Okyanusunda barış ve istikrarın sağlanabilmesi için Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği de dahil olmak üzere, bütün yabancı güçlerin Basra Körfezinden uzak durmaları gerekir. Brejnev'e göre, (1) Basra Körfezi yabancı üslerden arınmalıdır; (2) Basra Körfezinde nükleer silâhlar bulundurulmamalıdır; (3) Zora başvurulmamalıdır: (4) İçişlerine karışmama ilkesine uyulmalıdır; (5) Basra Körfezinde petrol ticareti ve petrol akışı engellenmemelidir; (6) Körfez ülkeleri herhangi bır bloka üye olmamalıdır.

Henüz taraflar arasında bir güven ortamı oluşmadığı ve Afganistan'ı işgalı dolayısiyle Sovyetler Birliğine karşı duyulan tepki ve kuşku sürdüğü için, bu öneri, Batılı ülkelerce ilgi görmemiştir.

Buna karşılık, Brejnev'in önerisi Arap başkentlerinde ve siyasal çevrelerinde dikkatle incelenmiştir. Özellikle Filistin Kurtuluş Örgütü çevrelerinde Brejnev'in önerisi Ortadoğu ile ilgili olarak bir tür "yeni Yalta" olarak nitelendirilmiştir.

Bu öneri, Batılı ülkeler için yaşamsal önem taşıyan bir konuda, Sovyetler Birliğinin belirli güvenceler vermeğe hazır olduğunu gös-

termesi bakımından ilgi çekicidir. 1981 içinde gerçekleştirilmesi olası bir ABD-SSCB Doruk Toplantısında, Basra Körfezinin ve petrol yollarının güvenliği ile ilgili olarak Sovyet yaklaşımının ne olacağını bilmek bakımından da bu öneri büyük önem taşımaktadır.

Petrol bölgesindeki gelişmelerle ilgili olarak, "ARAYIŞ"ın geçen sayısında yayınlamağa başladığımız ve bu sayıda da sürdüğümüz geniş araştırmaya dayanan inceleme, konunun Türkiye'yi de yakından ilgilendirdiğini göstermeğe yetse gerektir.

Geçen sayıdaki yazının sonunda belirttiğimiz gibi, "her olasılık göz önünde tutularak, Türkiye'nin bu konuda bir ulusal politika ve strateji oluşturması zorunludur."

"ARAYIŞ"ın gelecek sayısında da, incelememizi Türkiye açısından sürdüreceğiz ve Türkiye'nin, tüm Dünya için ve kendisi için yaşamsal önem taşıyan bu konuda izlemesi gereken tutumla ve gözönünde tutması gereken hususlarla ilgili düşüncelerimizi sunacağız. ●

ENERJİ

ULUSAL ENERJİ POLİTİKASI

Y. Müh. Dr. MUSTAFA ÖZCAN ÜLTANIR

- **Türkiye, tükettiği enerjinin ancak yarısını kendi kaynaklarından üretiyor.**
- **Oysa enerji tüketimimizin artması gerek. Kendi kaynaklarımızsa, bugünkünün katkat üstünde enerji üretmeğe elverişli.**
- **Enerji sorunumuzu Atatürk'ün devletçilik anlayışıyla çözebiliriz.**
- **Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını kaldırmak doğru olmaz. Bu Bakanlık işlevini daha iyi yapacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.**

Türkiye'nin yıllık genel enerji tüketimi, kendi kaynaklarından üretebildiği enerjinin iki katı kadardır. Ülkemizin genel enerji sorunu, ürettiğinden daha çoğunu tüketmesinden kaynaklanmaktadır. Ancak sınır komşularının ve dünya ortalamasının altında enerji kullanan Türkiye'nin, kalkınmasını ve endüstrileşmesini sürdürebilmesi için, genel enerji tüketimini plânlı biçimde arttırması da zorunludur.

Türkiye'nin enerji sorununun bazı ana boyutları, Arayış'ın ikinci sayısındaki "Enerji ve Petrol Bunalımı", Arayış'ın üçüncü sayısındaki, "Türkiye'yi Gelecekte Kömür Sıkıntısı Bekliyor" ve Arayış'ın birinci sayısındaki "Elektrik Kısıntıları 1990'a Kadar Sürer mi?" yazılarında ortaya konulmuş bulunuyor. Enerji sorununun çeşitli boyutlarına ilişkin araştırmalar ve irdelemeler, Arayış'ın gelecek sayılarında da sürecek kuşkusuz.

Ülkemizde birincil kaynaklar olarak taşkömürü, linyit, asfaltit, yerli ham petrol ve hidrolik enerjinin yanısıra odun ve tezek gibi ekonomik olmayan yakacaklar da kullanılmakla birlikte; genel enerjide yerli üretim ile tüketim arasındaki açığı kapatmak için, 1980' yılında 532 bin ton taşkömürü, 14.5 milyon ton petrol, 1.4 milyar kilovat-saat elektrik dışalımı yapılmıştır. 1980 yılında ülkemizde 50 milyon ton taşkömürü eşdeğiri genel enerji tüketimi olmuş, 5 milyon ton taşkömürü eşdeğerini aşkın istem hiç karşılanamamış, tüketimin 21.3 milyon ton taşkömürü eşdeğerlik bölüntüsü de kömür, petrol ve elektrik dışalımıyla karşılanabilmiştir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın ayrıntılı çalışmalarına dayanan kestirimlere göre, 1988 yılında genel enerji istemi 130 milyon ton taşkömürü eşdeğerine sıçrayabilecekse de, bilinen enerji kaynaklarından yapılabilecek yerli genel enerji üretimi 58.8 milyon ton taşkömürü eşdeğeri düzeylerinde kalabilecektir. Geride kalan dönemlerde aşırı petrole bağımlı enerji tüketim modelinin geliştirilmiş olması sonucu, şimdilik genel enerji isteminin yarısı dışalımla karşılanmaktadır; bu nedenle yalnızca petrol dışalımı için 1981 yılında dört milyar 300 milyon dolar ödemek zorunluluğu doğmuştur. Oysa 1981 için programlanan dışsatım gelirleri üç milyar 200 milyon dolar olan Türkiye'de, geçmişteki yanılgılı politikalarla dışalım kaynaklarına yönelmenin ve yerli kaynaklarımızı uyur durumda bekletmenin, enerji sektörü ile ülke ekonomisini ne denli açmazlara ittiği ortadadır.

SUNUM AZLIĞINA KARŞIN KAYNAK BOLLUĞU

Yerli enerji üretiminin azlığına karşın, Türkiye'nin bilinen enerji kaynakları küçümsenemez. Örneğin, yılda 100 milyar kilovat-saat düzeyinde ekonomik akarsu gizilgücümüz bulunmaktadır ama, gereken baraj ve hidroelektrik santrallar yapılmadığından, bu olanağın ancak yüzde 11'inden yararlanılmaktadır.

Bilinen büyüklüğüyle 6.2 milyar tona yaklaşan linyit varlığı olmasına karşın, sözde işletilen linyit yataklarının üçte ikisi özel sektörcülük diye 1978 yılına dek uyutula gelinmiştir. Linyit yataklarının devlet eline alınmasının temelinde yalnızca kamu yararı yatmaktadır. Bunu **"Sosyalist"** doktrine bağlayarak karalamaya çalışanlar olduğu gibi, **"Kapitalist"** isteklere dayalı biçimde Dünya Bankası önerilerine bağlayarak küçümseyenler de görülmüştür. Oysa Kemalizm'e özgü biçimde Türkiye'nin gereksinimlerinden kaynaklanan linyitte devlet işletmeciliği, enerji sorununun çözümü için ileri bir adımdır. Devletleştirilen yatakların yeniden eski sahiplerine verilmesi işlemleri sürdüğünden, iki yıldır devlet linyit işletmeciliğinde yapılması gereken önemli aşamalar başarılamamıştır.

Yabancı sermayeye bağlanma ve uluslararası petrol tekellerinin, arar...

görünürken engellemelerinden ötürü petrol aramaları geliştirilemediğinden; en az 400 milyon tonluk olanaklı petrol kapanının, 100 milyon tonluk bölüntüsü bile üretilebilir duruma sokulamamıştır. Aramalar sonucu, ülkemizdeki kömür ve petrol kaynaklarına yenilerinin ekleneceği kuşkusuzdur.

Alışılmış enerji kaynaklarının dışında başka ya da yeni enerji kaynaklarımız da vardır. Örneğin jeolojik olarak 5.2 milyar tonluk bitümlü şist varlığının bulunmasına karşın, bunun yalnızca 340 milyon tonluk bölüntüsü görünür duruma sokulmuştur. Yapay ham petrol bile elde etmeye olanaklı bitümlü şistlerin, yalnızca termik elektrik santrallarında yakılmasının plânlaması, bugün için kullanılmadan bekletilmeleri Türkiye'nin kaynak savurganlığındandır. Şimdilik bilinen 52 milyon tonluk asfaltit varlığı da, içlerinde önemli mineral oksitlerin bulunmasına ve yapay petrol üretme olanağına bakılmaksızın, yakacak olarak kullanılıp savurulmaktadırlar.

Ülkemizde doğal sıcak su ve buharlar biçiminde, önemli bir jeotermal enerji gizilgücü bulunmaktadır. Türkiye'de jeotermal enerjiden yararlanarak, en az 4500 megavat (Türkiye'nin yapılmakta olan en büyük linyit termik santralı Afşin-Elbistan'ın üç katından çok) kapasitede olan elektrik santrallarının kurulup işletilebileceği anlaşılmışsa da, şimdilik yalnızca 15 megavatlık bir santral kurulmaktadır.

Ayrıca jeotermal enerjiden yararlanarak kurulabilecek ısıtma tesislerinin toplam kapasitesinin de 31 bin megavatdüzeyinde olduğu hesaplanmaktadır.

Türkiye'nin görkemli tükenmez kaynaklarından birisi de güneş enerjisidir. Türkiye'nin bütün yüzeyine bir yılda düşen güneş enerjisi, 77 milyar ton petrol eşdeğeri gibi astronomik bir düzeydedir. Ancak, bu görkemli kaynaktan teknolojik olarak yararlanılabilecek bölüntü yılda 35 milyon ton petrol eşdeğeri kadardır; ama şimdilik bu kaynağın kullanılmasına hemen hiç el atılmamıştır denebilir.

Kırsal kesimde boşa akıp duran ve yılda ortalama 10 milyar kilovatsaat enerji üretmenin olanaklı olduğu, küçük akarsularımız da vardır.

Bugüne dek hesaplamalara ve planlamaya alınmayan yel enerjisi de, kırsal yöre enerji sorununun çözümünde bir ölçüde kaynak olabilecektir.

Üç bir yanı denizlerle çevrili Türkiye'de, çağdaş enerji teknolojisinin ele aldığı deniz dalga enerjisinden yararlanarak, onbinlerce megavat güçte santralların kurulabileceği de bir gerçektir. Yüzyılımızın sonuna doğru, Türkiye'nin zorunlu olarak adım atması gereken nükleer teknoloji üretimi için, uranyum ve toryum yataklarımız bulunmaktadır. Sıralamaya başka kaynaklar da eklenebilir.

Kısacası Türkiye'de el değememiş biçimde bekleyen çeşitli enerji kaynakları ve olanaklar vardır. Buna karşın ülkemizde enerji kaynaklarının aranması, geliştirilmesi ve teknoloji oluşturulması çalışmaları yok denecek kadar azdır.

ENERJİ SORUNU NASIL ÇÖZÜMLENEBİLİR?

Türkiye'nin enerji sektörünün yetersizliğinin ve geri bırakılmış olmasının nedenleri, geçmiş yıllarda uygulanan yanlış enerji politikalarında yatmaktadır. Türkiye'nin enerji politikası çoğunlukla çarpık, planlamadan ve ulusal nitelikten yoksun, kısa dönemler için geçici çözümlere yönelen, ülke ve halk çıkarlarıyla bağdaşmayan, dışa bağımlı biçimde süregelmiştir.

Enerji sorununun çözümüne yönelirken, gelişme yolunda enerji darboğazlarıyla karşılaşmamak için gözönünde tutulması gereken temel ilkeler ya da ana öneriler şöyle toplanabilir:

- Türkiye'nin genel enerji planlaması yapılarak, planlı enerji politikası dönemi başlatılmalı, planlı enerji üretiminin yanısıra planlı enerji tüketimi temel ilke olmalıdır,
- Enerji üretiminde yerli kaynaklara öncelik verilmesi ve ağırlığın yerli kaynaklar üzerinde bulundurulması da ödünsüz uygulanması gereken ana ilkedir. Türkiye, görkemli öz kaynaklarını en ileri ölçüde değerlendirmek zorundadır. Kaldı ki burada önemli olan kaynakların

"TÜRKİYE'DE ENERJİ SORUNLARI" PANELİ ANKARA'DA YAPILDI

TÜRKİYE Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) tarafondan düzenlenen, **"Türkiye'de Enerji Sorunları"** konulu panel, 21 Mart 1981 Cumartesi günü Ankara'da yapıldı.

Dr. Mustafa Özcan Ültanır tarafından yönetilen panelde, kalkınma planları dönemlerine bağlı olarak konu irdelendi.

Sorunu çözmek için arayış dönemine girildiği belirtilen panelde, çözüme yönelik arayış eyleminde, başlangıçta sarılınması gereken temel ilkenin, **"Planlı enerji üretimi ve planlı enerji tüketimi"** olması görüşü savunuldu.

İki aşamada yapılan panelin sonuçlar bölümünde somut olarak; planlama, yerli kaynaklara yönelme, yerli teknolojiyi geliştirme, işletmecilik olarak Atatürk'ün **"Devletçilik ilkesi"**ne ödünsüzcü sarılma, dış bağımlılıklardan olabildiğince soyutlanma önerileri sıralandı. Panelin tartışma bölümünde, Enerji ve Tabii Kaynaklar eski Bakanlarından İhsan Topaloğlu, Atatürk'ün ömrü boyunca, petrolde ödünsüzce devletçilik politikası uyguladığını belirtti.

Petrol Ofisi eski Genel Müdürlerinden Mustafa Özyürek, 1980'lerde enerji sorununun çözümlenmesinde geç kalındığını, bugün alınacak önlemlerin 1990'lara yönelik olması gerektiği savını öne sürerek, 1990'larda tabloyu değiştirme olanağı bulunduğunu, ancak bu amaca yönelik hiçbir şey yapılmadığını belirtti.

Türkiye Elektrik Kurumu eski Genel Müdürlerinden Gültekin Türkoğlu konuşmasında, elektrik darboğazının nedenini, programa alınan tesislerin zamanında bitirilememesine bağladı.

1972'de yapımına başlanan Soma santralının bitim aşamasına geldiğini, ancak yanlış işletmecilik nedeniyle, bugün santralı çalıştıracak kömürün bulunmadığını vurguladı.

Başkan Dr. Ültanır ise, paneli şu istemle kapadı:

"Türkiyemizin yeterli ve zengin sayılabilecek doğal kaynakları ile yapıcı, yaratıcı, üstelik azımsanmayacak sayıda eğitilmiş insanlarıyla, küçümsenemeyecek yerli teknolojisiyle; kördüğüme dönüşmüş enerji sorununu çözme gücü vardır. Önemli olan bu gücün ne zaman kullanılacağıdır. Gücü kullanmanın yöntemi ise, Atatürk'ün plânlı devletçilik ilkesidir. Burada plânlama derken, sözde plânlama değil, gerçek plânlama istiyoruz."

büyüklük veya küçüklüğünden çok, bunların ülke ve halk yararına akılcı biçimde ve savurulmadan kullanılmasıdır.

● Yerli kaynakların ileri ölçüde değerlendirilebilmesi için, enerji sektöründe yerli ve çağdaş boyutlu bir teknoloji oluşturulmalıdır. Özellikle, sektörün çeşitli kesimlerindeki makina ve ekipman istemlerini yanıtlayacak ve bütünüyle devlet elind olacak, yerli enerji makinaları endüstrisi kurulmalıdır.

● Enerji sektöründe işletmecilik olarak, yalnızca Kemalist devletçiliğin uygulanması da önde gelen bir ilkedir. Kalkınma ve yapılacak genel enerji planlarının sağlıkla uygulanabilmesi, ancak Kemalist devletçilikle sağlanabilecektir. Bu ilkenin karma ekonomi ile çelişmesi söz konusu değildir. Tüm enerji kaynakları ve işletmeleri Devlet eline alınmalıdırlar.

● Türkiye'nin enerji sektöründe kaynak, teknolojik, ekonomik ve bir ölçüde de yönetimsel dış bağımlılıklar vardı; dışa bağımlı enerji sektörü kalkınma açısından güvence oluşturmadığı gibi, dış sömürüye yol açmaktadır. Enerji sektörünün dış bağımlılıklardan olabildiğince soyutlandırılması da bir temel ilkedir.

● Enerji dış politikasına gelince, özellikle bölge ülkeleriyle ve bağımsızlığımızı olumsuz yönde etkilemeyici koşullarla verimli işbirliği oluşturulmalıdır. Ayrıca üçüncü dünyaya ekonomik yönden açılırken, enerjiye ağırlık verilmelidir. Ülkemizin dışsatımlarının da, enerji aldığımız ülkeler üzerinde yoğunlaştırılmasında yarar vardır. Bu arada unutulmamalıdır ki, enerji dünyasında Türkiye'nin yeri: gelişmiş kapitalist ülkelerden çok sorunları bize benzeyen karşılıklı çıkarlarımızın uyuştuğu ülkeler yanındadır.

ATATÜRKÜN DEVLETÇİLİĞİ

Aslında Türkiye'nin enerji sorunu bir çıkmazda değildir. Planlama, öz kaynaklara yönelme, yerli teknoloji geliştirme, işletmecilik olarak Kemalist devletçilik uygulaması gereksiz dış bağımlılıklardan soyutlanma ve enerji dünyasında dengeli dış ilişkiler oluşturma sonucu bu sonuç köklü çözüme kavuşturulabilir.

Friedman ekonomisi modeli içeresinde, ağır yükler altında bulunan kredileri cömertçe harcayarak petrol dışalımını gerçekleştirmek, enerji sorununun çözümü olamaz. Atalarımız, taşıma suyla değirmen dönmez demişlerdir. Bugünkü ölçüde dıştan alınan ve bedeli borçlanarak ödenen enerjiyle de ekonomik kalkınma gerçekleştirilemez.

Türkiye, Atatürk'ün daha 1930'larda ortaya koyduğu planlı devletçilik sistemine sarılarak enerji darboğazını aşabilecektir. Türkiye'nin enerji sektöründe, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bağlı olarak Etibank, Petrol Ofisi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

TÜRKİYE'NİN HİDROELEKTRİK POTANSİYELİ DEĞERLENDİRİLMEYE ÇALIŞILIYOR

● Tüm akarsulardan tükenmez kaynak olarak olabildiğince yararlanmayı amaçlayan projelere göre, Türkiye'nin su kaynaklarından yılda 100 milyar kilovat-saat enerji elde edilebilecek.

● Yapılan hesaplamalara göre, yalnız Doğu Karadeniz bölgesinde Keban'ın birkaç kat enerjisini karşılayacak akarsu potansiyeli bulunuyor.

● Her akşam 300 milyon liralık suyun boşa aktığı Türkiye'de, yalnız Yeşilırmak üzerinde 76 hidroelektrik santralı yapılabileceği saptandı.

SINAİLEŞMENİN yanısıra her geçen gün artan enerji istemine çözüm bulabilmek için çalışmalar sürdürülüyor. Bu amaçla Türkiye'nin elektrik üretiminde kullanılabilecek kaynaklar araştırılıyor.

Dışa bağımlı fuel-oil santrallarından artık vaz geçme çalışmaları da yoğunlaştırılıyor. Kömüre dayalı termik santrallerin yapımına ise hız veriliyor. Özellikle Türkiye'nin en büyük enerji kaynaklarından biri olacak Afşin - Elbistan Termik Santralının yapımı da sürüyor.

Bu çalışmaların yanısıra, DSİ yetkilileri, Türkiye'nin en büyük elektrik üretim kaynağı olan "beyaz kömür"ün değerlendirilebilmesi için çaba harcıyorlar. "Beyaz kömür" adı verilen akarsular Türkiye'de en bol bulunan enerji kaynaklarının başında geliyor. Uzmanlar, sudan elde edilen elektrik enerjisinin, fuel-oil ve kömürden elde edilenler gibi hava kirliliğine de neden olmadığı görüşünde birleşiyorlar.

Akarsu potansiyeli bakımından Avrupada ilk sıralarda yer alan Türkiye'nin Dünyada da ilk on ülke arasına girdiği saptandı. Ancak, bu potansiyelin bugün için yalnız yüzde 11'inden yararlanılabiliyor.

Yapılan incelemelere göre, Türkiye'de her akşam 300 milyon liralık su boşa akıyor. DSİ uzmanları, boşa akan bu suların değerlendirilebilmesi için çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Bu amaçla da beş bölgeye ayırdıkları Türkiye'nin akarsuları için birbirinden önemli projeler hazırlanıyor.

Türkiye, akarsu projeleri bakımından "Güneydoğu Anadolu", "Doğu Karadeniz", "Kızılırmak", "Ege" ve "Akdeniz" olmak üzere beş bölgeye ayrıldı. Doğu Karadeniz bölgesinde bugüne değin değerlendirilmemiş olanaklar saptandı. Bu bölgedeki olanakların birkaç Keban santralına eşit olacağı da savunuluyor.

Örneğin bir Yeşilırmak üzerinde tam 76 Hidroelektrik santrolı yapılabileceği de belirlendi. Harşit nehri üzerinde ise, yer yer 1200 metreye varan düşüşler sağlanarak elektrik enerjisi üretebilmek için 17 kilometreye varan tüneller açılması düşünüldü. Bu nehre açılan Gelevera deresi üzerinde de aynı tipte çok sayıda tünel açılabileceği ve baraj kurulabileceği saptandı.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde kurulan ve kurulmakta olan santrallardan elde edilecek enerjinin ise Türkiye'nin gereksiniminin yüzde 25'ini karşılayabileceği hesaplandı.

Türkiye'deki akarsulardan ekonomik olarak 100 milyar kilovat-saat enerji üretiminin olası olduğu DSİ tarafından yapılan çalışmalar sonunda belirlendi. Bu projeler gerçekleştirilirse, Türkiye'nin tüm akarsularından tükenmez kaynak olarak olabildiğince yararlanılacak ve akarsuyun hemen her metreküpünden enerji elde edilmiş olacak. ●

(TPAO), Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu (TKİ), Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) gibi kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT'ler) ve Elektrik İşleri Etüd İdaresi (EİE), Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü (MTA), Devlet Su İşleri (DSİ) gibi organizasyonun öteki halkalarını oluşturan kamu kuruluşları yer almaktadırlar.

Bu sektörde yer alan KİT'ler, ulusal ekonominin temel direkleridirler. Kaldı ki bu KİT'ler, ulusal ekonominin kalkınma planlarına uygun biçimde yönlendirilmesi ve ekonomik sosyal düzenin güçlendirilmesi için, gereğinde Devletin kullanacağı önemli kamu araçlarıdırlarda.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'ndan bu Bakanlığın kuruluşlarına uzanan örgütlenme zincirinde ve işlev akımında, enerji işlerinin organizasyonunda, bazı aksaklıkların bulunduğu da bir gerçektir. Ancak bunun düzeltilmesi, bütünüyle liberalizme dönmeyi amaçlayanların ya da Serbest Pazar ekonomisi mimarlarının istedikleri gibi, devletçiliği kösteklemekle değil; Kemalist ekonomi savunucularının istedikleri biçimde, devletçiliği güçlendirmekle sağlanabilir. Atatürk, 1936 yılında yayınlanan İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nın başlangıç yazısında Türkiye'de uygulanması gerekli devletçiliğin tanımını şöyle yapmıştır.

"Türkiye'nin tatbik ettiği Devletçilik sistemi ondokuzuncu asırdan beri sosyalizm nazariyecilerinin ileri sürdükleri fikirlerden alınarak tercüme edilmiş bir sistem değildir. Bu, Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş, Türkiye'ye hâs bir sistemdir... Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türk vatanında asırlardanberi ferdî ve hususî teşebbüslerle yapılamamış olan şeyleri bir an evvel yapmak istedi ve görüldüğü gibi, kısa zamanda yapmaya muvaffak oldu. Bizim takip ettiğimiz bu yol, görüldüğü gibi, liberalizmden başka bir sistemdir."

Atatürk'ün yukarıdaki sözleri, liberalist Friedman ekonomisi ile Kemalist ekonominin ne denli taban tabana zıt olduklarını göstermekle kalmamakta, 1930'larda Türkiye'yi düzlüğe çıkaran planlı devletçiliğin, 1980'li yıllarda da Türkiye için Kemalist çıkış yolu olduğunu göstermektedir.

Kemalist ekonomi modelinde güçlü bir devlet sektörü yanında önemli bir özel sektör de olacaktır, ama enerji kesimi bütünüyle devlet elinde bulunacaktır.

ENERJİ BAKANLIĞI'NIN ÖNEMİ

Atatürk'çü bir tutumla enerjide devletçilik ilkesi geçerli olunca, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın da önemi artmaktadır. Çoğu ülkelerde, 1970'lerin yapay enerji bunalımının ardından enerjinin yadsınamaz ekonomik önemi anlaşılınca Enerji Bakanlıklarının kurulduğu görülmüştür. Türkiye'de ise 1960'lı yıllarda Anayasa buyruğu planlı ekonomi dönemi başlatılınca, enerjinin önemi gözönünde tutularak daha 1963 yılı sonunda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı kurulmuştu.

Kuruluşundan bu yana onsekiz yıl kadar zaman geçmiş olmasına karşın, Bakanlık yeterli biçimde güçlendirilmemiş, kuruluş ve görev yasası çıkarılmamış, Bakanlığa bağlı ve ilgili kuruluşlar arasında düzenleştirme ve eşgüdüm aksaklıkları giderilememiştir, ama Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın yine de büyük yararlar sağladığı yadsınamaz.

Devletin güçlü eli enerji konusuna, bu bakanlık'la ulaşabilmiştir. Genel enerji planlamasının yapılması ve ulusal enerji politikasının oluşturulması bu Bakanlığın görevi olduğundan, söz konusu iki konuda sorumlu bir devlet kuruluşu, sınırlı da olsa yine bir ölçüde tutarlı adımlar atabilmiştir.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 18.5'i enerji kesimine ayrılmış, bu yatırımların sorumluluğu da Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na bırakılmıştı. Bir başka anlatımla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın öngördüğü enerji yatırımlarının yüzde 98.8'ini, kamu sektörü adına gerçekleştirmekle görevlendirilmişti.

Şimdi 1981 yılında Sanayi ve

TÜRKİYE'DE AKARSULARDAN ELDE EDİLECEK YILLIK ORTALAMA ENERJİ MİKTARI

Fırat nehri	40 Milyar kilovat-saat
Dicle Nehri (Büyük Zap dahil)	17 "
Çoruh Nehri	10 "
Doğu Karadeniz akarsuları	20 "
Yeşilırmak Nehri	5 "
Kızılırmak Nehri	8 "
Seyhan Nehri	6 "
Ceyhan Nehri	4 "
Göksü nehri	4 "
Sakarya Nehri	8 "
Emet - Adranos (Mustafa kemal Paşa Çayı)	3 "
Manavgat Nehri	2 "
Dalaman Çayı	1,5 "
Büyük Menderes Nehri	1 "
Gediz Nehri	1 "
Batı Karadeniz Akarsuları	5 "
Batı Akdeniz Akarsuları	2 "
Diğerleri	3 "
TOPLAM	141.5 Milyar Kilovat-saat

NOT: DSİ uzmanlarının yaptığı hesaplara göre bu enerjiden 21.5 milyar kilovat-saat'i sulamalar nedeniyle düşecektir. Ayrıca 20 Milyar kilovat-saat da pompa türbin kaybe biçiminde santralların kendi içinde tüketilecektir. Böylece Türkiye sistemine net 100 Milyar kilovat-saat ekonomik enerji verilebilecektir.

Enerji Bakanlıkları'nın birleştirilmesi tasarlanmaktadır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığıkurulmazdan önce, enerji işlerinden Sanayi Bakanlığı'nın Enerji Dairesi sorumlu idi. Yapılmak istenen yeni düzenlemede, bu sorumluluk bir müsteşarlığa bırakılsa da, geriye dönüş Türkiye'nin enerji kesimine birşey kazandırmayacaktır. Tersine enerji sorununun çözümünü güçleştirecektir.

Sanayi ve enerji işlerini bir bünyede toplayarak aşırı büyüyecek yeni Bakanlıkta., işlem karmaşasından başka birşey beklenemez. Yapılması gereken Enerji Bakanlığı'nı eritmek ya da yok etmek değil, çağdaş önemi olan bu Bakanlığa güç verebilmektir. Onu, tutarlı bir ulusal enerji politikasının hazırlayıcılığı ve uygulayıcılığı ile görevlendirmektir.

Bu amaçla, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, planlı enerji politikası uygulayabilecek biçimde yeniden düzenlenmelidir. ●

KAMU YÖNETİMİ

TOPLUMSAL SORUMLULUK VE KURUMSAL ÖZERKLİK

DOÇ. DR. DOĞU ERGİL

- **Bürokratların, kamu görevlerini yerine getirmede yansız ve eşitlikçi davranabilmeleri için yeterli güvenceleri olmalıdır.**
- **Kamu yönetimini siyasal çürümenin dışında tutabilmek açısından da iktidar değişikliklerine karşın toplum düzeninde ve kamu yönetiminde sürekliliği sağlama açısından da, bürokrasiye göreli özerklik tanımak gerekir.**
- **Özerk üniversiteler, iktidarların militanlarına karşı, özerk olmayan eğitim kurumlarından çok daha iyi direnebilmişlerdir.**
- **Devletteki parçalanmadan ve yanlılaşmadan enaz etkilenen kesim askeri bürokrasi olduğu içindir ki, bu kurum, çözülen sisteme payanda olarak ortaya çıkmıştır.**
- **Olağanüstü dönemin özel yönetim kuralları, çok partili demokratik yarışma ortamına geçilirken kalıcılık kazanmış olursa, iktidara gelecek parti büyük bir güç tekelleşmesiyle donatılmış olur ve sistemde yeni bir kilitlenme ortaya çıkar.**

BÜROKRATLAR, karmaşıklaşan toplumların uzmanlık isteyen pek çok alanında toplumun kısa ve uzun süreli işlerini gören görevlilerdir. Varlık nedenleri sürekli gelişen işbölümü içinde giderek artan toplumsal gereksinmeleri karşılamaktır. Her toplum, gelişmişlik düzeyine ve siyasal sistemine uygun bürokratları yaratır ve hizmete sokar. Bürokratlar da, hizmetleriyle toplumun dayandığı sosyal-ekonomik sistemin işlerliğini sağlar.

Görevleri sırasında bürokratlar kaçınılmaz olarak siyasal iktidarın kararlarını uygularlar. Ekonomik gücü olan toplum kesitleri, genellikle siyasal iktidarı da ellerinde bulundurdukları veya büyük ölçüde etkiledikleri için, bürokratların onların çıkarlarına uygun siyasal (politikalar) izlemeleri doğaldır.

Devlet kurumları da bu amaçlar doğrultusunda çalıştırılır. Bu bir komplo ya da iradî seçim değildir.

Sistemin yapısı gereğidir. Kendilerine can ve görev veren sistemi sürdürmek bürokratların varoluş nedeni, yapısal/işlevsel görevidir.

Ama bu organik ilişkinin de sınırları vardır.

BÜROKRATLAR, ANAYASAL İLKELERİ KORUYABİLECEK GÜVENCE VE YETKİLERLE DONATILMIŞ OLMALIDIR.

Bürokratların tüm topluma sağlıklı olarak hizmet sunabilmeleri için genel çıkarları/yararları temellendiren anayasa ve yasa hükümlerine uymaları gerekir. Toplumun tümünün iyiliğine olduğu saptanan siyasaların şu ya da bu toplumsal küme yararına uygulanmasını, değiştirip, saptırılmasını önleyebilecek durumda olmalıdırlar. Bu şu demektir: Kamu görevlerini yerine getirmede yansız ve eşitlikçi davranmaları için bürokratlar, devlet yönetiminin temel anayasal ilkelerini koruyabilecek güvence ve yetkilerle donatılmış olmalıdırlar. Karşılığında da anayasal hükümler ve kurumlar onları korumalıdır.

Devlet yönetiminin sarsıntısız sürdürülmesi ve toplumsal süreçlerin (üretim, yönetim, denetim ve kültür aktarımı) kesintisiz işleyebilmesi için iki önkoşul vardır: Uzun ve orta süreli gelişme planlarının saptanması ve bunları uygulayıp, yaşama geçirecek yeterli ve yetenekli bürokrat ve teknokratların nesnel ölçülere uygun olarak görev başına getirilmesi.

Yetenekli, yeterli ve görevde, siyasal eğilimlere değil, nesnel ilkelere bağlı borakratların varlığı kamu yönetiminde iki bakımından son derece önemlidir:

1) Toplumun genel gereksinmeleri ve yapısal nitelikleri zor ve geç değişirken, çok partili demokraside bu gelişmeleri karşılamak için yarışarak iktidara gelen güçler ya da temsilcileri sık sık değişmektedir. Eğer her iktidar, ya da daha dar anlamda hükümet, değiştikçe büroklatlar, teknokratlar ve onlarla birlikte toplumsal siyasal değişirse, değiştirilirse, toplum düzeninde ve kamu yönetiminde süreklilik ve istikrar sağlanamaz. Devlet denilen toplumun örgütsel yapısı dağılabilir, halkın devlete güveni sarsılmaya başlar. Türkiye'yi 12 Eylül 1980'e getiren siyasal bunalımın oluşmasında bu durumun büyük

etkisi olmuştur.

2) Toplumda temel ekonomik kararları alan, üretimi yönlendiren kesimlerin ekonomik politikası iflâs edebilir. Bu durumda sistem kendini yeniden üretememe tehlikesiyle karşı karşıya kalabilir. Sistemin bir ürünü olan bürokratlar, sistemi denetleyen/yönlendiren ekonomik ve siyasal güçlerin zaafı durumunda tek başlarına sistemin ayakta tutulması görevini üstlenebilirler. Bunalımın yarattığı otorite boşluğunu dolduracak yetenek, bilgi, beceri ve türdeşlikte (homojenlikte) bir bürokrat kadronun bulunması son derece önemlidir.

Atatürk devrimlerinin sonuçlarından biri de iyi yetiştirilmiş bir hizmetliler kesiminin görevde liyakat ölçülerine göre atanmaları ve yükselmeleridir. Bu amaç, hizmete göre adam seçmekle ve bu seçimde nesnel olmaya dayanır. Nesnelliğin temel ölçülerinden biri de partizanlıktan ve adam kayırmadan arınmış olmaktır. Bürokrat kesimin sistemsel yozlaşmadan etkilenmeksizin göreli özerklik fırsatını/olanağını kullanabilmesi, hatta zaman zaman önüne gelen tarihsel misyonu yüklenebilmesi ancak siyasal çürümenin dışında kalmasıyla olabilir. Oysa siyasal yozlaşmaya ve genel toplumsal çöküntüye direnen ve çatırdamağa başlamış toplum yapısına payanda olmaya çalışan bürokratik kurumlar bir elin parmakları kadar azdır. Onlar da, partizanlık dalgaları önünde görece özerk yapıları sayesinde dayanabilmişlerdir.

BÜROKRASİ SİYASAL ÇÜRÜMENİN DIŞINDA KALABİLMELİDİR.

Göreli özerkliğe temel oluşturabilecek olanaklar 1971'den sonra sivil bürokrasinin elinden alınmıştır. Önce, dünyanın en demokratik anayasalarından biri olarak kabul edilen 1961 Anayasası'nın 50 maddesi birden değiştirilmiştir. Eskiye göre daha merkeziyetçi, siyasal iktidarı daha güçlendirici birçok yasal değişiklikler getirilmiştir. Bunlar arasında Danıştay'ın yetkilerinin bir ölçüde kısılması, zaten sınırlı olan memurların sendikal haklarının büsbütün kaldırılması vardır. Bürokratik kadroların seçimi ve nitelik denetimi, onlara gereksinme duyan kurumların belirlediği nesnel ölçülere ve onların sorumluluğuna bırakılmamış, siyasal iktidarın tercihine terkedilmiştir. Bu tutum, lâyık ve yeterli olanın değil, kul ve yandaş olanın seçimiyle sonuçlanmıştır. Kamu görevlisinin seçiminde yeterlilik de verimlilik de etkin olamayınca, işe alınan bürokrat, toplumun bütününe hizmet verememiş, sistemin tümel sorunlarına çözümler getirememiştir. Devletin memuru, partinin hatta şahısların memuru durumuna girmiştir. Bu durum, var olan sistemsel bunalımı daha da derinleştirmiştir.

GÖRELİ ÖZERKLİKTEN YARARLANAN KURUMLAR

Sözü edilen parçalanmadan ve "yanlılaşmadan" en az etkilenen askeri bürokrasidir. İşte bu yüzdendir ki, bu kurum çözülen sisteme payanda olarak ortaya çıkmış ve yıkılmakta olan binayı omuzlamıştır. Belirtilen göreli özerkliktenpay alabilen Danıştay ve Anayasa Mahkemesi de kendilerine yöneltilen saldırgan partizanlığa olduğu kadar anayasal kurumların ve hakların çiğnenmesine, yasadışı uygulamalara elden geldiğince karşı koymuşlardır.

Öte yandan, toplumsal süreçleri olağan yöntemlerle işletemeyişin getirdiği siyasal bunalımı baskıcı yöntemlerle saklamağa çalışan iktidarların militanlarına en iyi direnen kurum ise Üniversite olmuştur. Çünkü, partizanlığın kol gezdiği devletin eğitim kurumları içinde özerk nitelikte olanı üniversitelerdir. Hep yakınılan şiddet ve terör olayları üniversiteden kaynaklanmamıştır, ancak ona yöneltilmiştir. Hem de özerkliği yıkılıp, ele geçirilsin diye... Evet, üniversite öğrencilerinden şiddet ve terör olaylarına katılanlar vardır. Ama bunları yöneten ve yönlendirenler, silâhlandırıp sokağa salanlar, hatta üniversitelerin başına bela edenler, karanlık siyasal amaçlarına alet edenler, hep üniversite dışındadır. Bu konuda ileri sürülebilecek en sağlam, kanıt, şiddet olaylarının en yaygın oldukları ve önlenemedikleri yerlerin, doğrudan hükümet denetim ve yönetiminde olan Eğitim Enstitüleri, devlet yurtları, ve özerkliğini daha kazanmamış bazı üniversiteler olmasıdır. Çünkü bu eğitim kurumlarında taraf tutulmuş, bir tarafın yasadışı eylemlerine göz yumulmuştır, ya da bu eylemler özendirilmiştir.

Özetle söylenmek istenen şudur: Siyasal yozlaşmadan, toplumsal çözülmeden en az etkilenen askerî bürokrasi, yargı organları ve üniversite olmuştur. Bu örgütlerin ayrıcalığı, siyasal iktidardan göreli özerklikleridir. Atamalara ve işlevlerine ilişkin kuralları kendileri denetleyerek sistemin bütütüne, yani toplumun tümüne hizmet verme olanağını daha fazla bulabilmişlerdir. Bu nedenledir ki, sözü edilen kurum ve örgütler, toplumun iyice parçalanmasını günümüze dek önleyebilmişlerdir. Nitekim, göreli özerkliğini kullanarak askerî bürokrasi iktidara sahip çıkmıştır. Şimdi bu bürokrat kanat, çok gecikmiş toplumsal düzeltimleri hızla yapmaya çalışmaktadır. Uzun yılların ataletine, olumsuz birikimine karşı duyulan tepki, askerî sorumlulara şu gerçeği herhâlde unutturmayacaktır: Kendilerine düşen tarihsel görevi yapabilmelerini hazırlayan başlıca neden onların siyasal güçlerden göreli özerkliği olmuştur. Onun için üniversite ve yargı organlarının özerkliği kaldırılmamalı, kısılmamalıdır. Tersine, daha da pekiştirilmelidir. Bu öneri, doğallıkla, devlet mekanizması içinde bağımsız adalar yaratmak doğrultusunda anlaşılmamalıdır. Devlet kuruluşunun kendisi de sistemden bağımsız değildir çünkü. Hizmette bağımlı ama kendi kendini yönetmede özerk kurumlar, siyasal iktidarın yanlı uygulamalarından yara almayacakları gibi, sistemin (toplumun) bütününe de taraf tutmadan hizmet sunabilirler. Yapılması geeken düzeltimler (reformlar) stratejik kurumlarda, örgütlerde yarışmacılığın özendirilmesi, liyakatın her zaman ön planda tutulması ve personel seçiminin, özlük işlemlerinin, hep nesnel ölçütlere uygun olarak yapılmasını güvence altında tutacak kuralların ve mekanizmaların özerk yapılar içine yerleştirilmesidir. Yani, denetim sorumluluğu dışarıda değil, içeride olmalıdır. Görevini ve işlevini ihmal eden hizmetliler kurum-içi ve kurum-dışı (toplumsal) yasalar önünde sorumlu olmalıdır. Sorumluluk böylece toplumun tümüne karşı olur, siyasal iktidara karşı değil. Yoksa, özellikle Üniversite Yasası gibi yasaların oluşturulmasında bu esaslar ihmal edilirse, tüm iyi niyete karşın, başladığımız noktaya dönebiliriz.

GÖRELİ ÖZERKLİK YASAL GÜVENCELERE BAĞLANMALI

Göreli özerklik konusu, siyasal iktidarlarca kolay kolay çiğnenemeyecek yasal güvencelere bağlanmalıdır. Bugün yönetimi üstlenmiş olan askerî kadro, yapısı ve kamu görevi anlayışı gereği yansız davranabilmekte, yansız davranmaya özen göstermektedir. Ancak sivil yönetime geçildiğinde iktidar için yarışma yine başlıyacaktır. Bu yarışmanın yeniden güç tekelleşmesine yol açmaması ve demokratik yoldan denetlenmeyen bir iktidar olgusuna dönüşmemesi için iki

konuya hassasiyetle eğilmek gerekir:

1) 12 Eylül'den sonra devlet örgütü içinde kilit noktalara muvazzaf ya da emekli subaylar getirilmiştir. Ama bu kurumlar eski siyasal kadrolarıyla devir alınmışlardır. Bu da doğaldır. Başta bir siyasal misyonla seçilmeş olan bu kadroların muhakkak ki bir bölümü yeni yönetimin yansızlığını benimsemiştir ve kamu görevinin gereğini yapmaktadır. Ama diğer bir bölümü, yeni şorumluları "politize" etmek çabasına girebilirler. Bu çabanın etkisi ne denli güçlü olursa, sivil yönetime geçişte, geçmişten kalma sorunlar yeni durumlar karşısında daha büyük çözümsüzlüklere yol açabilir.

2) 12 Eylül rejimi bir düzeltimci (reformist) müdahale mantığıyla iş başındadır. Sorumluluğu, partiler gibi temsil ettikleri toplumsal katmanlara değil, toplumun tümüne karşıdır. Bu nedenle, eylemlerini, siyasalarını oluştururken, kamuoyunun ve vicdanlarının sesi dışında icazet alacağı örgütler ve toplumsal katmanlar yoktur. Saptadığı hedefleri gerçekleştirmek için en pratik ve kestirme çalışma kurallarını getirmesi olağandır. Ama bu kurallar ve çalışma yöntemleri, özel bir durumdan (bunalımdan ve otorite boşluğundan) ve bu özel durum içinde rakipsiz bir gücün yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Askerî yönetim, şimdi üstlendiği görevi, çok partili demokratik yarışma ortamanı varıldığında sivil bir yönetime bırakırken, bu olağanüstü dönemin özel yönetim kuralları ve yöntemleri kalıcılık kazanmış olursa, iktidarı alacak parti yönetimi denetlenemeyecek ölçüde bir güç tekeliyle donatılmış olabilir.

Güç tekelleşmesi, demokratik yarışmanın donması gibi sakıncalar, yine sistemi siyasal kilitlenmelere götürebilir. Oysa derin bir bunalımdan bütün çabasıyla çıkmaya çalışan Türk Ulusu için alabildiğine otoriter, ama yanlı ve yetersiz kadrolarla donatılmış bir merkezî otorite değil, yeterli kadrolarla zenginleştirilmiş, siyasal iktidar değişikliklerin etkisinden oldukça iyi korunan bir kamu yönetimi gereklidir. Yeterlilik ise, her şeyden önce, kamu görevi görecek kadroların seçimindeki titizlik ve yansızlık ve bu özelliklerin sürekliliğini sağlayacak olan yasalarla korunan göreli özerkliktir.

İktidarların yasalara uygun yönetim ve denetim işlevlerini görmeleri onların uygulamalarının yasalara uygunluğunu gözleyen yasa ve yargı organlarının bağımsızlığına ve siyasal iktidarlardan korunmalarına bağlıdır. Şu halde, sağlıklı bir yönetim ve kamu düzeni için yasal güvencesi olan memura, onun yasal görev anlayışını ve uygulamalarını koruyan bağımsız yargıca büyük gereksinme vardır.

Yeni kuşakları toplum yaşamının başta gelen güvencelerinden biri olacaktır.

EDEBİYAT

YAZINIMIZI HALKLAŞTIRAN YAŞAR NABİ NAYIR

EMİN ÖZDEMİR

KİMİ kişiler vardır, içinde bulundukları ortamın demircisi olmaya savaşırlar. Koşullara boyun eğmez, tersine koşulları zorlarlar. Geride bir iz bırakmaya, yaşadıkları günlere damgalarını vurmaya çalışırlar. Alışılmış düşüncelerin, beğenilerin kabuğunu kırmaya yeni oluşumlar yaratmaya yönelirler. Bunun için de işlerine adamışlardır yaşamlarını. Gördükleri işle özdeşleşmiş gibidirler. İşlerini, varoluşlarının bir gerekçesi sayar, yaşama geçirmede karşılaştıkları güçlüklerden yılmazlar. Bilirler ki, her yeni dönüşüm birtakım zorluklarla didişmeyi gerektirir.

Böylesi kişilerden biriydi 16 Mart'ta yitirdiğimiz Yaşar Nabi Nayır. Nasıl bir iz bırakmıştı geride? Neyi gerçekleştirmiş, hangi türden bir oluşum yaratmıştı? Hemen belirteyim ki yazınsal yaratıları yönünden, öyküleri şiirleri, oyunları yönünden yazınımızı derinlemesine sarsmış, yeni titreşimler getirmiş bir ad değildi. Kuşkusuz Yedi Meşale topluluğu diye adlandırılan akımın içinde ozan olarak özgün bir yeri vardı. **Kahramanlar** (1929), **Onar Mısra** (1923) o günlerin somut koşulları içinde bir yeni arayışı yansıtıyordu. Dilsel ve izleksel bir diriliği vardı. Bunu bir ölçüde öykü kitapları olan **Bu da Bir Hikâyedir** (1935), **Sevi Çıkmazı** (1979) için de yineleyebiliriz. Romanları **Bir Kadın Söylüyor** (1931), **Adem ile havva** (1932); oyunları **Mete** (1933), **İnkilâp Çocukları** (1933), **Beş Devir** (1933), **Köyün Namusu** (1933) belirli bir düzeyin üzerindedir. Cumhuriyet dönemi yazın tarihimizi yazacak olanlar bu yapıtları yaratıldıkları dönemin tarihsel koşulları içinde ele alacak, değerlendireceklerdir elbette.

SOĞUKKANLI DÜŞÜNCE VE NAYIR

Yazınsal yaratılarının yanısıra bir de düşünsel boyutlu ürünleri vardır. Yaşar Nabi Nayır'ın. Bunlard çağından, sorumlu ülkesinin sorunlarına çözüm arayan bir aydın bir düşünce adamı olarak çıkar karşımıza. Sağduyunun egemen olduğu, sorunların usçu bir yaklaşımla tartışıldığı, soğukkanlı düşünce yazılarıdır bunlar: **Balkanlar Türklük** (1936), **Edebiyatımızın Bugünkü Meseleri** (1937), **Nereye Gidiyoruz?** (1943), **Yıllar Boyunca** (1959) **Atatürkçülük Nedir?** (1963-1966), **Atatürk Yolu** (1966-1967), **Edebiyat Dünyamız** (1971), **Değişen Dünyamız** (1973), **Çağımıza Ters Düşenler** (1975)...

Yaşar Nabi Nayır'ın düşünsel boyutlu yazıları iki ana yörünge izleri... Çağdaşlaşma ve uluslaşma. Atatürkçülüğün de ana dayanaklarıdır bunlar. Özellikle 19-50'den sonra yazdığı yazılarda ülkemizin değişik sorunlarını tartışma gündemine getirirken Atatürkçülüğün düşünsel yapısına yaslanmaya çalışırdı. Bağnazlığın at koşturduğu dönemlerde Atatürk yolundan sapmamızı inançla savunurdu. Son yıllar toplumsal yapımızdaki zikzakların, iniş çıkışların, dalgalanmaların bir aynası gibiydi yazıları.

Yazınsal ürünleriyle olsun, düşünsel boyutlu incelemeleri, makaleleriyle olsun yaşadığı günlere tanıklık etmeye çalışan yazarlarımızdan biriydi Yaşar Nabi Nayır. Bu yönlerinin değerini yadsımı-

yorum. Ne ki bana kalırsa onun Türk düşün ve yazınındaki yeri, işlevi **Varlık** gibi bir dergiyi 48 yıl aralıksız sürdürüp yaşatmış olmasıdır. Benzetili bir söyleyişle bu, bir kayanın böğründe ya da ot bizmez çorak bir topkak parçasında meyva ağacı yetiştirmek gibi bir şeydir. Alışılmışın dışına çıkan, yerleşik beğeni kalıplarını kırmaya çalışan bir yenseme içindedir **Varlık**. Yeniyi, güzeli, iyiyi ve doğruyu var etmeye, bu kavramlar içinde varlık göstermeye çalışır. Yazınımızın tekdüzeleşmiş görümünü alttan alta sarsmak; şiirde, öyküde yeni açılımlar yaratmak ister. Dahası bir zamanlar üzerinde uzun uzun tartışılmış, istem ve özlemden öte geçememiş konuları eyleme dönüştürmek ister. Sözgelimi "Memleket edebiyatı", ya da yazınımızın "okuldan ülkeye" dönmesi, "yazınsal ürünlerin kendi insan gerçeklerimizle emiştirilmesi" gibi konulara yeni boyutlar getirmek ister.

İstemek ayrı şey, gerçekleştirmek ayrı. Yaşar Nabi Nayır güçlü bir sezgi, gerçekçi bir yaklaşımla eğilir konuya. Bir derginin yaşarlık kazanması öncelikle kendi okurunu kendisinin hazırlamasına bağlı olduğu gerçeğini unutmamıştır. Bunun için de dergiyi en yeni, en taze duyarlıklı yazınsal ürünlerle donatmağa özen gösterir. Sanatla, yazınla yeni tanışan bir okur bile en soylu ürünlerle karşı karşıya gelmelidir. Bayağılığı, yozlaşmışlığı aşmanın yolu, okurları iyi ve yetkin örneklerle karşı karşıya getirmek değil midir? buna inanmıştır Yaşar Nabi Nayır.

Varlık şiirde, öyküde, denemede yeni arayışların ardında olan yazarlarımızın ozanlarımızın bir buluşma yeri olmuştur artık. Yazın dünyasına girmenin yolu **Varlık**'tan geçer yargısı yaygınlık kazanmıştır. Okullaşmıştır bir bakıma. Bunu hem okur yönünden, hem yazar yönünden söylüyorum. Patnos'tan Keşan'a, Kâhta'dan Ardanuç'a değin küçük kasabalarda, postacının iki üç haftada bir uğradığı köylerde okurları vardır. Genellikle öğretmenlerdir bunlar. O günlerin koşulları içinde bir yazın olayıdır bu. Nice dergiler en çok birkaç yıl direnebilmiş, sonunda yazın gömütlüğünün malı olmuştur. Bunun ülkemizde dergicilik açısından bir yazgı olmadığı gerçeği kanıtlamıştır **Varlık**.

Okuru yetiştirmenin ve yönlendirmenin önemini çok iyi anlamıştı Yaşar Nabi. Zaman zaman yazınla, derginin havasıyla ilgili sormacalar düzenlerdi. Üşenmez en uzak köylerdeki öğretmen okurlarına mektuplar yazar, onları yazma konusunda yönlendirmeye, yüreklendirmeye çalışırdı. Bugün yazın haritamızın dağlarında, tepelerinde, düzlük ve ovalarında bulunan adların niceleri önce **Varlık**'ın sayfalarında gözükmüştür. Bu bağlamda ileride adı konacak bir dönem yaratmıştır. Nasıl bir **Servetifünun** dönemi deniliyorsa belki de bir **Varlık** döneminden söz edilecektir.

Yazınımızın suya sabuna değmez, düşlemsel bir nitelikten sıyrılıp sorunsal ve gerçekçi bir nitelik kazanmasında Yaşar Nabi Nayır'ın yerini sanırım kimse yadsıyamaz. Mahmut Makal'ın **Bizim Köy**'ünü ilkin dergide "köyden notlar", ardında kitap biçiminde yayımlanması bir açılımı başlatmıştır yazınımızda. Denilebilir ki **Bizim Köy**yazınsallık düzeyi, değeri açısından tartışılabilir. Ayrı bir konu bu, yapıtın değeri de bu yönüyle açıklanamaz zaten. Gerçek değeri yazarlarımızın, ozanlarımızın gözündeki perdeyi yırtmış olmasıdır. Yazınsal ürünlerin kendi insanımıza yönelmişse bunda **Varlık** dergisiyle gelen yeni ve gerçekçi yaklaşımın büyük payı vardır. Şunu da ekleyeyim, yazınımızın sınırları genişlemişse; köy kökenli yazarlarımızın ürünleriyle yazınımız halkçı bir nitelik kazanmışsa bunu da büyük ölçüde Yaşar Nabi Nayır'ın **Varlık**'ta sürdürdüğü gerçekçi anlayışa bağlayabiliriz.

KİTAPLARI

Yaşar Nabi Nayır'ın bir başka girişimi de Varlık'ın yanısıra yayımlamış olduğu kitaplardır. Hem okuru hem yazarı beslemeye yönelik, hem de kimi soyyapıtlarla soyyapıt düzeyindeki kitapları halka indirme amacını kuşatan bir girişimdir bu. 2000'i aşkın kitap yayımlamıştır. Azımsanacak, salt para kazanma istemine aktarılacak bir girişim değildir. Para kazanmayı isteseydi geniş yığınların koşullandığı sulu, cıvık, piyasa ürünlerine yönelirdi. Oysa bu ürünlerle savaşmak, halka dilsel ve düşünsel değeri yüksek kitaplar sunmak istiyordu. Hem de onun kolayca satın alabileceği ucuz kitaplar. Homeros'tan Cengiz Aytmatov'a, Panait İstirati'den Dino Buzzati'ye değin değişik ülkelerin, değişik dönemlerin yazarlarıyla tanıştırma istemişti Türk okurlarını. Bu yönüyle Millî Eğitim ve Kültür Bakanlıklarının görevini üstlenmiş gibiydi. Yerli yazarlarımız için de böyleydi bu.

Ülkemizde yazıya ve yazına saygınlık kazandırmış bir düşün işçisi, bir yazın savaşçısıydı Yaşar Nabi Nayır. Yazınımızın halklaşmasında, ulusallık ve bizdenlik kazanmasında önemli bir yeri vardır. Onun bu yönü üzerinde ileride çok durulacaktır.

SAKATLAR VE SAYILAR

DÜNYADA 450 MİLYON SAKAT VAR. BUNLARDAN 30 MİLYONU EV KAZALARINDA SAKAT KALANLAR...

- "Normal" ile "sakat" ya da "özürlü" olmak arasındaki fark, genellikle niteliksel değil niceliksel'dir. Dolayısıyla sakatlığın tanımı güçtür.

- Örneğin, dünyadaki kör insan sayısı, görme bozukluğu ölçeği üzerinde körlüğün başlangıç çizgisinin nereye çizildiğine bağlı olarak 11 milyonla 42 milyon arasında değişmektedir.

- Uygulamada kolaylık sağlaması açısından sakatlık, kendine bakma, toplumsal ilişkiler ve ekonomik faaliyet dahil günlük yaşam için yaş, cinsiyet ve toplumsal konuma göre genellikle gerekli sayılan faaliyetlerin yapılmasında karşılaşılan güçlük olarak tanımlanmaktadır.

- Aşağıda, Birleşmiş Milletler tarafından, konuya ilişkin olarak yayımlanan ve sakatlar konusunda ilginç veriler içeren haberi sunuyoruz:

⋆ SAKATLIĞIN SINIRLARI

* En güvenilir tahminlere göre dünya nüfusunun % 10'u fiziksel ya da zihinsel yönden sakattır.
Dolayısıyla yaklaşık 450 milyon kişinin sakat olduğu söylenebilir.
Bu insanların dörtte üçü herhangi bir yardım görmemektedir.
Sakatların 1646 milyonu 15 yaşın altındadır.

Bunlardan:
6 milyonu Kuzey Amerika da
11 milyonu Avrupa'da
13 milyonu Latin Amerika'da
18 milyonu Afrika'da
88 milyonu Asya'dadır.

Sakatların % 80'i, yüzde birden de az bir bölümünün şu ya da bu biçimde bir uzman yardımı görebildiği gelişmekte olan ülkelerdedir.
Yüzyıl sonuna kadar sakatların sayısı 200 milyonu çocuk olmak üzere 600 milyona ulaşacaktır.
Gelişmekte olan ülkelerde sakatlık olgusu kötü beslenme ile gebelik sırasında ve ilk çocukluk yıllarındaki hastalıklarla artmakta, buna karşılık genel olarak düşük yaşam beklentisi ve sakat çocuklar arasındaki yüksek ölüm oranı nedeniyle düşmektedir.
Modern tıp daha çok sayıda sakat çocuğun yetişkinliğe, daha çok sayıda yetişkinin de sakatlığın yaygın olduğu ileri yaşlara erişmesini sağlayarak sakat insan oranını yükselmiştir.
Sakatların ailelerini ve destekleyicileri de gözönünde tutulursa doğrudan veya dolaylı olarak en az yüzde 25'i de sakatlıktan etkilenmektedir.

⋆ NEDENLER

Kötü Beslenme: Gelişmekte olan ülkelerde sakatlığın en büyük nedeni gerek beden, gerekse aklın normal gelişmesini bozan kötü beslenmelidir. Buna en açık olanlar 5 yaşın altındaki çocuklardır. UNICEF tahminlerine göre, halen ciddi bir protein - enerji eksikliğinden etkilenmekte olan 5 yaş altı çocuk sayısı 10 milyondur. Yalnızca kötü beslenme sonucu sakat kalan insan sayısı 100 milyondur
Örneğin her yıl 250.000 çocuk A Vitamini eksikliği nedeniyle görme yeteneğini yitirmektedir.

Hastalık: Bulaşıcı ve bulaşıcı olmayan hastalıklar 156 milyon kişiyi, ya da dünya nüfusunun % 3'ünü sakat bırakmaktadır.
Zihinsel Gelişmemişlik: Dünya yetişkin nüfusunun % 1-4 arası zihinsel bakımdan gelişmemiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün en iyimser tahminleriyle bu insanların sayısı 40 milyonu bulmaktadır.
Akıl Hastalıkları: Gene bir 40 milyon insanın "fonksiyonel psikiyatrik rahatsızlık" durumu vardır. Akıl hastaları tüm hastane yataklarının dörtte birini doldurmaktadır. Her on kişiden biri yaşamının bir aşamasında ciddi bir akıl hastalığı geçirecektir. Herhangi bir zaman kesitinde nüfusun en az yüzde biri ciddi düzeyde akıl hastasıdır.
Doğuştan Bozukluklar: Yaklaşak 100 milyon kişiyi etkilemektedir.
Alkol ve Uyuşturucu Maddeler: 40 milyon kişinin kronik alkolizm ve uyuşturucu madde kullanımı sonucu sakat kaldığı tahmin edilmektedir. Bu aslında tutucu bir tahmin sayılabilir: Dünya Sağlık Örgütü tarafından taranan 16 ülkeden 14'ünde alkoliklerin oranı nüfusun % 2'sini aşmaktadır (örneğin Fransa'da % 4, Şili'de % 5).

⋆ KAZALAR

Yolda: Her yıl "yolda" meydana gelen kazalarda ölen insan sayısı 250.000 dolayında tahmin edilmektedir -yani bir Cenevre ya da Nairobi kent nüfusu kadar. Ayrıca yılda 3 milyon kişi trafik kazalarında ciddi biçimde yaralanmakta, bunların yarısı sakat kalmaktadır. Yol kazaları sonucu sakat kalmış insan sayısı 30 milyon tahmin edilmektedir.
İşte: Yılda yaklaşık 100.000 kişi iş kazalarında ölmektedir. 1,5 milyon kişi aynı nedenle ciddi biçimde yaralanmakta, bunların da yarısı sakat kalmaktadır. İş kazaları sonucu sakat kalmış insan sayısı 15 milyon tahmin edilmektedir.
Evde: Yılda 20 milyon kişi evde meydana gelen kazalarda yaralanmakta, bunlardan 100.000'i sakat kalmaktadır. Ev kazaları sonucu sakat kalan insan sayısı 30 milyon tahmin edilmektedir.
Öteki kazalar: Bugün yaklaşık üç milyon kişinin de savaş, doğal afetler ve spor kazaları sonucu sakat olduğu tahmin edilmektedir.
Sağırlık: Sağır ya da ciddi bir duyma bozukluğu olan insan sayısı 70 milyon dolayındadır.
Körlük: Kör ya da görme bozukluğu olan insan sayısı yaklaşık 42 milyondur. Dünyanın en yaygın hastalıklarından olan trahoma 400 - 500 milyon insanı etkilemekte, bunlardan 2 - 3 milyonu tamamen kör kalmakta, ayrıca bir 8 milyon kişi de yaşamını kazanamayacak ölçüde görme yeteneğini yitirmektedir.

BEYİN FELCİ: yılda yaklaşık 15 milyon kişi.
CÜZZAM: Yılda yaklaşık 15 milyon kişiyi etkilemekte, bunların dörtte biri sakat kalmaktadır.
SARA: Gene yılda ortalama 15 milyon insanı etkilemektedir.

İÇİMİZDEN BİRİLERİ

1981 yılı, "Uluslararası Sakatlar Yılı" **ilan edildi. Dünyada ve Türkiye'de yaşayanların yüzde onunu, görmeyen, duymayan, konuşmayan, bedensel veya zeka özürü olanlar olu,turuyor.**

Sakatlık, bilimsel olarak, "kişinin bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinde muayyen oranlarda ve sürekli olarak fonksiyon ve görüntü kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucu yaşamın normal gereklerine uyamaması" **şeklinde tanımlanıyor.**

Sakatlık, doğuştan varolan ve doğuştan sonra olmak üzere iki ayrı bölümde ele alınıyor. Doğuştan varolan sakatlıklara örnek olarak zeka geriliği, felç, körlük, sağırlık, kalça çıkığı, çarpık ayak, sırt, kol ve bacaklardaki şekil bozukluğu, fazlalık ve noksanlıklar, kalp ve diğer organ bozuklukları, gösteriliyor. Yakın akraba evliliği, kan uyuşmazlığı, gebelikte kontrolsuz olarak alınan ilaçlar, röntgen muayeneleri, darbeler, sağlıksız yaptırılan güç doğumlar da, doğuştan sakatlıklara yolaçabiliyor.

Doğuştan sonra olan sakatlıklar ise hastalık ve kazalar sebep oluyor. Doğuştan sonra olan sakatlıklara çocuk felci, kasıntılı beyin felci, tüberküloz, romatizma, lepra, trahom, kalp, karaciğer, damar hastalıkları neden olabiliyor. Kazalar arasında ise, trafik, iş, ev, tarımsal ve spor kazaları başta geliyor. Yurdumuzda trafik kazalarında yılda yaklaşık 5-6 bin kişi can veriyor, 35 bin kişi ise yaralanıyor. Yaralananların yaklaşık yarısı sakat kalıyor. İş kazalarında ise, sigortalı olarak çalışanlar arasında yılda 1500 ölüme, 200 bin yaralanmaya ve sayısı bilinmeyen sakatlığa rastlanıyor.

"İçimizden Birileri"ne bu kez özürlü bir yurttaşımızı konuk ettik.

"SAKATLAR İLE GÖRÜŞME"

SORU: Eldeki verilere göre Ülkemiz nüfusunun dört buçuk milyonunu görmeyen, duymayan, konuşmayan, bedensel ve zeka özürü olan yurttaşlarımız oluşturuyor. Toplumumuzun yaklaşık onda birini oluşturan bu yurttaşlarımızın dertleri, dilekleri nelerdir? Siz, ortopedik özürlü bir yurttaşımız ve bir devlet dairesinde çalışma olanağı bulup, geçimini sağlayan bir kişi olarak, sorunlarınızı özetler misiniz? Bu arada önce kendinizi tanıtır mısınız?

YANIT: Uluslararası Sakatlar Yılı'nda ARAYIŞ'ın bizim sorunumuza eğilmek istemesinden ötürü teşekkür ederim. Ben 34 yaşındayım. Evli ve üç çocukluyum. Ankara'da bir Devlet bankasında 10 yıldan bu yana, çalışıyorum. İşe ilk girdiğimde dosya haberleşme memuru, diyorlar, alt düzeyde bir memurdum. Çalıştık. Banka içindeki eğitim sınavlarını verdim. Şef yardımcısı oldum. İşe, Ankara'da başladım. Memleketim olan Erzurum'a atandım. İşbaşı yaptım ve müdürüm, sakat olduğun için, işe başladığımın dördüncü ayında, yeteneklerime, iş üretmeme bakmayarak, genel müdürlüğe telefon açarak, bu, "Görünümü bozuk olan arkadaşın derhal şubeden alınmasını" istedi. Bu telefon etkili oldu ve derhal tayinim Erzurum içindeki bir başka şubeye yapıldı. Böylelikle ilk şubedeki fiziki bozukluğum, öteki şubede düzeltilmiş oldu. Daha sonra ben Ankara'yı istedim ve iki buçuk yıl sonra Ankara'ya geldim. Biliyorsunuz, bugün de bankalara genç ve güzel kızlar alınıyor

SORU: Devlet Dairesinde işe başlayışınızda herhangi bir sorunla karşılaştınız mı? Güçlük oldu mu?

YANIT: Ben sağlam raporu ile işe girdim. Sakat raporu almadım. O zaman doktorlar, "Memurluk yapmasında herhangi bir sakınca yoktur" şeklinde rapor verdiler. Sakat raporu verilseydi, işe girmem olanak dışıydı.. İşyerlerine yüzde iki oranında sakat ve hükümlü alınması gerekli, ancak bunun uygulandığını söylemek güçtür, çünkü uymamanın cezası 500 lira..

İşe girişimde tüm çalışan arkadaşların tutumu gayet normal idi. Yalnız, müdürün tutumu, az önce belirttiğim gibi, farklıydı ve ben Müdürün bu tutumu karşısında manen yıkıldım. Sonra tayinim çıktı ve biz de biribirimizden kurtulmuş olduk. Şu anda çalıştığım yerde çok rahatım. Diyebilirim ki, bazı sağlam arkadaşlarımdan daha iyi iş yapıyor durumdayım. Servis şefi olduğum için.. Tabii ki, bütün servisi de yönetme durumundayım. Servis şefi olarak yirmiye yakın arkadaşı yönetiyorum.

SORU: Mesai saatleri dışında, fiziksel görünümünüzden ötürü herhangi bir güçlükle karşılaşıyor musunuz? Sizi kırıcı davranışlarla karşılaşıyor musunuz?

YANIT: Tabiî. Ama bu topluma maledilemez. Örneğin görüp de alay eden tipler oluyor.. Bakıyor, gülüyor falan.. Ne bileyim gülüyor. Ama, dediğim gibi, bu genel olarak topluma maledilemez. Herhangi bir zorlukla karşılaşmıyorum. Ancak, sağlam bir insanın yapacağı işleri de yapamayacağımız için güç durumda kalıyoruz. Örneğin yük taşımak.. Eve bir şey götürüyorsunuz, yoruluyorsunuz veya birisine para karşılığı taşıttırıyorsunuz...

SORU: Sakatlara tanınan bir vergi bağışıklığı var. Önceki uygulamada sakatlığı doktor raporu ile belgelenenlerin, ücret gelirlerinden vergi alınmıyordu. Şimdi yeni uygulama ile sakatlık derecelendirildi ve bazı sakatlardan, sakatlık derecelerine göre vergi alınacağı, daha doğrusu bağışıklık oranının buna göre düzenleneceği açıklandı. Bu konuda görüşleriniz nelerdir?

YANIT: Eskiden ben bu vergi bağışıklığından yararlanamıyordum. Eski yasaya göre, vergi bağışıklığından yararlanmak için, "İki gözün kör olacak, bir eli olmayacak, ayağı olmayacak, felçli olacak" gibi kıstaslar vardı. Biz de ortopedik özürlü olduğumuz için bundan yararlanamıyorduk. Ancak yeni çıkan yasada, birinci grup sakat, ikinci grup sakat diye gruplara ayırdılar. Birinci grupta yüzde 70 - 100 arasında değişen sakatlar var. Bunlar genel ve özel indirimler toplamının birbuçuk katı kadar vergiden daha muaf oluyor ki, bu da yılda 81 bin lira yapıyor. Geri kalan ücreti vergiye tabi olmuş oluyor. Eski yasada hiç vergi vermezken bu yeni yasada vergi verme durumuyla karşı karşıya kalıyorlar.

SORU: İkinci gruba giren sakatlarda nasıl bir durum meydana geliyor?

YANIT: İkinci grup sakatlar ise, sakatlıkları yüzde 40 - 70 arasında değişenlerden oluşuyor.

Bu da 27 bin lira yıllık veya 22250 lira aylık vergi bağışıklığı olarak karşımıza çıkıyor. Aslında bu ikinci grup sakatlara tanınan bağışıklık hiç bir değer taşımıyor. Ayrıca sakatlıklar yüzde 40'ın altında derecelendirilirse vergiden bağışıklı tutulmayacak. Diğer sağlam insanlar gibi, ücret gelirleri vergilendirilecek, normal insanlar gibi genel ve özel indirimden yararlanabileceklerdir. Bu, sakatlık derecelerinin saptanması da yasaya göre Maliye Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Sosyal Güvenlik Bakanlığının ortaklaşa hazırlayacağı bir yönetmelikle belirlenecek. Ama, bu yönetmelik de şu ana kadar çıkmadığı için sakatların nasıl ve hangi oranda vergi bağışıklığından yararlanacakları belli değil.

SORU: Sizin durumunuz ne bu arada? Daha önce vergi bağışıklığından yararlanmadığınızı söylediniz...

YANIT: Ben vergi bağışıklığından şu anda yararlanmıyorum. Benim sakatlığıma **"maldepot"** (Belkemiği tüberkülozu) diyorlar. Eğer yönetmelikte, derecelendirmeye girersem vergi bağışıklığından yararlanacağım.

Belki bu yasa, eskiden bağışıklı olmayan sakatlara da yarar sağlayacak. Ancak eskiden hiç vergi vermeyen sakatların su kez vergi vermeye başlamaları, yasanın olumsuz yönünü gösterir. 1981'in sakatlar Yılı olması dolayısıyla yetkililerin biraz daha düşünerek, bu olumsuz yönü, olumlu yöne çevirmeleri gerekir..

SORU: Sizce bu konuda, yeniden bir yasa değişikliği mi gerekir?

YANIT: Evet. Yeni bir yasa değişikliği ile vergi bağışıklığının tüm ücret gelirini içine alacak biçimde gerçekleştirilmesi doğru olur kanısındayım. Sakat, eğer bir işadamı ise, ücret dışı geliri vergilendirilmeli sadece. Ücret geliri, vergiden bağışıklı tutulmalıdır. Ücret gelirinin neden vergiden bağışıklı olması gerekir sorusuna yanıt ise şöyle olabilir:

Bir sakatın giderleri, bir sağlama göre daha çok olur. Kör bir insan, hiç bir işini kendi kendine, kolay kolay yapamaz. Mutlaka yardımcısı olacaktır. Şunu demek istiyorum: Çalışıyorsa, işi ile ilgili hususları değil, kişisel gereksinimlerini görürken, mutlaka fazladan para harcıyordur. Bu harcanan fazla paranın karşılanması için vergi bağışıklığı konusu ele alınmalıdır. Bu durum, Devletin de koruma gücünü gösterir ayrıca.

SORU: Sizin bu durumunuz doğuştan mı, yoksa sonradan mı oldu?

YANIT: Benim durumun doğuştan değil, kazadan oldu. Çocuktuk. Yedi yaşındaydım. Köyde okul yoktu, okula gitmiyordum. Mevsim kıştı ve biz çocuklar kış sporları yapıyorduk, kendimize oyunlar icad ediyorduk. Her taraf kardı. Çeşmeye yakın bir yerde arkadaşlarım kayıyorlardı. Ben kaymıyordum. Kızakla değil de, ayakta, buz üzerinde kayıyorlardı. Bir arkadaş geldi. Beni tahrik etti. Çocukluk işte.. "Niye kaymıyorsun? Korkuyor musun?" dedi. Ben de o tahrik üzerine buzun üzerinde kaydım ve buzun yarısında ayağın takıldı, düştüm. Bayılmışım.

Baygın halde beni eve götürmüşler. Annemden korktuğum için, düştüm falan diyemezdim. Karnımın ağrıdığını söyledim. Altı ay hasta halde kaldım. Tabii doktora falan götürülmedim. Doktor da yoktu..

SORU: Ama, annenizin düştüğünüzden haberi yok tabii...

YANIT: Evet ama, hastayı doktora götürmek gerekir.. Anne eğitim görmemiş, baba eğitim görmemiş.. Ayrıca malî imkanlar da iyi değil.

SORU: Bu durumda, ilk zaman doktora gidebilseydiniz, sakatlık durumu değişebilirdi mi demek istiyorsunuz?

YANIT: Evet. Benim sakatlığım ilk dönemlerde tedavi edilebilirmiş.. Yaş ilerleyince, tedavi tamamen imkânsız bir duruma dönüşüyor.

Ortaokul ikinci sınıfa devam ederken, hastalık sinir sistemini etkiledi ve alt tarafım tamamen felç oldu. Alt tarafımı kesip atsam his duymazdım o zaman. Tümüyle felçtim. Bu durumda ortaokul üçüncü sınıfa devam edemedim. Erzurum Numune Hastanesinde alt tarafımı alçıya aldılar. Daha sonra Trabzon kemik hastalıkları hastanesinde bir buçuk ay kaldım. Boynumdan askıya aldılar. Orada tedavi eden doktora çok acı çektiğimi söyledim. O da kızmış herhalde. Babama telgraf çekmiş. Babam gelip beni aldı. Dört buçuk ay daha alçıda kaldım ve bir süre sonra yavaş yavaş, ayaklarıma canlılık gelmeye başladı. Düzeldim.

SORU: Sakatlık durumunuz ortaya çıktıktan sonra, beraber oyun oynadığınız arkadaşlarınızın tutumu ne oldu?

YANIT: Herhangi bir değişiklik olmadı. Köydeki arkadaşlarım bir yandan da akraba çocukları idi. Kaynaşmış bir toplumduk. Bana karşı tutumlarında herhangi değişiklik olmadı. Yalnız, ortaokuldaki beden eğitimi hocam, beni ısrarla, beden eğitimi dersine soktu. O da herhalde iyi yetişmemiş hoca olsa gerekir ki...

SORU: Acaba ondan mı? Yoksa sizi spor yoluyla eğitip hastalığınızın giderilmesini mi amaçlıyordu?..

YANIT: Spor yoluyla mümkün değildi. Sporla falan bir değişiklik olmazdı. Ben, sağlık yönünden iyiydim. Ancak o **"maldepot"** hastalığının geçirilmesi tıbbi müdahalelerle olabilirdi. O da, zamanında tıbbi müdahale ile. Kemikler çürümüş durumda bir kere. Ben öyle sanıyorum ki. o beden eğitimi hareketleri sonunda felç durumu meydana geldi.

SORU: Ülkemizde, sakatlara karşı toplumumuzun ve devletin tutumu sizce ne olmalıdır?

YANIT: Türkiye'de toplumun tutumu, aslında birbirlerine karşı tutumundan soyutlanamaz. Bir toplum yalnız, sağlam insanlar arasında değil, sakatlarla da uyum sağlamalı. Hatta sakatlara daha çok anlayış gösterilmeli. Ancak, devlet yönünden durum daha farklı. Devletin burada bizatihi görev üstlenmesi gerekecek. Bu görev ne olabilir?

İşte trafik.. Türkiye'de sakatların artmasında trafik en başta gelen etmenlerdendir. Trafik kazalarını önleyici önlemler alınması gerekir. Bunun için yatırım gerekiyorsa, bu yatırımların yapılması sağlanmalıdır. Trafik kazalarından sonra yapılacak yardım için alınacak ilk önlemlerin zamanında yerine getirilmesi sağlanmalı, hastâneler açılmalıdır. Diğer sakatlar yönünden bakıldığında, eğitim olanakları geliştirilmeli, sakatlara iş alanı açılmalıdır. İşe yatkın olmayan sakatlara meslekî eğitim sağlanmalı, ona göre iş verilmelidir.

Batı ülkelerinde sakatlara tanınan olanaklar, bizde de, bizim toplumumuzda da, sakatlara sağlanmalı ve bunun için tüm çaba harcanmalıdır. Devlet başta olmak üzere toplumun bütün katmanları, sakatların sorunlarının çözümü ve topluma yararlı hale getirilmelerinde eşgüdüm sağlamalıdırlar. Sakatlar için olumlu bir arayış içinde olmaları gerekir.

ARAYIŞ: Verdiğiniz bilgilere teşekkür ederiz, ülkemizde bulunan sakat yurttaşlara, başta Devlet olmak üzere toplumun her kesiminden, ilerde daha yakın ilgi gösterilmesi umuduyla, size ve tüm sakat yurttaşlarımıza, esenlikler, mutluluklar ve başarılar dileriz. ●

SAĞLIK

TÜRKİYEDE SAKATLARIN SORUNLARI VE ÖNCELİKLERİ

Prof. Dr. RIDVAN EGE

1981 Uluslararası Sakatlar Yılı Türkiye Koordinasyon Kurulu Başkanı

● **Bugüne değin devlet okul çağındaki birbuçuk milyon sakat çocuk için ancak 25 okul açabilmiştir. Yalnızca, zeka kusuru olan 120 bin çocuktan 8 bini okullara serpiştirilen 750 derslikte eğitim görmektedir.**

TÜRKİYE'de dört milyon 500 bin kadar sakat kişi vardır. Görme, işitme veya bedensel ve ruhsal güçleri özürlü olan ya da bunları yitiren kişilere, hizmet vermenin borçluluğu ve gecikmişliği bir gerçektir. İhtiyaçlar çok olmakla birlikte, Türklerin yüreğindeki insan sevgisi ve Türk Devletinin vatandaşına sahip çıkma geleneği gereği, bu sorunları zaman da alsa kesinlikle çözebilir, çözmelidir. 1981 Uluslararası Sakatlar Yılı nedeniyle de bu görevin yapılması, sorunların çözülmesi gerekmektedir.

Sakatlarla ilgili olarak birinci derecede önceliği olan ve yapılması gerekli düzenlemeler şöyle sıralanabilir.

İŞ BULMA

1475 sayılı Yasa'nın 23'üncü maddesi işyerlerinde yüzde 2 oranında hükümlü ve sakat çalıştırmayı öngörmektedir. Bunun cezai yaptırımı (müeyyidesi) 500-1500 lira olduğundan işyerleri ve kamu sektörü sakatlara gereğince iş vermemektedir.

Bu maddenin değiştirilerek daha uygulanabilir biçime getirilmesi gerekmektedir.

Türkiye nüfusunun yüzde 10'unun sakat oluşu gözönünde bulundurularak, 30'dan fazla işçi çalıştıran işyerlerinde yüzde üç oranında sakat çalıştırılması zorunlu hale getirilmelidir. Ayrıca, sakat işçi çalıştırmak istemeyen işyerlerinin de, çalıştırması gereken her sakat için asgari ücret karşılığı parayı açılacak bir fona yatırması hükmü, yasaya konulmalıdır. Fonda birikecek bu para ile sakatlar için korumalı işyerleri açılmalıdır. Bu, ileride genel işsizlik sigortasının temel unsuru da olabileceğinden yararlı bir girişim olacaktır.

GELİR VERGİSİ KONUSU

Yeni Gelir Vergisi yasası, yıllardır vergiden bağışık olan sakatların gelirlerinin üç bin ile dokuz bin liralık bölümlerini vergi dışı bırakmıştır. Bu yasa maddesi de Maliye Bakanlığınca hazırlanacak sakatlık oranlarına ilişkin yönetmelik yayınlandıktan sonra tam olarak uygulanacaktır.

Maliye Bakanlığınca hazırlanan yönetmelik taslağı ise bilimsel değerlendirmelerin çok gerisindedir.

Özellikle tüm dünya ülkelerinin sakatlar için birçok kolaylıklar ve haklar sağlamaya çalıştığı Uluslararası Sakatlar Yılı'nda Türkiye'de getirilen yeni vergi yükü sakatları büyük sıkıntılara sokmuştur. Bu nedenle vergi bağışıklığı tabanının ve tavanının yeniden düzenlenmesi, Sakatlar Yılı nedeniyle verilebilecek hizmetlerin en yararlılarından biri olacaktır.

TRAFİK YASASI

Sakatlık büyük ölçüde kazalar yüzünden olduğuna ve Türkiye trafik kazalarında, ölüm ve sakatlayıcı yaralanmalar bakımından en önlerde bulunduğuna göre, caydırıcı bir Trafik Yasasının hazırlanması çok yerindedir. Bu yasa bir an önce yürürlüğe girmelidir.

Bu arada, hazırlıkları bitmekte olan Belediye Gelirleri Yasasının, Eğlence Resmi bölümünden bir pay ayrılarak, **"Türkiye Sakatlar Koordinasyon Kurulu"**'na verilmesi, Trafik cezalarından yüzde 7'sinin **"Türkiye Trafik Kazaları Yardım Vakfına"** ayrılması yapılacak hizmetleri güçlendirecektir.

DİĞER YASAL DÜZENLEMELER

Sakatların sorunlarının çözümü için gerekli olan bazı yasal düzenlemeler de gerekmektedir. "**Türkiye Sakatlar Koordinasyon Kurulu**"na resmi bir hüviyet verilmesi, diğer bazı ülkelerde olduğu gibi bir bakanlığa bağlı olarak çalışması yararlı olacaktır.

Medeni Kanun değiştirilmeli ve zeka geriliği, körlük, sağırlık gibi sakatlıklara yol açan akraba evlilikleri önlenmelidir.

Sakatlığı önleme yöntemleri saptanmalı ve gerekli düzenlemeler ivedilikle yapılmalıdır. Bunun için de, Ana ve çocuk sağlığı hizmetlerine önem verilmelidir.

İlk Yardım-Ccil Yardım Hizmet Yasası mutlaka çıkarılmalıdır. Çünkü, Türkiye'de kazalarda ölenlerin yüzde 10'u ilk beş dakikada, yüzde 54'ü ilk yarım saatte olmaktadır. Buna karşın, Türkiye'de bu konuda hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle de, İlk Yardım-Acil Yardım Hizmet Yasası çıkarılarak, Sağlık, Bayındırlık, ve İçişleri Bakanlıklarına görev verilmesi zorunlu hale gelmiş bulunmaktadır.

Ayrıca, İlk yardım kursları düzenlenmeli ve kurs belgesi olmayanlara şoför ehliyeti verilmemelidir. Kaza haber verme sistemi kurulmalı, yol boyunca telefon, gezici ambülans ile polis bulundurulmalıdır. En önemlisi ise, acil yardım hastanelerinin çoğaltılmasıdır. Bu hastanelerde günün her saatinde hizmet görecek sağlık personeli bulundurulmalı, Tıp Fakültelerinin intern (stajyer doktor)ları belirli sürelerle Anadolu hastanelerinde çalıştırılmalıdırlar. Birçok ülkede bu yapılmakta ve olumlu sonuç alınmaktadır.

Bu hizmetler sağlanacak olursa, yılda üç bin 500 kişi ölümden, 15 bin kişi de sakat olmaktan kurtarılabilir.

REHABİLİTASYON HİZMETLERİ

Türkiye'de sakatların rehabilitasyon hizmetlerine de yıllardır gereken önem verilmemiştir. Doğuştan veya sonradan sakat olan

kişiyi iyileştirmek ve yararlı duruma getirmek yasalar gereği devlete verilmiş görevlerdendir. Bunun için de Tıbbi rehabilitasyon merkezlerinin sayısı arttırılmalı, sakatlara iş öğretecek, sakatlanan işçiyi verimli çalışır duruma getirebilecek mesleki rehabilitasyon merkezleri kurulmalıdır.

Ayrıca, bugüne değin devlet, okul çağındaki 1,5 milyon sakat çocuk için ancak 25 okul açabilmiştir. Bunlardan 6'sı görme, 17'si işitme, biri ortopedik sakatlık, ikisi uyum bozukluğu ve zeka geriliği konularında öğretim yapmaktadır. 222 sayılı yasa bu okulları açma görevini Milli Eğitim Bakanlığına vermiştir. Bu hizmetlerin yaygınlaştırılması için, bazı okulların özürlü çocukların eğitimine ayrılması yararlı olacaktır. Bugün, yalnızca zeka kusuru olan 120 bin çocuktan 8 bini, okullara serpiştirilen 750 derslikte eğitim görmektedir. Bu da, konunun ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Bu arada, sakatlara ait tüm dernek ve vakıfların devlet kontrolunda bir vakıf veya konfederasyon olarak birleştirilmesi de yararlı olacaktır.

Sakatlar Yılı nedeniyle, tüm bakanlıkların konunun çözümü için çalışmaları sonunda, bazı sorunların da ortadan kalkacağı bir gerçektir. ●

KÖMÜR KONUSUNDA SAĞLIKLI BİR SES:

"KÖMÜR YATAKLARINI DEVLET MUTLAKA ELİNDE TUTMALIDIR"

TÜRKİYE'nin enerji sorunlarının giderek artan boyutlara ulaştığı, bugün artık bilinen bir gerçek. Her Türk vatandaşı bu sorunun bilinci ve sorumluluğu altında, alınan ve alınacak önlemler karşısında da her türlü özveriye hazır.

Televizyon başındaki vatandaştan fabrikada çalışan işçisine kadar herkes, enerji kısıntılarının yarattığı maddi ve manevi etkiler altında bunalıyor. Elektrik kısıntıları, ev aletlerinin sık sık bozulmasına neden oluyor ve bunun yükünü de Türk Halkı darlaşan aile bütçelerinden karşılamak zorunda kalıyor. yeterince enerji sağlanamamasından ötürü fabrikalar zaman zaman duruyor, üretim düşüyor, maliyetler yükseliyor. Bunun yükünü de, yine Türk Halkı, artan işsizlik ya da artan fiyatlar biçiminde ödemekte...

Türkiye'nin enerji sorunlarının aşılmasında kullanılabilecek en önemli iç kaynaklardan biri de linyittir. 1973'den sonra, ülkemizin çeşitli yörelerinde - Tunçbilek, Soma, Yatağan - büyük termik santralların yapılmasına başlanmıştı. Bu santrallerde, linyit yakılarak elektrik üretilecektir. Fiyat artışlarından sonra DPT'nin 1981 koşullarına uygun biçimde yaptığı düzenlemeye göre, Tunçbilek için 8.5 milyar lira, Soma için 18.2 milyar lira ve Yatağan için de 20 milyar liralık yatırım yapılıyor. Söz konusu projelerin ele alındığı yıllarda bu santrallerin çevresindeki linyit ocaklarının bir bölümü özel sektörün elindeydi. Özel sektörün elindeki çok zengin kömür yatakları yeterince işletilemiyor, buralarda üretimi büyük ölçüde artıracak yatırımlar yapılamıyordu. Termik santraller bittiği zaman bunlar için gereken kömür yeterince sağlanamıyacaktı.

Yasalara göre, ülkenin yeraltı servetleri Devletin mülkiyetinde ve hakimiyetindedir. Devlet gerekli gördüğü zaman bunların işletme hakkını özel sektöre bırakabilir. 1978'de çıkarılan 2172 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanılarak, özellikle büyük rezervlere sahip olan kömür yataklarının işletme hakkı 1979 yılında özel sektör kuruluşlarının elinden alınmış ve bu ocakların işletilmesi görevi, bir kamu kuruluşu olan Türkiye Kömür İşletmelerine verilmişti. 1980'nin ilk yarısında bu uygulama durduruldu ve kömür ocaklarının yeniden özel sektöre devir işlemlerine başlandı.

Yeni yönetimin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, geçtiğimiz günlerde basında çıkan demeciyle, bu çok önemli konuyu sağlıklı bir çözüme ulaştırmış bulunmaktadır. Sayın Bakan aynen şöyle demektedir:

"Devletin kömür konusunda iki sorumluluğu vardır. Elektrik üretimi için kömür yataklarını Devlet mutlaka elinde tutmalıdır. Isınma için gerekli kömür yataklarında üretimi de Devlet yapmalıdır. Devlet tarafından işletilmesine gerek olmıyan ve ayrıca işletilmesi rantabl olmıyan madenler özel sektöre devredilebilir." Sayın Bakanın bu konudaki açıklamasından, gerekli yasal çalışmaların tamamlanarak yakında Başbakanlığa sunulacağı anlaşılmaktadır.

Yapılan araştırmalar, bilinen rezervlere göre dünyada petrol kuyularının elli yıl içinde kuruyabileceğini göstermektedir. Petrol giderek pahalaşacak ve kıtlaşacaktır. Enerji üretimi, artan bir şekilde su, kömür, nükleer ve güneş gibi başka kaynaklara kayacaktır.

Ülkemizin çok zengin kömür kaynakları vardır. Toplam linyit rezervlerinin altı milyar tonu aştığı belirlenmiştir. Yıllık linyit üretimi 17 milyon tona ulaşmıştır ve bunun her yıl yüzde 20 oranında artması beklenmektedir. Afşin-Elbistan, Soma, Seyitömer, Yatağan ve Tunçbilek'de yapılmakta olan büyük elektrik santrallerinin işletmeye açılmasından sonra linyit üretiminin çok daha hızlı artması gerekecektir. Yalnızca Elbistan santrali yılda 10 milyon ton kömür yakacaktır.

Ülkemizin kömür bakımından zengin olmasına karşın, ne yazık ki, kömürlerimiz genellikle yüksek kaloride ve nitelikte değildir. Bu durum kömürün üretilmesinde, temizlenmesinde, taşınmasında ve yakılmasında bir sürü teknolojik ve ekonomik sorunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle orta ve büyük kentlerimizde giderek artan hava kirliliği insan sağlığını etkiliyecek boyutlara ulaşmaktadır.

Ülkemiz için yakın gelecekte en önemli enerji kaynaklarından birini oluşturacak kömür, özel sektörün kâr güdüsüne, kısa görüşlülüğüne ve yetersiz sermaye olanaklarına terk etmek doğru olmazdı. Orta ve büyük kömür yataklarının Devlet eliyle işletilmesi, ideolojik yaklaşımdan daha çok, içinde bulunulan enerji bunalımı karşısında, aklın, teknolojinin ve sorunlara plânlı yaklaşımın bir gereği idi. Günümüzde kömür bir kâr metaı olmaktan çıkmıştır artık... Ülke kaynaklarının tümünü kullanarak, kamu kuruluşlarının yeterince kullanılmayan araç ve gereçlerinden yararlanarak ya da bu olanakların bir bölümünü kömür üretimine kaydırarak, kömür ve dolayısıyla enerji sorununu aşmak zorundayız.

Dergimiz, bu anlayış içinde, Sayın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının kömür konusundaki açıklamasını desteklemektedir ve bu alandaki yasal karışıklığın da kısa sürede giderileceğini ummaktadır. ●

İKTİSATÇILAR

İki ayrı dünya görüşünün insani bileşimi

WASSILY LEONTIEF

- **Rus asıllı Amerikan uyruğu iktisatçı, sosyal amaçlı karma ekonominin bilimsel temellerini kurmuştur; planlamacılıkla özgürlükçü demokrasiyi bağdaştırıcı sağlam kurallar ortaya koymuştur.**
- **Bir zamanlar büyük sermayenin engellediği Leontief'in çalışmalarından şimdi özel sektör kuruluşları da yararlanıyor**
- **Leontief özel yarar peşinde koşmanın itici gücünü bilecek kadar gerçekçi bir sosyalist iktisat düşünürüdür.**

WASSİLY Leontief, meslek yaşamının büyük bir bölümünü iktisat biliminin teknik konuları üzerinde çalışmakla geçirmiştir. Girdi-çıktı analizi, onun yıllar boyu süren araştırma ve çalışlarının bir ürünüdür. Leontief'in tek bir amacı vardı, o da, insanlığın kendi alın yazısını daha etkin biçimde kontrol edebileceği ekonomi politikası teknikleri geliştirebilmek... Bugün dünyanın bir çok ülkesinde Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Ortak Pazar ülkeleri ve Japonya gibi sınaileşmiş ülkelerle, gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda, girdi-çıktı tabloları daha etkin bir plânlama aracı olarak kullanılmaktadır.

Wassily Leontief Rusya'da doğmuştur. Leningrad Üniversitesinde felsefe, sosyoloji ve iktisat okumuş ve 1925'de, 19 yaşında, bu Üniversiteden mezun olmuştur. O yılları şöyle anlatır. **"Kümünist olmayan bir sosyalisttim, ancak komünistlerle de ilişkilerim iyiydi. Bugünkü gibi çok konuştuğumdan, başık sık sık belâya girerdi ve hapse atılırdım. Beni yeniden eğitebileceklerini düşünürler ve bu yüzden hapiste uzun süre tutmazlardı."**

Leontief ilk bilimsel çalışmasını, üniversiteyi bitirdiği yıl, henüz 19

yaşındayken yapmış ve "Rus Ekonomisinin Dengesi-Yöntemsel bir Araştırma" başlıklı yazısı, aynı yıl bir Alman iktisat dergisinde basılmıştı. Bu yazı iki ay sonra Rusça'ya çevrilerek Sovyetlerin Plânlama Dergisinde yayınlanıyordu. Leontief'in bundan haberi bile olmamıştı. Bu yazıda, girdi-çıktı tekniğinin en basit yöntemsel biçimi ele alınıyordu. İleriki yıllarda, bu teknikler yaygın olarak kullanılmaya başlandıkça, Sovyetler girdi-çıktı analizinin kendileri tarafından bulunan ve geliştirilen bir teknik olduğu savını ileri sürecekler ve Leontief'in ilk yazısını bu konuda kanıt olarak göstereceklerdir.

Leontif, üniversiteyi bitirdikten bir yıl sonra, Hükümetinden izin ve pasaport alarak Berlin Üniversitesine gitti ve ünlü iktisat tarihçisi Werner Sombart'ın asistanı olarak çalışmaya başladı. İleriki yıllarda yapacağı çalışmaların temelini oluşturacak matematik ve istatistik bilgisini de artırması bu yıllara rastlar.

NOBEL ÖDÜLÜ

1931'de Amerika Birleşik Devletlerine davet edildi ve kendisine Harvard üniversitesindeöğretim görevi verildi. Bu görevi üstlendiğinde, Leontief, 25 yaşına henüz ulaşmıştı. Görevi kabul ederken bir koşul ileri sürmüştü. Ekonomide mal ve hizmet üreten sektörler arasındaki karşılıklı bağımlılığı saptamak ve ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin akım tablolarını geliştirmek istiyordu; Ünivesrite bu alanda yapacağı çalışmalar için kendisine malî destek sağlamalıydı. Harvard Üniversitesinin ekonomi bölümü, Leontief'in önerdiği araştırmayı ilginç bulmamıştı, ancak bir asistan tutması ve yapacağı hesaplamalarda kullanması için kendisine bir yıl süreyle bin dörtyüz dolar vermeyi de kabul ediyordu.

Leontief'in bir kaç yardımcısı ve öğrencisiyle birlikte yürüttüğü bu çalışmalar yıllar boyu sürdü. Tüm hesaplamalar elle yapılıyordu, elektronik beyin çağı henüz başlamamıştı. 1973 yılına ulaştığımızda, Leontief'in bu çalışmalarından ötürü Nobel ödülüne hak kazandığını görüyoruz.

Leontief, Amerikan ekonomisinin sektörler arası ilişkilerini ve bağımlılığını ortaya koyan dünyanın ilk girdi-çıktı tablosunu 1944'de hazırladı. Bu tabloda 95 sektör ele alınıyordu ve aynen bir bulmacada olduğu gibi, sektörlerin adları, bulmacanın yanına ve üstüne teker teker ve sırayla yazılıyordu. Bulmacanın her karesi, iki sektör arasındaki ilişkiyi gösteriyordu. Bir milyon ton çelik üretmek için ne kadar petrol kullanmanız gerekli; bu, artık, bulmacanın karelerine bö olarak ortaya çıkarılıyordu. Yüz bin konut yapmak için ne kadar demire ya da çimentoya ya da cama ya da musluğa ya da başka şeylere gereksinim var; bütün bunları üretmek için dışarıdan ne kadar petrol almanız ya da makina almanız ya da kamyon almanız ya da başka şeyler almanız gerekecek? Leontief, bütün bu ilişkileri, üretimden özel tüketime, kamu hizmetlerine kadar değişik ve sayısız ilişkileri, sağlıklı ve gerçeğe en yakın bir biçimde ortaya koymak istiyordu ve bunu büyük ölçüde başarmıştı.

BÜYÜK SERMAYENİN ENGELLEMESİ

Büyük sermaye girdi-çıktı fikrine ve bu tabloların kullanılmasına karşıydı. Bunun, merkezî plânlamaya yol açmasından korkuyordu. Oysa çok geçmeden, her ülke kendi ekonomisinin girdi-çıktı tablolarını hazırlamaya koyuldu. 1947 yılında Amerikan Hava Kuvvetleri de bu çalışmalar içine katıldı ve iki yüz sektörü kapsıyan daha geniş bir proje başlattı. Çünkü, Hava Kuvvetleri, İkinci Dünya Savaşında uçak üretiminin en beklenmeyen alanlardaki üretim tıkanıklıkları nedeniyle darboğazlara girdiğini görmüştü. Ancak bu proje 1952 yılında Eisenhower'in Başkanlığı döneminde ve daha çok özel kesimin ideolojik baskıları altında durduruldu.

ŞİMDİ ÖZEL SEKTÖR DE ONUN TEKNİKLERİNİ KULLANIYOR

Leontief ileriki yıllarda girdi-çıktı tabloları üzerinde çalışmalarını genişletti, başka bilim adamlarının ve özellikle bilgisayarların yardımıyla daha kapsamlı tablolar hazırlandı. Gelişmekte olan ülkeler de çok geçmeden bu çalışmaların içine girdiler ve plânlama tekniklerini bu yolla geliştirdiler. Bugün bu teknikler, yalnızca devletlerin plânlama uzmanları tarafından değil, kendi alanlarında üretim plânlaması zorunluluğunu duyan özel kuruluşlar tarafından da geniş ölçüde kullanılmaktadır.

Leontief, tek yönlü bir iktisatçı değildir. Yıllar boyu sabırla tutkuyla plânlama teknikleri üzerinde çalışması, onu, toplumların ekonomik ve sosyal sorunları üzerinde düşünmekten uzaklaştırmamıştır.

Leontief, ekonomik plânlamanın insanî amaçlar için akılcı bir biçimde kullanılmasını isteyen bir düşünürdür. Plânlamayı, özgürlüklere en üstün değeri veren, açık ve demokratik bir toplumun ekonomik politika aracı olarak görer. Kâr güdüsünün ekonomik plânlama ile bağdaştırılması onun gözünde artan bir önem taşır. Bu konularda şöyle der:

"Kâr güdüsü ya da en geniş anlamıyla bencilliğin yerini tümüyle merkezî kararlar alamaz. Friedman ısrarla bunu söyler ve kâr güdüsünün ekonominin sürekleyici gücü olduğunu ileri sürer ve ben buna katılırım. Fakat o, aynı zamanda, gemiyi rüzgârın estiği yönde tümüyle serbest bırakmamızı da savunur. Onun tavsiyesine uyun, gemi kısa sürede kayalıklara oturacaktır. Bana göre ise, kâr güdüsünden yararlanın, fakat ekonomiyi de gitmesini istediğiniz yönde kontrol altına alın. Yolunuzu iyi çizmek için de haritalara gereksinim var."

Leontief'e göre, plânlama çok önemli ve o ölçüde de zor bir iştir. Amerikan Hükûmetinin bugün, çelişkili, eşgüdümsüz ve kısa görüşlü kararlar almasının nedeni, merkezî bir plânlama kuruluşunun olmamasıdır. **"İş adamları, kendilerine karışılmasını istemezler, bu anlaşa bilir şeydir. Ancak, bunlar, korktuğumuz kadar narin bir çiçek değildirler. Gittikleri yolda önüne bir duvar örün, sizin istediğiniz yolda gideceklerdir. Bu onların girişimcilik ve yaratıcılıklarını azaltmaz.**

Ekonomiyi yönlendirmenin iki temel aracı, yatırım ve kredi kontroludur. Leontief'e göre, krediler kontrol edilmediği sürece yatırımlar da kontrol altına alınamaz.

Leontief, hiç bir zaman Keynes taraftarı bir iktisatçı olmamıştır. Toplam talebi daraltmak ya da genişletmek yoluyla, günümüzün toplumlarında çok karışık ekonomik sorunlara çözüm getirilemiyeceğini ileri sürer. Ona göre, yakın bir gelecekte Devletin ekonomiyi yönlendirmede işlevi çok artacaktır. Bugün Amerika'da ulusal gelire göre yüzde 30 olan Devlet bütçesi payı, ileriki yıllarda yüzde 50'yi aşacaktır. Kamu hizmetlerinin büyük bir bölümü millileştirilecek ya da tam bir denetim altına alınacaktır.

Leontief, Marksist bir iktisatçı değildir. Ona göre, **"Özgürlük, beslenme kadar kişisel bir tatmin kaynağıdır ve sağlıklı ve normal bir gelişmenin ayrılmaz bir koşuludur."**

Temel sorun, hükümetlerin ekonomiye yönlendirilmeleriyle, kişilerin kendi yararları peşinde koşmalarını bir araya getirmek ve dengeliyebilmektir. Leontief, gönüllü yaklaşımların savaş gibi olağanüstü koşullarda ya da çok kısa süre için geçerli olacağına inanır. Yetkililer istiyor diye halkın daha az petrol

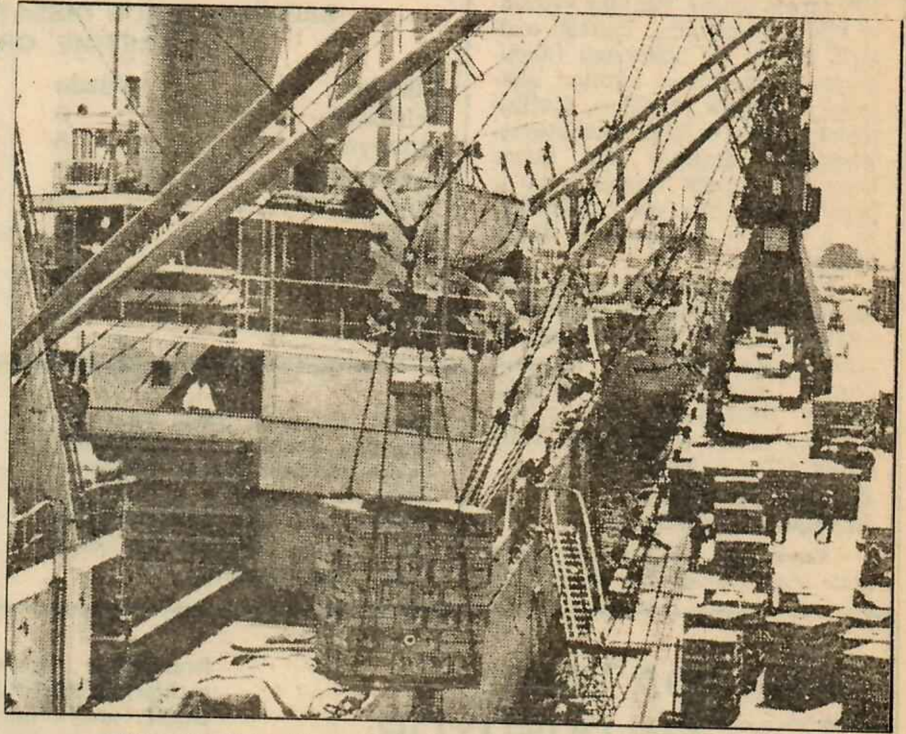
kullanacağını beklemek "**Saflıktır.**" Daha çok üretmek ya da daha az tüketmek konusunda ahlakî özendirmeler, ücret ya da fiyatlar kadar etkili olamaz.

Leontief, yaşadığımız toplumlarda gelirin daha hakça dağıtılması konusunu, en önemli bir konu olarak görür. Ancak kısa bir sürede gerçekleştirilmek istenen daha hakça bir bölüşüm, ekonomik gelişmeyi etkileyecektir ve belki de politik olarak tehlikeli sonuçlar yaratacaktır.

Leontief'e göre, bilgi ve bilginin uygulanış biçimi olan teknoloji, toplumsal gelişmenin ve insan mutluluğunun en etkin aracıdır. Bilgi, kullanılmakla eskimeyen ve başkalarına aktardığınız zaman sizde kalanı azalmayan bir olgudur. Bir profesör, bilgisinin bir bölümünü öğrencisine aktardığı zaman, bu, onun bilgisini azaltmaz. Toprağını daha iyi işleyen bir çiftçinin bu teknikleri komşusuna öğretmesi, kendi üretimini azaltmayacak, fakat komşusunun üretimini artıracaktır. Aynı şekilde, daha iyi ve daha ucuz sînai üretim yapılmasını sağlıyan bir teknolojinin, bu teknolojiyi bulan dışında başkalarınca da kullanılması, toplumsal üretimi artıracaktır. Leontief bu nedenle, bilgi ve teknoloji yaratılmasında ve bunun başları tarafından en yaygın bir biçimde kullanılmasında, Devletin görev üstlenmesini, tekelci uygulamaları önlemesini ister. Bilgi ve teknoloji, bedava ya da düşük bir gider karşılığında herkesce kullanılabilmelidir. Ona göre, hızlı bir eğitim ve teknoloji birikimi ve bunların yaygın bir biçimde kullanılması, gelişmekte olan ülkelerin sorunlarını kolaylaştıracaktır.

Leontief kişisel özgürlüklere olan sevgisinden kopamıyacak ölçüde merkezî plânlamacı, bencilliğin ve özel yarar peşinde koşmanın itici gücünü bilecek kadar da gerçekci bir sosyalist iktisat düşünürüdür. Bu nedenle, meslek yaşamının büyük bir bölümünü, sosyalist değerleri kişisel özgürlüklerle bağdaştırmayı amaçlıyan, ekonomi tekniklerinin girdi-çıktı tablolarının geliştirilmesi için harcamıştır.

Komünist Sovyetler Birliğinde öğrenimini tamamlıyan, çalışmalarını ise kapitalist Amerika'da sürdüren ve bir Amerikan uyruğu olan Leontief, bir bakıma, iktisatta, iki ayrı dünya görüşünün insanî bir bileşimini oluşturmuştur; sosyal amaçlı karma ekonominin bilimsel temellerini kurmuştur; plânlamacılıkla özgürlükçü demokrasiyi bağdaştırıcı sağlam kurallar ortaya koymuştur. ●

Türkiye ürettiği malların ancak yüzde altısını dış ülkelere satabiliyor.

EKONOMİ

DIŞSATIMDA EN GERİ KALMIŞ ÜLKELERDEN BİRİYİZ.

● **Türkiye ulusal üretiminin ancak yüzde 6'sını dışsatıma yöneltirken, başka ülkelerde bu oran yüzde 54'e kadar çıkıyor.**

Günümüzde her ülke, başka ülkelere daha çok mal satmak yarışı içindedir. Artan petrol faturasını karşılamanın, gelişme için zorunlu yatırım mallarını almanın, yurt içinde üretilmeyen ham madde ya da ara mallarını dışardan getirmenin en sağlıklı yolu, başka ülkelere daha çok mal satmaktan geçmektedir. Dışalım ve dışsatım arasındaki fark büyüdükçe ve bu farkı başka döviz gelirleriyle kapatma olanağı azaldıkça, dış borçlar da alabildiğine kabarmaktadır.

Yine günümüzde, bir ülkenin dışsatımının düşük düzeyde olması, borçlanma zorunluluğunu artırırken, bu durum, borçlanma olanaklarını da sınırlamaktadır. Günlük işlerimizde de bu böyledir. Geliri az olana hiç kimse borç vermek istemez, verdiği takdirde bunu çok ağır koşullar altında verir. Uluslararası malî ilişkilerde de bu ilke geçerlidir. Çünkü alınan dış borçların faizleri ve anapara taksitleri, genellikle dışsatımdan sağlanan gelirlerle ödenecektir.

DIŞSATIM YAPISI NASIL OLUŞUR?

Bir ülkenin dışsatım yapısı,

uzun yılların ekonomik politikaları sonucunda oluşur. Bir ülke yeterince mal üretemiyorsa, ürettiği malların büyük bir bölümünü tüketiyorsa, yatırımlar ve kurulan işletmeler iç pazara yönelikse, üretilen mallar pahalı ve kötü nitelikteyse, işadamları dışarıya mal satma konusuna öncelik vermezler ve iç pazarda kârlarına kâr katabilirlerse, o ülkenin dışsatımı da düşük düzeyde kalır.

İlişik tabloda, Türkiye'nin ulusal üretiminin yüzde kaçını dışarıya sattığını, bu oranın başka ülkelerde yüzde kaça ulaştığını gösteren bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler Dünya Bankasının 1980 yılının Ağustos ayında yayımlanan Yıllık Raporundan derlenmistir.

BAŞARI DERECESİ SONDAN BEŞİNCİLİK.

Buna göre, Türkiye'nin ulusal gelir içinde dışsatımın payı yüzde altıdır. Dünyada 150'yi aşkın ülke arasında Türkiye'nin bu alandaki başarı derecesi, sondan beşincidir. Dışsatım konusunda durumu bizden daha kötü olan ülkeler yalnızca, Laos, Nepal, Uganda ve Yemen Arap Cumhuriyetidir.

Çok yoksul ülkelerde dışsatımın ulusal üretim içindeki pay ortalaması yüzde 12'dir. Türkiye'nin de bulunduğu orta gelir düzeyindeki ülkeler, ulusal üretimlerinin ortalama olarak yüzde 21'ni dışsatıma ayırmaktadır. Sınailesmenin ülke-

BAZI ÜLKELERDE DIŞSATIMIN TOPLAM ULUSAL ÜRETIME ORANI (1978)

Ülkeler	Yüzde		
TÜRKİYE	6	Tunus	31
İspanya	16	Kore	34
Yunanistan	17	Federal Almanya	25
Yugoslavya	17	Finlandiya	31
Suriye	18	Avusturya	35
Portekiz	20	İsrail	44
Mısır	21	Hollanda	47
İtalya	25	Belçika	51
		Irlanda	54

DÜNYADA TAHIL STOKLARI DÜŞÜYOR TAHIL FİYATLARI YÜKSELİYOR.

- Tahıl fiyatlarında 1980'de görülen artışın 1981'de de sürmesi bekleniyor.
- 1980'deki fiyat artışından Türkiye yararlanamadı. Çünkü Devlet yeterli alım yapmadı. Aynı hataya bu yıl da düşülmezse, tahıl dışsatımından önemli döviz geliri sağlanabilir.

Birleşmiş Milletler'e bağlı Gıda ve Tarım Örgütü, dünya tahıl üretiminde ve beslenme konularında ortaya çıkan gelişmeleri yakından izleyen uluslararası bir kuruluştur. Bu kuruluşun en son yaptığı açıklamalar, dünya tahıl üretiminin 1980 yılında bir milyar 438 milyon tona ulaştığını göstermiştir. Bu miktar, geçen yılki üretim düzeyinin çok az üzerindedir.

Öte yandan, dünya nüfusunda hızlı artışa koşut olarak dünya tahıl üretimi hızla artmaktadır. Sovyetler Birliği yılda 180 milyon ton tahıl üretmesine karşılık, bu miktar tüketimi karşılamıyor. Bu nedenlerle 1981 yılında, gelişmekte olan ülkelerle Sovyetler Birliği'nin tahıl dışalımı gereksinimlerinde büyük artışların olması bekleniyor.

Gıda ve Tarım Örgütünce açıklandığına göre, bu durum dünya tahıl stoklarında önemli düşüşlere yol açacaktır. Üretim ve tüketim arasındaki açığın kapatılması amacıyla dünya tahıl stoklarının 1981 yılında 40 milyon ton azalarak 210 milyon tona inmesi beklenmektedir. Gıda ve Tarım Örgütüne göre, dünya tahıl sotklarında böyle bir azalma çok ciddi bir gelişmedir. Bu Örgüt, dünya nüfusunun beslenme güvenliğini sağlamak için gerekli görülen en az stok miktarını, yıllık tahıl tüketiminin yüzde 17'si olarak hesaplamaktadır. Oysa 1981 yılında dünya tahıl stokları, tahıl tüketiminin yaklaşık yüzde 14'ne düşecektir.

Bu gelişmeler karşısında, dünya tahıl fiyatlarında 1980 yılında ortaya çıkan artışın, 1981'de de sürmesi beklenmektedir. Yıl başında tonu 210 dolar cıvarında olan buğday fiyatları son günlerde 230 dolara kadar yükselmiştir.

Bu gelişmeler, tahıl dışalımı yapmadığımız sürece Türkiye'nin çok yararına olabilecek gelişmelerdir. Havalar buğday ve diğer tarım üretimi için çok olumlu gitmektedir. Buğday alımında ve dışsatımında geçen yıldan daha farklı bir politika izlenirse, Türkiye 1981 yılında buğday dışsatımından önemli döviz geliri sağlayabilir.

1980 yılında buğday üretimini, Toprak Mahsulleri Ofisinden daha çok tüccar satın aldığı buğday bir milyon 600 milyon tona kadar ulaşmıştı. Oysa, geçmiş yıllarda Ofis üç ya da dört milyon tona kadar buğday alırdı.

Bu nedenle, 1980 yılında Türkiye buğday dışsatımından yeterince yararlanamadı, buğday fiyatlarının daha yüksek olmasına karşın, 1978 ve 1979 yıllarında sağlanan döviz gelirinden daha az döviz geliri sağladı. Mikdar olarak dışsatımı yapılan buğday ise, geçen yılların yaklaşık yüzde 50 altındaydı. Türkiye bir bakıma 1980'de, tüccar elinde büyük buğday stokları olan fakat bunu dışarıya satamayan bir ülke durumuna düştü. Son günlerde buğday fiyatlarında görünen küçük düşüşün nedeni de budur... Bir zamanlar alabildiğine buğday stoku yapmış olan tüccar şimdi bunu elinden çıkarmaktadır.

Mayıs ayından itibaren buğday alımları başlayacaktır. Geçen yılki hataya düşülmeyerek, buğday ve başka tahıl ürünlerinin büyük bir bölümünün Toprak Mahsulleri Ofisi'nce satın alınması sağlanırsa, Türkiye 1981 yılında buğday ve başka tahıl ürünleri dışsatımından önemli döviz geliri sağlıyabilir. ●

lerde ise bu oran yüzde 18'dir.

Türkiye ürettiği malların ancak yüzde altısını dış ülkelere satabilirken, doğal kaynakları bizimki kadar zengin olmayan Yunanistan'da dışsatım oranı yüzde 17'ye ulaşmaktadır. Ulusal üretime göre dışsatım oranları, Mısır'da yüzde 21, Suriye'de yüzde 18, Ürdün'de yüzde 47, Kore Cumhuriyetinde yüzde 34, Portekiz'de yüzde 20, İspanya'da yüzde 16 ve İsrail'de yüzde 44'dür. Sınaileşmiş ülkelerin bazılarında bu oranlar, örneğin, İrlanda'da yüzde 54'e, Hollanda'da yüzde 47'ye, Belçika'da yüzde 51'e kadar çıkmaktadır.

Yukarıdaki rakamlar, Türkiye'nin dışsatım alanında başka ülkelere göre ne kadar geride kaldığını gösteren kesin kanıtlardır. Dışsatım, ülkeler arasında bir yarış konusudur. Biz bu yarışta çok gerilerde kaldığımıza göre, bundan sonra daha hızlı koşmamız, daha doğru ekonomik politikalar izlememiz, daha çetin yollar aşmamız gerekecek. Petrol fiyatlarındaki alabildiğine artış ve çığ gibi büyüyen dış borçlar karşısında başka bir seçeneğimiz de yok zaten... ●

Türkiye'nin ulusal gelir içinde dışsatımın pay ortalaması yüzde 12'dir.

GELİŞME

Dolu Dizgin Gelen Yeni Devrim:

İNFORMATİK VE OTOMASYON

DOC. DR. URAL SÖZEN

● İnformatikdeki gelişmeyle başlıyan devrim bütün Dünyayı etkiliyor.

● Bu Devrimin dışında kalmak, gelişme yolunda şimdikinden çok daha gerilere düşmeyi kabullenmek olur.

Türk toplumu, bazı yapay ve çağdışı sorunları aşarak, informatik'le birlikte başıyan yeni devrime nasıl ayak uyduracağını bir an önce belirlemelidir.

9 - 13 Mart 1981 tarihleri arasında İrlanda'nın Dublin kentinde "Gelişmekte olan Ülkelerde İnformatik" konulu bir kongre vardı. Yeni elektronik teknolojisinin gelişmekte olan ülkeler açısından taşıdığı anlam ve bu ülkelerin izlemek zorunda oldukları politikalar tartışıldı. Son bir yıl içinde ayni konuda yapılan üçüncü kongre idi bu... UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü), UNIDO (Birleşmiş Milletler Sınai Gelişme Örgütü) ve ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) gibi uluslararası kuruluşların temsilcileriyle birlikte, çoğunluğu gelişmekte olan ülkeler temsilcilerinden oluşan 200 kişilik bir grup kongreye katıldı. Konular beş gün boyunca genel oturumlarda ve özel çalışma grupları içinde tartışıldı.

İnformatik günümüzün konusu. Hergün bir çığ gibi büyüyen bilginin toplanmasını, dağıtılmasını ve insan mutluluğu için daha etkin bir biçimde kullanılabilmesini hedef alan yeni bir bilim dalı... Özellikle bilgi işlem aracı olarak adlandırılan bilgisayarlar, bilişim için yapay uydular, telekominikasyon araç ve gereçleri, geleneksel bilişim (haberleşme) araçları ve bu araçların insan mutluluğu için hareketlendirilmesi, bu yeni bilim dalının uğraş boyutlarını oluşturmakta.

Bilim adamının, devlet adamının, işletmecinin, sporcunun, yargıç doktor ve mühendis gibi meslek adamlarının, günlük kararlarını alabilmeleri için; daha fazla üretebilmeleri için; çağı yakalayıp, çağın içinde yer alabilmeleri için bilginin önemi yadsınamaz. Bilginin yaygınlaştırılması bu açıdan önem kazanmış ve İnformatik ayrı bir bilim dalı olarak gelişmeğe başlamıştır. Özellikle "Mikro-çips" olarak adlandırılan ve bilgi işlem araçlarının olağanüstü küçük boyutlar içine sığdırılabilmesini sağlayan entegre elektronik devreler, gerek bilgi işlem sistemlerinde gerek telekominikasyon sistemlerinde akıl almaz bir gelişme yaratmıştır ve İnformatik konusu hızlı bir gelişme süreci içine girmiştir.

YENİ BİR DEVRİM

İnformatik, sanayi devriminden sonra insanlığın yarattığı en büyük teknolojik gelişmedir. Bu gelişme yeni bir devrim olarak kabul edilmektedir. Bu görüş haklıdır. Sanayi devrimi, zenaatkârlık dönemine ait üretim ilişkilerini değiştirdiği için devrim olmuştu. İnformatik ise öncelikle sanayi devriminin getirdiği üretim biçimini değiştirmektedir. Bu değişim üretim ilişkileri üzerinde etkisi, hiç kuşkusuz, olacaktır.

Bugünün geri kalmış toplumları sanayi devrimini zamanında yakalayamamış olan toplumlardır. Geleceğin geri kalmış toplumları ise günümüzdeki İnformatik devrimini yakalayamamış olan ülkeler olacaktır.

Sanayi devrimini yakalayamayan ülkeler, bu devrim için gerekli olan düşünsel oluşumu tamamlayamadıkları için çağlarının gerisinde

kalmışlardı. Bu düşünsel oluşumu ise Rönesans ve Reform hareketleri hazırlamıştı. incelenirse kolayca görülebilir ki Rönesans ve Reform yalnızca bir sanat, yenileşme ve bağnazlıktan kurtulma olayı değildir. Bu akımlar aynı zamanda sanayi devrimi için gerekli olan düşünce altyapısını hazırlamışlardır. Pozitif düşünme, ussal davranış, kuşkucu va arayışcı yaklaşım ve açık düşünce bu akımların yarattığı temel toplum değerleri olmuştur.

Bu düşünce altyapısı ve toplumsal değerler kümesi, İnformatik devrimi için de geçerliliğini korumaktadır.

BU DEVRİMİN DIŞINDA KALINAMAZ

Gelişmekte olan ülkelerin İnformatik konusuna eğilmek veya eğilmemek gibi bir seçenekleri yoktur. Gelişmekte olan kimi ülkeler henüz farkında olmasalar bile, Dünya, bu değişmenin hızlı temposuna artık girmiştir. Çevreye kapanmakla, bu gelişmeyi gözardı etmekle, gelecekte kendi durumumuzu iyileştirebilmek olanaksızdır.

Gelişmekte olan ülkeler için yapılabilecek tek şey, doludizgin gelmekte olan bu değişimin yanında yer almağa çalışmaktır. Bir yanda Japon endüstrisinin başı çektiği üretimde robot kullanma yöntemi, bir üretim teknolojisi olarak gelişirken; İnformatik sayesinde yaratılan bu teknolojinin kullanılması pek çok gelişmiş ülke tarafından dikkatle izlenip bu yolda önemli girişimler yapılırken; uzayda binlerce yapay uydu yeni teknolojilerin uygulanabilmesi için sınırsız olanaklar yaratırken; insanların davranış alışkanlıklarını değiştirecek -bankacılıkda olduğu gibi- pek çok alanda İnformatik'in yarattığı yeni sistemler devreye girerken; bilgi işlem araçları ev ekonomisinin bile hizmetine sokulur ve İnformatikle sınırsız olanaklar yaratılırken; gelişmekte olan ülkeler için, gerçekten, bu gelişmelere ayak uydurmağa çalışmaktan başka yapılabilecek fazla birşey bulunmamaktadır. İnformatik devrimi ve bu devrimin yarattığı teknoloji, insanlık için kaçınılmaz bir veri olma yolundadır. Şu halde sorun, İnformatikle ilgili gelişmeleri benimseme veya benimsememe sorunu değildir; kendi üretimi gücümüzü, gelişen bu düzen içinde bir yere oturtabilme sorunudur.

Bu konuda ne yapılabilir?

Gelişmekte olan ülkelerin önünde bu açıdan tartışılması gereken iki önemli soru bulunmaktadır. Birincisi, İnformatik devrimi nasıl yakalanabilir sorusudur. Bu soruya kolay bir yanıt bulunamaz. Kongrede bu konu üzerinde durulmuştur. Mesele bir alt yapı sorunu olarak ele alınmış, bilgi işlem araçlarının seçimi, bunların ülke gereksinmelerine olan uygunluğu, sistem geliştirme çabaları ve teknik eleman yetiştirilmesi konuları üzerinde durulmuştur. Ancak bütün bu etkinliklerin gerçekleştirilebilmesi için açık bir düşünce tarzının bulunduğu, varsayım olarak kabul edilmiştir. Oysa gelişmekte olan ülkelerin yenmek zorunda oldukları asıl sorun burada yatmaktadır.

İŞSİZLİĞE NEDEN OLACAK MI KUŞKUSU

İkincisi ise İnformatik devrimi sonrasına ait bir sorundur. Bu sorunun toplumsal yapı üzerinde bazı etkileri olacaktır. İnformatikle yaratılacak bir teknolojinin yaygın işsizlik yaratacağından korkulmaktadır. Üretimden doğacak payın dağıtılmasında önemli değişmeler beklenmektedir. Sermaye çevrelerinin işçiye tüketici olarak bile gereksinmesi kalmayacağı, salt üretenler arasında sürdürülecek bir değişim ekonomisinin ortaya çıkacağı, kitlelerin açlığa ve yoksulluğa itilecekleri, büyük ve acımasız savaşlarla yokedilecekleri bile ileri sürülmektedir. Nötron bombasının yeniden gündeme gelmiş olması bu eğilime kanıt olarak gösterilmektedir.

İnformatik ve ona bağlı olarak gelişen otomasyonun toplumsal ilişkiler üzerinde oynayacağı rolü inkâr etmemekle birlikte, varılan bu sonuçlara katılabilmek olanaksızdır.

Toplumsal ve ekonomik olaylarda bu tür neden-sonuç ilişkilerinin çalışmadığı daha önceki örnekleri ile bellidir. Ünlü ekonomist Malthus, bir tarihde ortaya attığı nüfus nazariyesinde, nüfusun çoğalması ile yiyecek maddelerinin artışı arasında bir dengesizliğin bulunduğunu, nüfusun çok daha hızlı olarak arttığını, bir süre sonra yiyecek maddelerinin artan bu nüfusun gereksinmesine yetmeyeceğini söyleyerek, çözümü, kıtlıklara bağlı kitle ölümlerinde, dünya savaşlarında, doğal afetlerde aramıştır. Ancak sonradan geliştirilen tarım teknolojisi, bulunan yeni besin kaynakları, ve kültürel bilinçlenme ile nüfus artışının sınırlı tutulabilmesi Malthus'un kaygısının pek de yerinde olmadığını kanıtlamıştır. Benzer örnekleri çoğaltabilmek olasıdır. Toplumsal olaylar her zaman önyargılar doğrultusunda gelişmemekte, bilim ve uygarlık, başlangıçta korkulan bazı sonuçları önleyebilmektedir.

KAYGILAR GİDERİLEBİLİR

Engin Ünsal Milliyet gazetesinde yayınlanan bir makalesinde konumuza ışık tutabilecek bir gelişmeyi anlatmaktadır. UCLA üniversitesi profesörlerinden William Ouchi'nin geliştirdiği yeni "Z" teorisine atıf yapan Ünsal, Japonyadaki teknolojik patlama ile bu teori arasındaki ilişkiyi kurmaktadır.

Çağımızda İnformatik devrimini başlatan ülke Japonya olduğu için toplumsal değişim ve onun çözümleri konusunda iyi bir örnek oluşturmaktadır. Japonya'daki teknolojik değişim, Ouchi'nin ileriye sürdüğü "Z" teorisi doğrultusunda gerçekleşmiştir. İşçi ve İşveren, iş güvenliği, emeğin değeri, işletmede uzmanlık ve ortak karar ilkeleri çevresinde birleşmişlerdir. İnformatik uygulaması bu ortak çıkar beraberliği doğrultusunda otomasyona dönüşmüş ve ona destek olmuştur.

Dünya İnformatik devrimini benimsemiş gözükmektedir. Kongrede ortaya çıkan gerçek budur. Gelişmekte olan ülkeler bu değişimin farkında olarak, özenle, kendi çözümlerini aramaktadırlar. Günümüzün az gelişmiş ülkeleri yeni bir yarış döneminin startında öncelik almak, sanayi devrimini yakalayamadıkları için karşı karşıya kaldıkları zorlukları bir kez daha yaşamamak isteğindedir. İnformatik devrimini yakalayamamış toplumların bu değişimle gelecek toplumsal sorunları aşamıyacakları da açıktır. Değişimin etkilerinin dışında kalınabileceğini sanmak, "bize dokunmayan yılan bin yaşasın" demek olanaksız olduğuna göre biran önce neler yapılabileceğini düşünmek gerekir.

Türk toplumu da, bir an önce, bazı yapay veya çağdışı sorunları tartışmaktan kendini kurtarmalı ve Dünyamızda İnformatik'le birlikte başlıyan yeni devrime nasıl ayak uyduracağını, bu devrimle birlikte Dünyada başlıyan yeni işbölümü -işbirliği arayışlarında kendine nasıl bir yol çizeceğini, zaman yitirmeksizin kararlaştırmalıdır.

Eğer bu konuda geç kalırsak, bugünün bizden geri bazı ülkelerinin bile, Yakın gelecekte, bizi aştıklarını görebiliriz. Fakat eğer zamanında gerekli ve geçerli politikaları saptarsak, gelişmiş ülkelerden bazısıyla aramızda yüzyılların açtığı mesafeyi kısa sürede kapatabiliriz ●

EĞİTİM

OKUMAZLIK-YAZMAZLIK SORUNU

- Ülkemizde okuma yazma bilmeyenlerin oranı düşüyor ama sayısı artıyor. Çünkü okur-yazar sayısındaki artış hızı nüfus artış hızımızın gerisinde kalıyor.
- Okuma-yazma seferberliğinden sonuç alınabilmesi için, halkı bunun yararına inandırmak ve Türkçe bilmeyenlere Türkçe öğretmek zorunludur.
- Seferberliğin bir "devam programı"da olmalıdır.

Başöğretmen Atatürk

23 Martta, ülkemizde yeni bir okuma-yazma seferberliği başlatıldı. Bu olumlu adım vesilesiyle, Cumhuriyet döneminde zaman zaman yapılan olumlu çalışmalara karşın hâlâ çözülemeyen önemli bir sorun, gündeme gelmiş oldu.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında, okur-yazar olmayanlar nüfusun büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktaydı. 1927 yılında, altı yaşından yukarı yaştakilerden yüzde 89'u, yani dokuz milyon 404 bini okur-yazar değildi.

Cumhuriyet hükümetlerinin çabaları sonucu, okuma-yazma bilmeyenlerin yüzdesi sürekli azalmıştır. Bu yüzdeler yıllara göre şöyledir:

Yıllar	Okuma-Yazma bilmeyenlerin yüzdesi
1927	89.0
1935	79.6
1940	77.6
1945	71.0
1950	66.4
1955	59.1
1960	61.5
1965	51.3
1970	45.0
1975	38.1

Bu tabloda görülen sonuca, bir yandan ilköğretim, öte yandan da okuma-yazmayı öğretmek amacı ile açılan kurslar yaygınlaştırılarak ulaşılmıştır. Özellikle Atatürk'ün getirdiği harf devrimi ve öncülüğünü yaptığı Millet Mektepleri okur-yazar oranının artmasında büyük rol oynamıştır.

Millet Mektepleri A ve B programları uygulamıştır. O programı okuma-yazma öğretmeyi, B programı ise temel vatandaşlık bilgilerini kazandırmayı amaçlıyordu. Millet Mekteplerinden 1927-1929 yıllarında bir milyondan fazla vatandaş başarı belgesi almıştır. Bu okullara devam edenlerin sayısı 1930 yılından sonra giderek azalmıştır. 1930-1949 yılları arasında Millet Mekteplerinin A programından başarı belgesi alanların sayısı bir milyon 400 bin kişi olmuştur. Millet Mektepleri 1949 yılında resmen kapatılmıştır.

Millet Mekteplerinin yanı sıra Halkevlerinde ve Halkodalarında da okuma-yazma kursları açılmıştır. Bu kurslardan 67 bin yetişkin okur-yazarlık belgesi almıştır.

Millet Mekteplerinin kapatılması ile ortaya çıkan boşluğu doldurmak amacı ile Milli Eğitim Bakanlığı 1953 yılında Halk Dershanelerini açmağa başlamıştır. Bu dershanelerde uygulanan A programında okuma-yazma öğretilmiş,

B dershanelerinde vatandaşlık bilgileri verilmiştir. C programında ise, yetişkinler, ilkokulu dışarıdan bitirme sınavına hazırlanmışlardır. Halk Dershaneleri, özellikle 1960 yılından sonra yaygınlaşmış, fakat kısa zaman sonra etkinliklerini yitirmişlerdir.

Okuma-yazmayı öğretme etkinliklerine Türk Silâhlı Kuvvetleri bünyesinde de önemli yer verilmiştir. Önceleri, birlik komutanlarının kişisel çabaları ile ve belli bir sisteme dayanmaksızın yürütülen bu etkinlikler 1958 yılından sonra sistemleştirilmiş ve 16 Temel Eğitim Merkezinde açılan Temel Okuma-Yazma Okullarında yürütülmüştür. Okuma-yazma bilmeyen erler Okuma-yazma okullarında dört ay süreli bir eğitim gördükten sonra askerlik eğitimi veren birliklere gönderilmişlerdir.

Ayrıca, Milli Eğitim Bakanlığı köy kadınları gezici kurslarında, Adalet Bakanlığı ceza evlerinde, bazı gönüllü kuruluşlar, özellikle Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesince gecekondu bölgelerinde Sağlık Bakanlığı Sosyalizasyon bölgesindeki sağlık ocaklarında okuma-yazma kursları düzenlemiştir.

SORUN ÇÖZÜLEMEZ Mİ?

İlköğretimin yaygınlaştırılması ve ona koşut olarak yürütülen bu kurslar sonucu olarak 1975 yılında okur-yazar olmayan vatandaşların yüzdesi 38.1'e düşebilmiştir.

Ancak, konuya yüzde olarak değil de okuma-yazma bilmeyen

"OKUMA - YAZMA SEFERBERLİĞİ" BAŞLADI

OKUMA - Yazma Seferberliği", 23 Mart 1981 Pazartesi günü Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam tarafından başlatıldı. Bakan Sağlam, Ankara'nın Yenikent Bucağı Halkeğitim Merkezinde düzenlenen törende konuştu. Okuma - Yazma Seferberliği dolayısıyla yetişkinler için, "**İş ve Hayat İçinde Alfabe**" adlı bir kitap hazırlandı. 500 bin adet basılan bu kitabın yanısıra, 10 bin adet de, "**Yetişkinler İçin Okuma-Yazma ve Birinci Kademe Öğretim Programı**" adlı bir kitap bastırılarak dağıtıldı.

MİLLİ EĞİTİM BAKANI SAĞLAM'IN KONUŞMASI

Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, "Okuma-Yazma Seferberli"ğinin başlaması dolayısıyla, 22 Mart Pazar günü radyo ve televizyonda bir konuşma yaptı. Bakan Sağlam, Atatürk'ün 1928 yılında başlattığı okuma-yazma seferberliğinden bu yana 53 yıl geçmesine karşın henüz çözülemediğini belirtti.

Okuma-Yazma Seferberliğinin, Milli Güvenlik Konseyi'nin direktifi, Atatürk'ün 100. yılını Kutlama Milli Komitesi'nin aldığı karar ve hükümet programının gereği olarak başlatıldığını bildiren Bakan Sağlam, konuşmasında özetle şunları söyledi:

"Atatürk cehalete karşı savaş bayrağını açarken, ülkedeki okur-yazarlık oranı, yaklaşık yüzde 11 dolayında idi. 1928 yılında Meclis'te yeni Türk harfleri yasalaşırken, tutanağı yazan kâtipler bile, Türk harfleri ile okuma-yazmayı bilmiyorlardı.

1981 Türkiyesinde bugün ise, sadece İstanbul'daki ilkokul öğretmenlerimizin sayısı 1928'deki tüm öğretmenlerin sayısından 8.000 kişi daha fazladır. Bugün için, 400 binin üzerinde öğretmenimiz vardır. 1981 Türkiyesinde, okuma-yazma bilenlerin oranı yüzde 66,7'ye yükselmiştir. Ne var ki, bütün bu imkânlar karşısında, hâlen her 100 vatandaşımızın 33'ü, her 100 kadınımızdan 66'sı, tarım sektöründe çalışan her 100 kişiden 51'i, üzüntü ile ifade etmeliyim ki, okuma-yazma bilmemektedir.

İlköğretimdeki çağ nüfusunun tamamını okullara almamamız halinde okuma-yazma bilmeyenlerin sayısı 1985'de 14 milyona, 1990'da 15 milyona ulaşacaktır.

Ne tecellidir ki, bir yandan okuma-yazma bilmeyenlerin oranı hızla artarken, diğer yandın, okuma-yazma öğretilenlerin sayısı da aynı oranda giderek azalmıştır.

Türkiye'nin, sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmesinin birinci şartı, öncelikle bütün vatandaşlarımızın okuma-yazma bilmesi ve temel eğitimi görmesine bağlıdır.

Böyle bir mücadele, büyük tatürk'ün milliyetçilik anlayışını ve 1928'lerin heyecanını duyarak, 1981 yılının mana ve önemini çok iyi değerlendirerek, okuma-yazma seferberliğihe katılmakla kazanılabilir."

EĞİTİM VE ANAYASA

Anayasamızın 50. maddesinde, halkın eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasının devletin önemli görevlerinden biri olduğu belirtilmekte ve bütün vatandaşlar için devlet okullarında ücretsiz ilköğrenim zorunlu kılınmaktadır.

Eğitim durumunu gösteren istatistiklere göre, okur-yazar oranının artışı, ilkokullardaki öğrenci sayısındaki artışla doğru orantılıdır.

1955-1972 arasında okul çağı çocukların ilkokullara yazılma oranı şöyledir:

YIL	YÜZDE
1975	61.0
1960	67.5
1965	77.9
1970	88.4
1972	90.0

SORUNUN ÇÖZÜMÜ

Türkiye'de herkesin okur-yazar olması yönünde yapılan çalışmalara ilişkin verilere göre, okur-yazar oranındaki artış hiç düşürülmeden, yükseltilerek sürdürülürse, ancak bu yüzyılın sonunda Türkiye'de okur-yazarlak sorunu çözülebilecek.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 26 Ekim 1975'de yapılan Nüfus sayımı yüzde bir örnekleme sonuçlarına göre, altı yaşındaki ve altı yaşın üzerindeki nüfusun 12 milyon 830 bin 691'i okur-yazar olmayan kişilerden oluşmaktadır. Bu rakam ise yüzde 38.1'lik bir okur-yazar olmayan oranı göstermektedir.

1975 verilerine göre, kadınlarda okur-yazar olma oranı, erkelere oranla daha düşüktür.

İLLERE GÖRE DURUM

Türkiye okur-yazar olmayanların oranına göre altı gruba ayrılmaktadır. En yüksek oran Irak ve Suriye sınırına yakın Güneydoğu Anadoludadır. Bu bölgede okur-yazar olmayanların oranı yüzde 70'dir. Onun ardından yüzde 60 ile Doğu Anadolu gelmektedir. En düşük okur-yazar olmayan oranı Ankara, İstanbul ve İzmir gibi büyük kentlere yakın bölgelerde gözlenmiştir.

Konuya ilişkin veriler derlenip, toparlandığında Türkiye'nin okur-yazar oranı, komşu Ortadoğu ülkelerinden yüksek, fakat Avrupa ülkeleri oranlarına göre düşük kalmaktadır.

vatandaşların sayısındaki değişmeye bakıldığında durum pek parlak görünmemektedir. Altı yaşından büyük olup okuma-yazma bilmeyen vatandaşların sayısı 1927 yılında 9 milyon 404 bin iken bu sayı 1970 yılında 13 milyon 368 bin olmuştur. Yani okur-yazar olmayan yetişkinlerin sayısı yüzde 42 dolayında artmıştır. Bunun anlamı sudur· Okur-yazar vatandaşların sayısındaki yıllık artış hızı nüfusun artış hızının gerisinde kalmıştır. Böyle devam ederse Türkiye'de okumaz-yazmazlık sorunu hiçbir zaman çözümlenmeyecek demektir. Bu durum ise yüzdelerdeki olumlu görünüme bakarak duyulan sevinci kedere, övüncü ise utanca dönüştürmektedir.

Örneğin, 1940'larda başlatılan ilköğretim seferberliği aksatılmasaydı, 1960 yılında okulsuz yerleşme birimi kalmayacak ve yedi yaşına girmiş çocuklarımızın tümü okula devam ediyor olacaktı. Bu gerçekleşseydi, 1975 yılında 7-22 yaşlarındaki vatandaşların hepsi okur-yazar olacaktı. Oysa, eldeki verilere bakıldığında, 1975 yılında 7-22 yaş grubundaki vatandaşlarımızın yüzde 19.2'ni oluşturan iki milyon 948 bin 693'ü okur-yazar değildir.

Bu bakımdan Atatürk'ün doğumunun yüzüncü yıldönümünün kutlandığı 1981 yılı içinde 3 milyon yurttaşa okuma-yazma öğretileceğinin yetkili kişilerce açıklanması okumaz-yazmazlık sorununun çözümüne yönelik bir müjde olarak değerlendirilmelidir.

Böylesine önemli bir konuda, böylesine büyük bir adımın atılması sırasında, geçmişteki yanılgıların yinelenmemesi gerekir.

Geçmişteki yanılgıların birincisi okumaz-yazmazlık sorununun kaynağında çözülmesine yeter ölçüde önem verilmemiş olmasıdır. Sorunun kaynağında çözülmesi demek, çağ nüfusunun tamanının ilköğretime kavuşturulması demektir.

Çağ nüfusunun tamamının ilköğretime kavuşturulması ise, her yerleşme biriminde yeter sayıda derslik yapılması ve öğretmen bulundurulması ile olanaklıdır. Türkiye nicel yönden öğretmen sorununu çözmüştür. Bugün yeter sayıda ilkokul öğretmeni vardır. Ancak okul binası sorunu henüz çözülmüş değildir. Bir çok yerleşme biriminde hiç okul binası yoktur.

Bir çok yerleşme biriminde ise varolan okul binası yetersizdir. okul binasının yeterli olmayışı nedeniyle başvurulan ve eğitimi-öğretimi olumsuz yönde etkilediği kuşkusuz olan ikili öğretim, bir çok kentimizde, özellikle de büyük kentlerimizde olağan bir öğretim biçimi haline gelmiştir. Bu sorun şimdi köylerde de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bugüne kadar uygulanan yöntemle okul binası eksiği hiçbir zaman gedirilemeyecek ve dolayısıyla okumaz-yazmazlık sorunu kaynağında çözülemeyecektir.

Atatürk, İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencileriyle ders dinliyor.

1975 bütçesine beş bin derslik yapımına yetecek miktarda ödenek konduğu halde, 1980 bütçesine dört bin 960 derslik, 1981 bütçesine ise üç bin 615 derslik yapmaya yetecek ödenek konmuştur. Üç bin 615 derslik Türkiyenin bir yılda artan nüfusu için gerekli ek derslik sayısının bile altındadır. Türkiye'de artan nüfusun, yıllık ek derslik gereksinmesi üç bin 750 dolayındadır.

Okumaz-yazmazlık sorununun kaynağında çözülmesi için önümüzdeki yıllarda bütçeye konan ödeneği artırarak, okumu yapımı maliyetini düşürücü yöntemler (yerel gereç kullanılması, "emanet yöntemi" ile yaptırmak gibi) uygulayarak gerçekleştirilebilir. Ayrıca halkın gönüllü katkısını sağlayarak yılda en az 10 bin derslik yapılmalı, böylelikle okul binası açığı kısa zamanda kapatılmalı ve ilköğretim çağındaki çocukların tümünün ilkokula devamı sağlanmalıdır.

Geçmişte yanılgıların ikincisi okuma-yazmanın bir araç olduğunun unutulması ve bir amaç gibi halka sunulmasıdır. İnsan kendisine yararlı olacağına inandığı şeyleri elde etmek ister. Bu yararı da kendisinin görmesi, kavraması gerekir. Başkasının ona önermesi aşılaması (telkini) yetmez.

YARARIN ÖZENDİRİCİLİĞİ

Millet Mekteplerinin ilk 2-3 yılındaki başarının nedeni araştırıldığında üç ana neden ortaya çıkar: Birincisi, alfabe değişmiştir. Eski Arap harfleri ile okur-yazar olan bir çok kamu görevlisi yeni alfabeyi öğrenmezse işinden olmak durumundaydı. Onlar için bunu öğrenmek zorunluydu.

İkincisi, o yıllarda Türkiye'de ilkokul mezunu çok az insan vardı. Sadece okur-yazar olmak insanın hem kolaylıkla iş bulmasını sağlamakta, hem de ona toplum içinde büyük saygınlık kazandırmaktaydı.

Üçüncüsü, ülke yakın geçmişte bir Kurtuluş Savaşı, bir ölüm-kalım savaşı vermişti ve bundan başarılı olarak çıkmıştı. Vatandaş, kendisini bu başarıya ulaştıran büyük Atatürk'ün başlattığı kampanyaya katılmayı, ona olan saygısının, minnettarlığının, inancının bir gereği olarak gördüğünden, bunun kendisi için yararlı olup, olmadığını düşünmeden katılmıştı.

Türk Silâhlı Kuvvetleri bünyesinde açılan genel okuma-yazma

okullarında alınan başarılı sonuçta da, yarar etmeninin önemli rol oynadığı görülmektedir. Türk vatandaşı için askerlik görevi kutsal bir görevdir. Bu görevi yapmada başarısızlığa uğramak, aşağılatıcı bir durumdur. Onun için askere giden herkes oradaki görevini en iyi biçimde yapmak, üstlerine kendisini kabul ettirmek ister. Ayrıca, er bilir ki, okuma-yazmayı öğrenmedikçe onbaşı ya da çavuş olması olanaksızdır.

Yarar unsurunun etkisi köy kadınları gezici kurslarında da görülür. Genç kız bu kursa biçki, dikiş ve nakış öğrenmek için katılır. Ancak, kısa zamanda görür ve anlar ki, bunları iyi öğrenmesi için okuma-yazmayı bilmesi gerekiyor. Bu kanıya vardığında da kendisine sunulan okuma-yazmayı öğrenme olanağını en iyi biçimde değerlendirir ve okuma-yazmayı öğrenir.

BAŞARININ TEMELİ

Bu yıl başlatılan okuma-yazma seferberliğinin başarıya ulaşabilmesi için bu üç uygulamadan yararlanılmalıdır. Her üç uygulamadaki başarının temelinde okuma-yazmayı öğrenmenin yararının, bunu öğrenmek durumunda bulunan kişi tarafından kabul edilmiş olması yatmaktadır. Yararı kabul eden kişi, okuma-yazma öğrenmeyi bir gereksinme olarak duymaktadır. Gereksinmenin duyurulması toplum kalkınması tekniklerinden birisidir. Bu teknik kullanılarak, okuma-yazma bilmeyenlerde önce bir istem yaratılmalı, ondan sonra Devlet bu istemi karşılamanın olanaklarını ve koşullarını hazırlamalıdır. Bu yıl izlenecek yerde, okuma-yazma bilmeyen kişilere "**okuma-yazmayı bilmek, çok iyi bir seydir. Okuma-yazmayı bilmediğiniz için siz bu iyi şeyden yoksunsunuz. Sizin bu eksikliğinizi gidermek için biz size okuma-yazma kursu düzenledik. Gelin, bu kursa katılınız**" şeklinde yaklaşıldığında sonucun başarısız olması kaçınılmazdır.

Geçmişteki yanılgılardan birisi de herkesin Türkçe'yi yeterince bildiği varsayılarak onlara yalnızca okuma-yazmanın öğretilmesine çalışılmasıdır. Oysa, okuma-yazma bilmeyen vatandaşlardan bir bölümünün Türkçe'yi ya hiç bilmediği, ya da, çok az bildiği bir gerçektir. Bu gibi kişiler için düzenlenecek okuma-yazma kurslarında Türkçe öğretilmesi ile okuma-yazma öğretilmesi birlikte yürütülmelidir.

DEVAM PROGRAMI

Geçmişteki yanılgıların en önemlisi ise, herhangi bir kursa katılarak okuma-yazmayı öğrenen kişinin ondan sonra unutulması, kazandığı bu beceriyi geliştirmesi, ilerletmesi ve kendi günlük yaşamında işe yaratması için kendisine bir yardım, bir destek sağlanmamasıdır. Kullanılmayan her bilgi ve beceri unutulur. Okuma-yazma da kullanılmazsa unutulur. İlkokulu bitirenlerin bile zamanla okuma-yazmayı unuttukları görülmüştür. Kısa süreli bir kursta okuma-yazmayı öğrenenlerin bunu, pekiştirme olanağı bulamazlarsa, kısa zamanda unutmaları kaçınılmazdır. Bu nedenle, bu yıl başlatılan okuma-yazma programının mutlaka bir "**devam programı**" bölümü de olmalı. Devam programı, okuma-yazmayı öğrenen kişinin bu becerisini yitirmesini önlemeli ve bunu önlerken, kişiyi çalıştığı işte ve yurttaşlık, eğitiminde geliştirici nitelikte de olmalıdır.

SPOR

VEHBİ EMRE'YE SAYGI

Dr. NECMETTİN ERKAN

● Vehbi Emre, güreşdeki gerileyişimizi. herşeyden önce, bilimsel yaklaşım eksikliğine bağlardı.

Babacan bir insanı ve gerçek bir sporsever güreş otoritesini yitirdik. Her görüştüğümüzde sevgi dolubir içtenlikle sadece Türk Güreşi'ni dertleştiğimiz değerli bir insanın aramızdan ayrılması üzücü. Fakat daha üzücü olan da, Sayın Vehbi Emre'nin, ülke güreşinde görmek düşlediği gelişim ve atılımların yapıldığını göremeden ve bunun sevincini duyamadan bizlere veda etmesidir.

1963 Yılında Türk Güreşi'nin sorunlarını dertleşmek için İstanbul Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü toplantı salonunda bir araya gelmiştik. Sayın Emre, büyük bir sadelik, hoşgörü ve içtenlikle tüm katılanları dinlemiş, kendi heyecanını ve güreş sporuna sevgisini ince ve sade bir şekilde ortaya koymuştu. Toplantı bittikten sonra, benim hazırladığım iddiasız rapor'u söz konusu etmiş ve "**Bizim memleketimizde güreşçi kaynağı boldur. Güreşçilerimiz hepsi iyi niyetli ve yürekli insanlardır. Eksiğimiz ise rakiplerimiz olan yabancı ülkelerdeki bilimsel yaklaşımdır.**" demişti.

Söz konusu raporda güreşçilerin seçilmesi, eğitilmesi, bakımı ve dinlendirilmeleri konuları dile getirilerek, sağlık muayeneleri, bilimsel eğitim ve iyi bir teknik ile Londra Olimpiyadı düzeyine erişmemiz koşulları tartışılmıştı.

Değerli spor adamının o gün istediklerini bir türlü gerçekleştiremedik. Her karşılaştığımızda, ya da uzaktan izlediğim beyanlarında, Sayın Emre aynı özlemini dile getirdi. Kanımca, hiç kimse güreşçilerimizin minderlerden silinmesinden Vehbi Emre kadar ızdırap duyamazdı. Yılların verdiği FİLA (Uluslararası Amatör Güreş Federasyonu. Federal International Lutte Amateur) masasında, her yenilginin onun başını öne eğdirdiğini düşündükçe yüreğim parçalanıyor.

Sayın Emre'ye zaman zaman sataşanlar da oldu. Hiç efendiliğini bozmadı. Hiç kimseye gücenmedi. güreş için çalışmasını ve didinmesini sayısız güçlüklere karşın daima önde tuttu. Tüm şampiyonlarımızın yaşamında katkısı olan, kendisini unutanları dahi unutmayan, FİLA üyesi olmanın gerektirdiği tarafsızlık ilkesine karşın en vakur bir şekilde Türk Güreşi'nin yanında kalmış Sayın Emre'yi rahmetle anarken, değerli güreş adamımızın özlemini yeniden dile getirmekte yarar görürüm.

"Türk Güreşi bilimsel yaklaşımla, tüm güreşseverlerin elbirliği ve katkıları ile yücelir. Hekimler, spor bilim uzmanları, yardımsever insanlar, namlı şampiyonlarımız, değerli güreş adamları ve yetiştiriciler birlikte çalışmalıyız. Sayın Emre'nin bilimsel güreş deyiminin anlamı içinde her çareye başvurarak eski onurlu yerimizi almalıyız."

Geçmişin tüm şampiyonlarına rahmet dileği ile. ●

Deneme uygulamaları yapılan "Toplumsal Kalkınmada Gençlik Projesi, uygulandığı her yerde olumlu sonuç verdi.

GENÇLİK

"TOPLUMSAL KALKINMADA GENÇLİK" PROJESİ

● 1978'de ve 1979'da deneme uygulamaları yapılan bu proje çok olumlu sonuçlar verdi.

● İlk iki yıllık deneme sonuçları gözden geçirilerek, projeye daha yaygın biçimde işlerlik kazandırılırsa, şimdiki barış ortamında daha da iyi sonuçlar alınabilir.

GENÇLİK" deyince kavganın, silâhlı eylemin, boykotla işgalin akla geldiği dönemde, birara, Devlet öncülüğünde bir denemeye girişildi. 1978-1979 yaz aylarında, Gençlik ve Spor Bakanlığınca uygulanan bu denemenin adı "TOPLUMSAL KALKINMADA GENÇLİK PROJESİ" idi.

Projenin hareket noktası şu idi:

Eğer gençlere, onları baskı altına almaksızın, ideolojik bakımdan yönlendirmeğe kalkışmaksızın, enerjilerini, yapıcı güçlerini ve yaparak öğrenme güdülerini değerlendirecek kanallar açılırsa, o kanlı-bıçaklı ortamda bile barış içinde bir arada yaşıyabilecekleri, toplumdan kopacak yerde toplumla bütünleşecekleri düşünülüyordu.

Proje, uygulandığı her yerde, bu düşüncenin doğruluğunu kanıtlayıcı sonuçlar verdi.

Gençleri koşullandırarak kamplaştırma, biribirine kırdırma strate-

jisini yıllardır izleyen karşıt çevrelerin eleştirilerine, basın yoluyla açtıkları kampanyaya ve giriştikleri kışkırtmalara karşın, projenin uygulandığı yerlerden hiçbirinde olay çıkmadı.

GENÇLERIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Demokratik bir yaklaşımla, bu uygulamalar, projeye katılan gençlerce değerlendirildi. Bakanlık, Proje hakkında, gençlerin kendi düşüncelerini, anketlerle ve toplantılarla saptadı.

1978 ve 1979 yaz aylarında, birer deneme niteliğinde olmak üzere sınırlı olarak uygulanan bu Proje gereğince, yüksek öğrenim öğrencisi gençlerden başvuranlar, Gençlik ve Spor Bakanlığı eşgüdümünde, genellikle kırsal alandaki kamu işyerlerinde, küçük bir ücret karşılığı öteki işçilerle aynı koşullarda iş görmüşlerdi.

Projeye katılan gençlerin kendi değerlendirmelerine göre bu,

"Ülke sorunlarını izlemelerini, hakla bütünleşmelerini, üretime ve kalkınmaya katkıda bulunmalarını sağlıyan, aralarında barış ve dostluk ortamı oluşturan ve boş zamanı değerlendiren"

olumlu bir uygulama olmuştu.

Doldurdukları anket formlarında, gençlerden bir çoğu, bu proje ile, **"Üretime katılmaktan ve sorumluluk üstlenmekten"** mutluluk duyduklarını belirttiler.

Ülke kalkınmasına katkıda bulunurken, ülkeyi, özellikle kırsal alanı tanıma olanağına kavuştuklarını, sağlıklı ve manen doyurucu bir dinlence (tatil) yaptıklarını, halkla kaynaştıklarını ve yeni arkadaşlıklar kurduklarını vurguladılar.

Projeye katılanların yaş ortalaması 20 idi.

Yüzde 22'si kız, yüzde 88'i erkekti.

Projeye katılan öğrencilerin varıdan çoğu sınıflarını geçmişdi. Bir bölümü bütünlemeye kalmıştı, bir bölümü de sınıfda kalmıştı. Kent doğumlular, projeye katılanların çoğunluğunu oluşturuyordu.

Doldurdukları anket formlarına göre, projeye katılma amaçları şöyle oranlanıyordu:

★ Toplum kalkınmasına katkıda bulunmak .... Yüzde 28.3
★ Değişik bir dinlence olanağı bulmak .... Yüzde 23.3
★ Kazanç sağlamak .... Yüzde 15.2
★ Sosyal ve siyasal yönden ülkeyi tanımak .... Yüzde 9

Yine uygulama sonundaki ankete verdikleri yanıtlarda, gençler, hangi alanlarda bu proje çalışmalarına katılmak istediklerini de belirttiler:

★ Geri kalmış yörelerde ve kırsal alanda çalışmak isteyenler .. % 15.8
★ Sanayide ve teknik alanda çalışmak isteyenler .... % 13.7
★ Yol, su, elektrik işlerinde veya okul yapımında çalışmak isteyenler .... % 13.5
★ Tarımda ve hayvancılıkta çalışmak isteyenler .... % 7.7
★ Ormancılıkta çalışmak isteyenler .... % 5.4

Bu arada, projeye katılan gençlerden birçoğu, çalışma süresini azımsıyordu. On beşer günlük olan çalışma dönemlerinin, bir aya, iki aya, üç aya çıkarılmasını isteyenler vardı.

HALKIN DEĞERLENDİRMESİ

Bu proje uygulaması sırasında gençlerle bir araya gelen, onlarla birlikte çalışan veya onları yakından izleyen halk kesimlerinin de görüşleri yine anketlerle saptandı. Halkla yapılan bu anketten anlaşıldığına göre, projeye katılan gençlerin yarısı halkla olağan ilişki kurabilmişlerdi. Yarıya çok yakın bir oranı, çok olumlu ilişki kurabilmişlerdi. Halkla yeterince ilişki kuramıyanlar ise pek azdı.

Projenin uygulandığı yöreler halkının projeyle ilgili genel değerlendirmesi de şöyle idi:

★ Projeyi çok yararlı bulanlar % 47.6
★ Projeye ilgi duymayanlar . % 36.2
★ Projeyi olumsuz bulanlar .. % 5.2

Projeyi olumsuz bulanların ileri sürdükleri gerekçelerden, böyle değerlendirmelerinin daha çok siyasal veya geleneksel nedenlere veya işsiz kalma kaygısına dayandığı anlaşılıyordu.

Aleyhde yoğun propagandaya, halkta zorla yaratılmak istenen tepkiye ve o dönemde genel olarak yüksek öğrenim gençliğinden kuşku duyulmasına karşın, yöre halkından yarıya yakınının projeyi olumlu değerlendirmesi, olumsuz bulanların ise çok küçük bir azınlık oluşturması, sevindirici idi.

1978'deki uygulama sonucunda belirtilen görüşlerden 1979'da yararlanıldı.

Eğer bu iki yıllık deneme sürdürülseydi, başka birçok ülkelerde olduğu gibi, gençliğin enerjisini yapıcı biçimde değerlendirme, gençlik-toplum bütünleşmesini pekiştirme ve toplumumuzda **"Gelişme seferberliği"**, **"Ekonomik kurtuluş mücadelesi"** ruhunu canlandırma bakımından küçümsenemiyecek bir mesafe alınmış olurdu.

Ama ne çare ki 1979'dan sonra bu uygulamaya son verildi.

Bugünkü Yönetimin, ilk iki yıllık deneme sonuçlarını gözden geçirerek deki yaz yeniden ve daha yaygın biçimde işlerlik kazandıracağını umarız.

Bugünkü göreli barış ortamında, Projeden, daha da iyi sonuçlar alınabileceğine kuşku yoktur. ●

GENÇLİK VE SPOR AKADEMİLERİNİ BİTİRENLER ÖĞRETMEN OLAMIYOR

İzmir'den yazan Sayın Ünal Benlialper, yıllardır kanayan bir yarayı anımsatmış: **"Gençlik ve Spor Akademisi mezunları öğretmenliğe atanamıyorlar"**

Okurumuz, sayısal önemli bir açığı ve bir ivedi gereksinimi dile getiriyor. En iyimser görüşle 20 bin beden eğitimi öğretmenine gereksinim var ve şimdi ancak bin 475 öğretmen görev başında.

Yasal açıdan olanak varken, Milli Eğitim bakanlığı nedenini açıklamaksızın Gençlik ve Spor Akademisi mezunlarını geri çeviriyor.

Oysa, Akademi mezunları eğitime başladıkları günden itibaren uygulamalı pedagoji'yi yaşayarak öğreniyorlar ve gerçekte onların bilmesi gereken de bu tür bir pedagoji. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı'na bu gerçek gösterilmiyor ve Gençlik ve Spor Akademisi mezunları seyyar satıcılığa varıncaya kadar hiç ilgileri olmayan işler yapıyorlar.

Değerli okurumuz Sayın Benlialper, sorumluları bu konuya yapıcı bir yaklaşımla eğilmeye çağırıyor.

Bulmacanın Çözümü

SOLDAN SAĞA:

1 — Horan, Zağara. 2 — Irabilim, Mal. 3 — Ru, Ravent. 4 — Incalız, Ela. 5 — Eti, Ot. 6 — Marya, Pil, Ne. 7 — Bant, Rakam. 8 — Re, Amabile. 9 — Feza, Elemge, 10 — Ümera, Kodes. 11 — Me, Filariz. 12 — elemge, Mr.

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1 — Hırızma, Fume. 2 — Orun, Remel. 3 — Ra, Cerbeze. 4 — Ablatya, areM. 5 — Ni, niaN. 6 — taH, Fe. 7 — Zirzop, Maki. 8 — Ama, Tiramola. 9 — vE, Labada. 10 — Amele, Kiler. 11 — Rana, Nal, Sim. 12 — Alt, Cemek, Zr.

OKUYUCU MEKTUPLARI

"KÖYÜMÜN SESİ"

"Yurdumuzda ilk defa Atatürk'ün izinde ve kapak sayfasında Ata'mızın resmiyle süslenen ve ayrıca Ata'mızın "Efendi" adını taktığı Türk Köylüsünü simgeleyen gece-gündüz demeden yurdu için, halkı için besin maddeleri, ihraç maddeleri üreten, karasabanlı köylü kardeşlerinizi de unutmadığınızdan esnaf, memur, işçi ve petrol arayan tüm vatandaşlara, bilhassa gençliğe seslenen, gençliğin sorunlarını dile getiren barışcı ve de birleştirici, büyüklerine saygı, küçüklerine sevgi sağlayan dergimizi kutlar, nice mutluluk dolu yıllar dilerim.

Bu mübarek Atatürk yılında, yayın hayatına giren "Arayış" Atatürk'ün izinde, halkımıza birlik, beraberlik içinde, ve ileri devletler seviyesine ulaşabilmenin yolunu göstermelidir. Başka modellere sapmadan.. Sapıldığı takdirde, görüldüğü gibi, ne hallere düşüldüğü malumunuzdur.

Dergimizde "Köyümün Sesi" başlığı altında bir köşeninin ayrılmasını ve köy-köylü sorunlarının derginizce yayınlanmasını da köylü yurttaşlar adına rica ederim."

OSMAN KARA
Yeni Solöz - Köyü
- BURSA

TÜTÜN VE SÜT FİYATLARI

"... Derginizi aldık, okuduk. Bazı eksik yanları bulunmasına rağmen beğendik.

Bu satırları Balıkesir ilinin Bigadiç'e bağlı Mecidiye köyünden yazıyorum. Bizim köyümüz ekseriyetle tütüncülük ve hayvancılıkla geçinir. **Tütün piyasasında tütünlerimiz ıspanak fiyatına gitti.** Son bir ay içinde de, süt fiyatları 30 liradan 20 liraya indi. 20 liraya indiği halde onu bile satacak mandıra bulamıyoruz. Yem fiyatları ise, adi kepeğin kilosu 14 lira.. Bu işin içinden köylü çıkamadığı için, bugün için köylü ne yapacağını şaşırdı.

Bundan sonraki sayılarınızda tütüncülükle ve hayvancılıkla ilgili konulara da değinirseniz çok memnun oluruz."

KADİR ÖZER
BALIKESİR

ARAŞTIRMALARA YER VERİN

"...ARAYIŞ Dergisinin iki sayısını aldık ve satır, satır okuduk. Girişiminizden dolayı sizleri kutlarım. Ayrıca başarılarınızın kat kat artmasını da dilerim.

Yurttaşlarımız 12 Eylül harekâtından sonra patırtıdan ve gürültüden uzak, bir takım ön şartlanmadan soyutlanarak düşünmeye başladılar.

Böyle dönemlerde insanlara doğru düşüncenin anahtarını vermek aydın sorumluluğunun asgari bir gereğidir inancındayım. Üstelik derginiz, nerede ise büyük boy gazeteler kadar okuyucuya sahiptir. Bu nedenle, günlük olayların eleştirisi yanında ayrıntılı bilimsel araştırmalara az da olsa, yer vermekte yarar olduğunu sanıyorum. Böyle bir tutum, geçmiş dönemde sloganları "bilim" diye yutturan, şematik düşüncelilerin bilimselliğinin kofluğunu da sergileyecektir.

Öte yandan bu tür incelemeler **"Benim modelim tek seçenektir"** diyenlerin, ülkemizin kaderi ile kumar oynadıklarını ortaya koyacak ve bunların büyülediği çevreleri de, gerçekleri görmeye zorlayacaktır.

Uğraşınızda başarılar dilerim."

Şakir KEÇELİ
Çayıralan-YOZGAT

BAŞARILAR

"...başarınızın devamı en içten dileğimizdir. Toplumda ve dünyadaki gelişmeleri hiç olmazsa öğrenebiliyoruz.

Hele, büyük Ata'nın 100. doğum yılında ARAYIŞ'ın varolması kadar güzel ne olabilir ki... Onun anısını ve onu bugüne kadar arayışımızı, toplumumuzun da görmesi için elinizden geleni yapmışsınız. Bu büyük görev için saygılar..."

Derviş KAN
Kahramanmaraş

DÖRDÜNCÜ MURAD

"Devlet otoritesinin yokolduğu bir ortamda eşkiyanın baş tanımazlığı'nın baskı tedbirleri ile önlenebileceğini vurgulamaya çalışan Padişah Dördüncü Murat dizisini Ulusca seyrettiğimiz bu günlerde, insanoğlu olarak aklımızdan neler geçiyor acaba?

"İstikrar sağlansın da, ne olursa olsun. Demokrasi, Anayasa, kurumlar, ikinci düşünülecek konudur." görüşü bazı çevrelerimizin aklından geçmiyor değil hani.. Eşkiyanın kökünü kurutalım, buna diyecek yok. Ama eşkiyadan kurtulalım derken, halkı da bunaltalım demek kime yarar getirir?

Allah'tan ki, iki denemenin süzgecinden geçmiş bugünkü yönetim kıssadan hisse aldığını, her vesile ile belirtiyor. Bu demokrasimizin geleceği açısından sevindiricidir. Özgür ve demokratik Avrupa'nın ayrılmaz bir parçası olmak, neyin ürünüdür? Serde saksıya dikilmek yerine, ülke toprağına kök salmış demokrasi hangi temellerde gerçekleşir?

İşte bu sıraladığımız sorular, ARAYIŞ'ın süzgecinden, kafalardaki karmaşık düğümleri çözecek şekilde gerçek anlamını bulmalıdır. İstikrar, demokrasi dışlanarak mı rayına oturmalı, yoksa demokrasi tüm olguları ile işlerlik kazanıp, barış ve istikrar bu doğrultuda mı hedefine varmalı?..

İhtiyar Dünyamızın gökkubbesinde savaş bulutları kaynıyor. Barış güçlü olmanın, direnebilmenin ürünüdür. **"Ya Bağdat, ya ölüm"** diyen Dördüncü Murad'ın hedefsiz kalkan gürzünden, Hak bizleri saklaya... Dördüncü Murad gibi düşünmenin öyle şeyleri düşlemenin bile, toplum yapımıza uygun olmadığı kanısındayız. Biz, gene de, o filmi özgürlük ve demokrasiye musallat olmuş, ayrı kotlarından toplumu ayıklamak noktasında yorumlamalıyız."

H. İbrahim UÇAK
Polatlı

ARAYIŞ'DAN KÖYLÜ OKURLARIMIZA:

Köylü okurlarımızın "Arayış"a gösterdikleri ve örneklerini verdiğimiz bazı mektuplarda da açığa vurulan ilgili şükranla karşılıyoruz.

Dergimizde, özellikle tarımla ilgili yazılarda, Türk köylüsünün sorunlarına geniş yer ayırıyoruz. Önümüzdeki sayılarda, köylülerle doğrudan ilişki kurarak onların seslerini kendi ağızlarından ~~yanıtma~~ yollarını da arıyacağız.

O arada, köylü okurlarımız, sorunlarını mektupla bize bildirdikçe, bunları, uzmanlarımızın da katkısıyla "Arayış"da değerlendirmeyi ödev bileceğiz.

TİYATRO

YİRMİNCİ DÜNYA TİYATRO GÜNÜ

Yirminci Dünya Tiyatro Günü, 27 Mart 1981 Cuma günü kutlandı. Bu yıl, Gün'e ilişkin, "Ulusal bildiri"yi Yazar Necati Cumalı hazırladı ve sundu.

Merkezi Paris'te bulunan ve 1948 yılı Haziran ayında kurulan Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün girişimiyle, 1962'den bu yana, her yılın 27 Mart'ında, üye ülkelerde kutlanan "Dünya Tiyatro Günü"nde, sahnelerde okunmak üzere, tanınmış sanat ve tiyatro adamlarınca bir metin hazırlanıyor. Bu bildirilerin tümü, Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Türkiye Milli Merkezi'nce çevrilerek, yayımlanıyor.

1977 yılında Stockholm'de yapılan Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Kongresi'nde, Dünya Tiyatro Günü'nde okunması gelenek haline gelmiş olan bildirileri her ülkenin kendi sanat ve tiyatro adamlarının kaleme alması uygun görülmüştü.

1978 yılında, ilk kez ulusal düzeyde yayımlanan bildiriyi, tüm yaşamını Türk Tiyatrosu'na adamış olan Muhsin Ertuğrul kaleme almıştı. 1979 bildirisini Haldun Taner, 1981 bildirisini ise, ilk Türk kadın tiyatro sanatçısı Bedia Muvahhit hazırlamışlardı.

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü Türkiye Milli Merkezi bu yıl ulusal bildirinin, Türk Tiyatro Yazarları Derneği Başkanı Necati Cumalı tarafından kaleme alınmasını kabul etmiştir.

Necati Cumalı'nın hazırladığı Ulusal bildiri şöyledir:

GÜZEL RÜYA GÖREN İNSAN

"Tiyatroda güzel bir oyun gördükçe kapıldığım o sarsıcı büyüyü düşünüyorum. Tiyatro sanatının gücü o büyüdedir gibime geliyor. Sık sık güzel rüyalar gören bir insan gibidir tiyatro seyircisi. Hiçbir zaman tam olarak çözemeyecektir o güzel rüyaların gizini. Perdenin açılmasıyla gözlerinin önünde bir rüyadır başlayan. Nedir ki uykularında gördüğü rüyalardan daha açık, daha düzenli, yaşamın özlü, yoğunlaşmış bir akışıdır sahnede izlediği. Bir bakıma gizemli bir olaya katılır. Sahnedeki insanların yıllar süren yaşamlarını, bir iki saat içinde, baştan sona yeniden yaşamalarına tanıklık eder.

Necati Cumalı

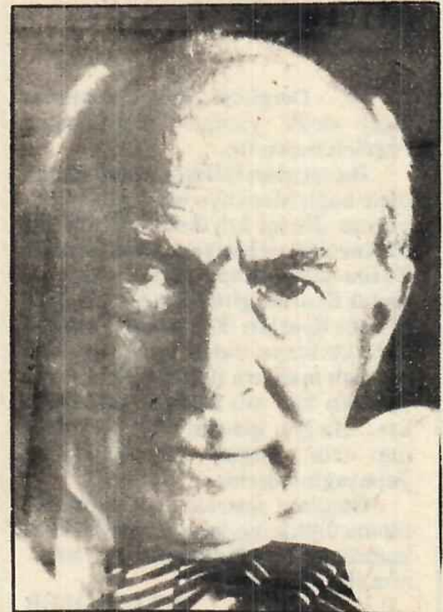
İnsanları toplu olarak bir araya getiren tek olay tiyatro değildir yaşamda. Çok eskiden beri hipodromlarda, arenalarda, forumlarda bir araya gelir insanlar. Günümüzde stadyumlarda, mitinglerde, sinemalarda sürdürüyorlar bu buluşmaları. Nedir ki bu buluşmalarda kapıldıkları coşkuların yeri tiyatrodan çok ayrıdır. Tiyatronun büyüsüyle ölçülemeyeceği gibi, tiyatrodaki gibi sürekli, kalıcı bir etki bırakmaz izleyenlerde. Çocukluk yıllarında başlayarak, gördüğümüz çoğu oyunlardan, ansıdıkça yüreği ısıtan bir anı koparıp almışızdır. Bellek ömür boyu saklar o anıyı. Sahnenin ışığı, oyuncuların duruşları, incelik güzellikleri ile karışık bir iki söz: "Romeo, Romeo, Sen niçin Romeosun?" Yaşadıkça yankılanır durur bu sözler içimizde. Yaşamın özündeki gerçektir bu.

Sinemada, hep o beyaz perde, beyaz duvar vardır oyunla aramızda. Sinemanın bulunmasından sonra da, etiyle kemiğiyle sahneden taşan yaşamın o sıcak soluğunu seyirciye ileten tek sanat tiyatrodur yine. Seyirci ile sahne arasında anında kurulan o canlı bağlantı tiyatronun tekelindedir.

TİYATRONUN ÖZ GÜCÜ

Şiirin, tiyatronun öz gücünden kuşkular yaratılmaya çalışıldığı bir çağda yaşıyoruz. Günlük politikanın buyruğuna almak isteyenler, ya da geleneğinden saptıranlar görülüyor tiyatroyu. Tiyatronun zengin kalıtını, binlerce yıllık geçmişini bütünüyle doğru değerlendirememekten doğuyor bu tutumlar. Tiyatronun tarihi boyunca üstlendiği görevi yüz akıyla yerine getirdiği unutuluyor. Öz yapısıyla, insanın olumlu olumsuz bütün eylemlerinin çarpışma alanıdır. Sahne. Güzelin, iyinin, sevginin, kısacası insanoğluna yaraşan bütün değerlerin utkuya ulaşması için savaş yeridir. Sırasında umarsız bir cesaretle, politikadaki ödünlerin hiçbirine sapmadan sürdürülür bu savaş. Bunun içindir ki gördüğü her güzel oyundan sonra, insan, arınmış, kendini yenilemiş olarak, saygınlığına inanarak, güçlenerek ayrılır tiyatrodan.

Soylu geçmişinin kalıtçıları olarak olsa olsa tiyatro sanatı ile övünmektir bizlere düşen. Geleceğinden, öz değerinden en küçük bir kuşkuya düşmeden bağlanalım tiyatroya. Yarına bize kaldığı değeri ile ulaştırmak için çalışalım. Tiyatrosuz bir dünya mı? Düşünülemez ! İnsanlığın, artık birbirinin dediklerini dinlemek istememesi, birbirinden yüz çevirmesi demek olur bu durum. Aya göçmek gibi bir şey. Ama korkmayalım ! Bir gün aya göçerse, oraya da götürür tiyatroyu insan, ya da, ilk günden ayda tiyatroyu yeniden yaratır. Kendini görmeden yaşayamaz çünkü..." ●

Muhsin Ertugrul

TELEVİZYON

"Zor Yıllar"ın düşündürdükleri

CHURCHİLL'E GÖRE TARİH

ERTUĞRUL ÖZKÖK

H. Ü. Sosyal ve İdari Bilimler Fak.

- **"Zor Yıllar"ın ustaca biraraya getirilen görüntüleri, metni ve müziği insanı etkilemektedir. Ancak, tüm bunları çıkarınca, geriye savaşa taraf olan İngiltere'nin "resmi bakış açısı" kalmaktadır.**

- **Atatürk'ün 100'üncü Doğum yılının kutlandığı 1981'de TRT'nin "SÖYLEV"den hareketle hazırlanmış ve "Türk Halkının zor yılları"nı anlatan bir diziyi ekrana getirmesi gerekirdi.**

ÇANAKKALE Savaşının anlamı nedir? Bu sorunun 250 bin Türkün kanıyla verilmiş yanıtı açıktır. Çanakkale Savaşı Türk Ulusunun sömürgeci oldularına karşı direnişinin simgesidir. Oysa 1976 yılında Fransız televizyonunda izlediğim İngiliz yapımı bir belgeselin bu savaşa bakışı bizimkinden oldukça değişikti. Çünkü İngiliz ve Fransız gözünden bakıldığında Çanakkale Savaşının en önemli özelliği tarihin "**en başarılı geri çekilme harekatı**" oluşuydu.

Bu örnek ister istemez insanın aklına Churchıll'ın anılarından yararlanılarak hazırlanan "**Zor Yıllar**" adlı belgesel diziyi getiriyor. Atatürk'ün 100. Doğum yılını kutladığımız 1981'de her hafta ekranlarımıza gelen "**Zor Yıllar**" yakın tarihe yansız bir bakış getirmekte midir? Bunu söylemek güçtür. Çünkü Churchill İkinci Dünya Savaşı sırasında taraflardan birinin büyük sorumluluğunu taşımış yöneticisidir. Bizim açımızdan Churchill'in özelliği ise, daha Çanakkale Savaşı sırasında adını yeni duyurmakta olan ve Mustafa Kemal'in karşısında yer alan genç bir komutan olmasıdır.

TARİHİN DRAMATİZASYONU

"**Zor Yıllar**"ı izlerken iki noktayı gözden kaçırmamak gerekir. Birinci nokta bu belgeselin teknik yanıyla ilgilidir. "**Zor Yıllar**"a teknik açıdan bakıldığında son derece başarılı bir film olduğu görülmektedir. Dizi zengin belgesel kaynaklara dayanılarak hazırlanmış. Ayrıca güzel bir müzik ve dille beslenmiş. Ünlü aktör Richard Burton'un sesi de dizinin İngilizce orijinaline ayrı bir renk katmış. Tabii tüm bu öğeler biraraya gelince siname açısından başarılı sayılabilecek etkili bir dizi çıkmış ortaya.

Ancak bu saydığımız "**dramatik öğeler**" yakın tarihin bizi de ilgilendiren bu bölümünü doğru olarak aktarmağa yetiyor mu? İşte Türk televizyon izleyicisini ilgilendiren asıl soru budur. Şurası açıktır ki, "**Zor Yıllar**"ın ustaca biraraya getirilen görüntüleri, metni ve müziği insanı etkilemektedir. Ancak, tüm bunları çıkarınca geriye Savaşa taraf olan İngiltere'nin "**resmi bakış açısı**" kalmaktadır. Tarihi olayları aktarırken aşırı dramatizasyona gitmenin aldatıcı yanı bu dizide açıkça görülmektedir.

TARİHİN ÖTEKİ YANI

Dizinin bazı bölümlerinde De Gaulle'le ve Fransızlarla ilgili olarak kullanılan sözler İngiliz resmî tarihinin imbiginden süzülmüş bir değerlendirmeyle karşı karşıya bulunduğumuz izlenimini vermektedir. Dikkatle bakıldığında Avrupa'daki Nazi yayılmasına karşı yürütülen savaşımda İngiltere'nin rolü abartılırken öteki ulusların bu başarıdaki payı yeterince vurgulanmamaktadır.

"**Anı türünde bir yazılı m[illegible]nden dizi film yapmak ister istemez tarihe kişisel bir bakış açısı getirir**" diye düşünülebilir. Ancak bu düşünce İkinci Dünya Savaşının başka cepheleri, başka gerçekleri bulunduğunuda bize unutturmamalıdır. İkinci Dünya Savaşı yalnızca Normandiya Çıkartması, Paris'in Nazi ordularının işgalinden kurtarılması ya da İngiliz ve Amerikan Ordularının harekâtları değildir kuşkusuz. Bir Fransız ulusal direniş hareketi, Varşova direnişi, Stalingrad Savunması, Yogaslav Partizan Hareketi, Yunan direnişi de bu savaşın en az birinciler kadar önemli ve onurlu cepheleridir.

YAYINDAN KALDIRILSIN MI?

"Zor Yıllar" dizisine karşı çeşitli eleştiriler yapıldı. Bunların bir kısmı bu dizinin yayından kaldırılmasını istemeye dek vardı. Kanımızca sayılan tüm olumsuzluklara karşın bu dizinin Türk izleyicisine sunulması yararlıdır. Çünkü insanlara tarihî olaylara bakışın başka biçimlerinin bulunduğunu da göstermek gerekiyor.

Unutmayalım ki uygar insan, olayları değerlendirirken kendini başkalarının yerine de koyabilen, onun gözlüklerinden de bakabilen insandır. Ayrıca yeryüzünde kalıcı bir barışın sağlanabilmesi için gerekli olan evrensel görüşlere böyle çok yönlü bakışlarla ulaşabiliriz.

Ne var ki bu tür dizilerin istenilen amaca ulaşabilmesi için tarihî olaylara bizim cephemizden bakacak yapımların da hazırlanması gerekmektedir. Çünkü ancak bu sayede "**Zor Yıllar**"ı, bazen aldatıcı olabilen o güzel sözlerinin, müziğinin ve görüntülerinin etkisinden sıyırıp yerli yerine oturtabiliriz.

Churchill Atatürk'ün çağdaşıdır. Churchill Dünya tarihinin çok önemli bir döneminde dünyanın yazgısı ile ilgili kararlara katılmış bir devlet adamıdır. Atatürk de ezilmiş ulusların yazgısının belirlenmesinde önemli bir yeri bulunan Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı önderidir.

Atatürk'ün 100. Doğum yılının kutlandığı 1981'de TRT'nin "Söylev"den hareketle hazırlanmış ve "**Türk Halkının Zor Yılları**"nı anlatan bir diziyi ekranlarına getirmesi gerekirdi. İyi hazırlanmış bir "**Söylev**" filmi Churchill'in "**Zor Yılları**"ndan daha az ilginç olmazdı herhalde. ●

MUSİKİ

PLAK YAPMAK ÇOK MU GÜÇ?

FARUK GÜVENÇ

ATATÜRK yılı dolayısiyle yurt dışında pek çok etkinlik plânlanıyor. Bu konuya bir ucundan daha önceki bir yazımızda da değinmiştik. Kültür Bakanlığı bütün parasal olanaklarını ortaya koyup Türkiye'nin en iyi orkestrasını en iyi şefiyle ve en iyi Türk müziği dağarıyla batıya yollasa bile, dikkatleri üzerimize çekebilir mi, çağdaş Türk müziğinin sesini diğer iklimlere duyurabilir mi, duyursa bile bir konserin, on konserin etkisi ve yankısı ne kadar olabilir?

Oysa aynı parasal olanaklarla daha kalıcı, daha çarpıcı bir yöntem bulmak güç birşey değildir ve kanımca en kestirme yol, uluslararası piyasada geçerli olacak bir plâk yayımına daha çok gecikmeden girişmektir.

Bugüne kadar, devletin parasal olanaklarından yararlanarak, kişisel çabalarla bazı plâklar yayınlanmıştır; ancak bunlar eşe dosta bedava dağıtılan dar sınırlı propaganda aracı olmaktan öteye geçememiştir. Bugün, müzik dünyasında plakla ilgi çekebilmek için tek koşul, büyük plâk şirketlerinin uluslararası kataloglarında yer almaktır.

Kültür Bakanlığı bir orkestrayı yurt dışına yollayacak mali güçle pekâlâ bir büyük plâk firmasıyla nalaşabilir. O firma teknik olanaklarını harekete geçirerek burada bizim orkestralarla dünya standardlarında kayıtlar yapabilir, kendi listesinden kataloga giren plâklar yayınlıyabilir. Eğer bu plâklarda müzikseverlerin ilgisini çekecek popüler eserlerle çağdaş Türk müziği akıllıca dengelenirse, Batı dünyasının kapılarını aralamak hiç de güç olmaz.

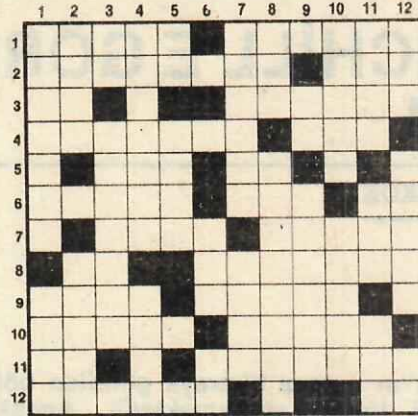
Ama Türkiye'de yumurtayı cuk oturtmak için ille de bir Kristof Kolomb bulmak gereklidir. Çünkü paramızı ve gücümüzü sel suyu gibi boşa akıtmak, baraj arkasında bir enerji gibi toplamaktan daha kolay gelir bize

İşte Kültür Bakanlığına bu rada somut bir öneride bulunuyoruz: Deutsche Grammophon Geselschaft, Philips, Columbia gibi büyük plâk şirketlerinden biriyle anlaşın ve her yıl bu şirketlerle ortak yapım olarak üç ya da beş uzunçalar plâk yayınlayın. Elbette böyle ciddi bir işe girişirken elimizdeki güçlerin en niteliklisini seçmek zorunluluğu vardır.

Örneğin, Türkiye'nin tek kuarteti diye devlet parasıyla yurt dışına yollıyabileceğiniz bir topluluğu, eğer sanat düzeyi dünyadaki benzerlerinin pek altındaysa, tanınmış bir plâk şirketinin uluslararası kataloğuna sokamazsınız. Fakat konu üzerine titizlikle eğilinirse, disiplinli bir çalışma yapılırsa Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası ile iyi kayıtlar çıkarılabilir. Bu toplulukların dışında, sayıları bir düzüneye yaklaşan dünya çapındaki solistlerimizden ve yurt dışında verdiği konserlerle geniş ilgi toplayan TRT Ankara Oda Orkestrasından da yararlanılabilir.

Bu potansiyel Kültür Bakanlığının elinde vardır. Yani yağımız var, şekerimiz ve unumuz var; bakalım helva yapacak biri çıkacak mı? ●

BULMACA

SOLDAN SAĞA:

1 — Karadeniz bölgesinde kemençe ile oynanan halka oyunlarına verilen ad · Yaka kürkü. 2 — Bireylerde ıranın gelişim ve ayrımlarını araştıran bilim kolu · Büyükbaş hayvanlara verilen genel ad. 3 · Kimyada rutenyumun simgesi · Karabuğdaygillerden, hekimlikte kullanılan bir bitki. 4 — Turşusu yapılan bir çeşit yaban soğanı · Gözde sarıya çalar kestane rengi. 5 — Tarihte bir devlet · Küçük bitkilere verilen genel ad. 6 — Dişi koyun · Kimyasal erkeyi elektrik erkesine çeviren aygıt · Kimyada neonun simgesi. 7 — Bağ, kurdele ya da şerit · Sayıları göstermek için kullanılan işaretlerden her biri. 8 — Müzikte bir nota · Bir parçanın sevimli ve cana yakın çalınacağını belirten müzik terimi. 9 · Uzay · Ücretle yük taşıyarak geçinen kimse, taşıyıcı. 10 — Buyurucular, amirler (Eski dilden) · Argoda hapishane. 11 — Kuzu sesi · Keten dövmeye yarar tokmak. 12 — Çile durumundaki ipliği yumak yapmak ya da masuraya sarmak için, üzerine geçirildikleri kafes dolap biçimindeki hafif ve bir eksen üzerinde dönen aygıt · Bay sözcüğünün kısa yazılışı (Yabancı dilden).

YUKARIDAN AŞAĞIYA:

1 — Kimi hayvanların dudaklarına geçirilen demir halka · Tütsü ile kurutulmuş balık ya da et. 2 — Özel yer · Aruz ölçülerinden biri. 3 — Eski Mısır'da bir tanrı · Kolayca söz söyleme ve inandırma özelliği, dillilik. 4 — Uzunluğu 150, genişliği 4 · 10 kulaç olan bir balık ağı. · TERSİ, otlak, 5 — Kimyada nikelin simgesi. 7 — Delişmen · Akdeniz dolaylarında yaygın ağaç ve çalılardan oluşan bitki örtüsü. 8 — Gözleri görmeyen · Geminin rüzgar üstüne yada altına dönmesi için yelkenlerin kimini gevşetme, kimini germe işlemi. 9 — TERSİ, yalnız bir ailenin oturabileceği biçimde yapılmış yapı · Karabuğdaygillerden, dere kıyılarında, sulak çayırlarda kendi kendine yetişen ve yaprakları sebze olarak kullanılan bir bitki. 10 — İşçi, emekçi · Yiyeceklerin saklandığı oda ya da büyükçe dolap. 11 — Güzel, latif · Hizmet hayvanlarının tırnaklarına çakılan demir parçası · Gümüş. 12 — Bir şeyin yere bakan yanı · Yerdeki çamuru kazımak için bir değneğin ucuna geçirilen yassı demir · Kimyada zirkonyumun simgesi.

Çözümü 42. Sayfada

OLAYLARIN YORUMU

Ancak, bazı artışlada ölçü kaçırılmıştı. Özellikle yargı harçları, yoksulların hak aramasını önleyecek kadar yüksek belirlenmişti: Yeni çıkan yasa bu sakıncaları düzeltmiş görünüyor.

Başvurma harcı, sulh mahkemelerinde 500 liradan 200 liraya, asliye mahkemelerinde 750 liradan 400 liraya, Yargıtay ve Danıştay'da bin liradan 600 liraya düşürüldü.

Pasaport harçları da yaklaşık yüzde 30 oranında azaltıldı. İki yıla kadar işçi pasaportları ise harç kapsamı dışına çıkarıldı. Başka harçlarda da düzeltmeler var.

Devlet Başknı, yeni vergi yasalarında yanlışlıklar ya da sakıncalı noktalar görülürse, bunların kısa zamanda düzeltileceğini söylemişti. Harçlar yasasının, bu anlayış içinde düzeltilmesi olumlu bir yaklaşım. Başka vergi yasaları içinde halkın haklı görülebilecek bazı yakınmaları var. Sıranın bu yasalardaki düzeltmelere de geleceği umulur.

VERGİ KAÇAKÇILARINA AF

Geçtiğimiz hafta içinde Milli Güvenlik Konseyinde, "**Tahsilatın Hızlandırılması ve Beyan Dışı Kalmış Servet Unsurlarıyla Vesikasız Emtianın Beyan Edilmesi**"ni öngören bir yasa önerisi kabul edildi. Yeni yasa, geçmişte ortaya çıkan vergi kayıplarını ya da vergi kaçakçılığı olaylarını büyük ölçüde bir af kapsamı içine alıyor.

Vergi yargı organlarında ya da takdir komisyonlarında karar bekleyen vergi doslayarı sayısı yüzbinleri aşıyordu. Karara bağlananların sayısı yeni davaların çok altında kalmakta ve ihtilaflı dosyalar hergün kabarmaktaydı. Yeni yasa, vergi cezalarını büyük ölçüde affetmek koşulu ile verginin aslının tahsilini, öylelikle yargı organlarında biriken işlerin temizlenmesini öngürüyor.

Yeni yasanın en önemli yönü, vergisi ödenmemiş servet artışlarını ya da stok malları yasallaştırmasıdır. Bu hükümlerden, daha çok, geçmişte vergi kaçakçılığını alışkanlık haline getiren yükümlüler faydalanacaktır.

Yasalara göre, servet artışlarının, vergisi ödenmiş gelirlerle kanıtlanması gerekmektedir. Bu yapılmadığı takdirde, mükellefler servet artışlarının vergisini -bu vergi yüzde 60 oranına kadar çıkmaktadır- ve verginin üç katı kadar kaçakçılık cezası ödemek zorundadırlar. Yeni yasa, vergi yükümlülerine, vergisi ödenmemiş servetlerini bildirme olanağı getirmektedir. Ek olarak bildirilen servetler için yüzde 20 oranında vergi ödenecek ve bu verginin de yüzde 40'ı bu yıl, yüzde 60'ı da önümüzdeki yıl tahsil edilecektir.

Vergi kaçakçılığı ve kara para, son yıllarda toplumun önemli hastalıklarından biri halini almıştı. Yasal olmayan yollardan kazanılan vergisi ödenmemiş servetlerin büyük mıkdarlara ulaştığı ileri sürülüyordu. Yeni yasa buna çözüm getiriyor. Ancak umarız ki bu son olur, ve bundan sonrası için vergi kaçakçılığına karşı etkin önlemler alınır.

Stok affı da servet affına benzeyen bir hüküm. Geçmişte bazı vergi yükümlüleri, mallarını sattıkları ve bundan para kazandıkları halde, satış yapılmamış gibi gösterirler ve böylelikte stoklarını şişirerek vergi kaçakçılığı yaparlardı. Yeni yasa bu gibi işlemleri de affetmekte ve yüzde 20 vergi ödemek koşuluyla ek stok bildirimine olanak getirmektedir. Böylelikle, geçmişte yapılan faturasız mal alışları da yasallaşmaktadır.

Vergi bakımından servet ve stok affı, gelecek için bazı tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Kötü niyetli mükellefler, ilerde yapacakları kaçakçılığın kılıfını, şimdiden hazırlıyabilirler ve hayali servet ve stok bildiriminde bulunabilirler.

Vergi idarelerinin ve inceleme elemanlarının böyle girişimleri yakından izlemeleri beklenir.

Servet ve stok affı şu konuyu tekrar gündeme getirmektedir: Ülkemizde oluşan haksız servetlerin ve kara paranın başlıca kaynakları, silah, sigara, döviz, altın ve uyuşturucu madde gibi yasa dışı işlerle gerek iç gerek dış ticarette oynanan oyunlardan ortaya çıkmaktadır. Bu kaynaklar kurutulamadığı sürece, bugün affettiğimiz yasa dışı servet ve stoklar kısa zamanda tekrar oluşacaktır.

KIT'A SAHANLIĞINDA İLERLEME YOK

Türk ve Yunan Dışişleri Bakanlıklarının Genel Sekreterleri arasında zaman zaman yer alan görüşmeler, yaklaşık iki yıldır sürüyor.

Bu görüşmelerde, her yönüyle, Ege sorununun ele alınması ve uzlaşma için zemin hazırlanması, iki yıl önce Montrö'de kararlaştırılmıştı.

Ne var ki, görüşmelerde, Ege sorununu daha iyi tanımlamanın, karşılıklı tavırları daha iyi belirlemenin ötesinde pek mesafe alınamadı.

Ancak son aylarda, sorunun tek bir yönüyle ilgili gelişmeler hızlanmış görünüyor: O da, Egenin hâva sahası konusu...

Denizde bir gelişme yok, ama hava sahasıyla ilgili gelişmeler, birden bire, uçak hızıyla ilerlemeğe başladı. .

Ankara'da yapılan Son Genel Sekreterler görüşmesinden sonra, Yunan Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Stavros Roussos da, 20 Mart günü verdiği demeçle, bu durumu doğruladı:

"**İlerleme kaydettiğimiz alanlardan biri kıt'a sahanlığı değil**", diyerek, duruma "**açıklık**" getirdi.

DIŞİŞLERİ BAKANININ SORUMLULUĞU

Buna şaşmamak gerekir.

Çünkü, "**Arayış**"ın 14 Mart günlü dördüncü sayısında "Türkiye-Yunanistan ve Batılı Müttefikler" başlıklı yazıda da belirtildiği gibi, "**Ege sorununu, hava sahası sorunu -kıt'a sahanlığı sorunu diye ikiye ayırmak, hava sahası sorununu paketin içinden çıkarıp ayrı bir konu olarak ve öncelikle görüşmeye razı olmak son derece sakıncalı**" idi.

Yine o yazıda belirtildiği gibi, Yunanistan aslında, hava sahasıyla ilgili olarak "**pazarlık marjı**" kazanmak amacıyla bir takım haksız oldu-bittiler oluşturmuştu; "**bunlardan bir-iki adım geri çekilerek bir anlaşma sağlarsa, kıt'a sahanlığı konusuyla artık ilgilenmek gereğini bile duymayacak**"tı.

Nitekim, Yunan Dışişleri Genel Sekreterinin sözleri, bu kaygımızın haklılığını gösterdi; Yunanistan'ın, hava sahası alanında ilerlemeler sağlamakla yetinip, kıt'a sahası alanıyla ilgilenme gereği bile duymadığını açığa vurdu.

"Arayış"ın dördüncü sayısındaki yazıda yer alan bir sözü yine vurguluyoruz:

"**Dışişleri Bakanı Sayın İlter Türkmen'in bu konuda** (yani hava sahası meselesini paketin içinden çıkarıp öncelikle ele alma konusunda) **Türkiye'yi bir ölçüde bağlayıcı sözleri bir talihsizlik olmuştur**".

Bu yanlış adımın Yunan tarafınca nasıl istismar edildiği açıkça belli olduktan sonra, ayni yanlış yolda daha çok direnilmemesi beklenir.